

Bogusław Polak

FRONT
PRZECIWNIEMIECKI
1919

WYŻSZA SZKOŁA INŻYNIERSKA W KOSZALINIE

FRONT PRZECIWNIECKI 1919 R.

Wybór dokumentów wojskowych
Wstęp, wybór, opracowanie :

Bogusław Polak

KOSZALIN 1990

Instytut Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Inżynierskiej
w Koszalinie

Przewodniczący Uczelnianej Rady Wydawniczej
Prof. dr hab. Leon Jamroz

Projekt okładki:
Grzegorz Pawlak

Ujednoczenie nazw geograficznych
opracowanie indeksów:
Marek Rezler

Wydano za zgodą Rektora Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie

ISSN 0239-7129

Printed in Poland

Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie
75-620 Koszalin, ul. Raławicka 15-17.

Koszalin 1990 wyd. I ark.wyd. 6,5 nakład 1000 format B-5

Drukowano: Spółdzielnia Pracy "Reklamodruk" Zakład Małej Poligrafii
61-773 Poznań Stary Rynek 92 tel.52-37-05

Zlecenie 22/off/90

FRONT PRZECIWNIECKI maj-czerwiec 1919 r.

Problematyka planowania obronnego na polskim froncie przeciwnieckim w 1919 r. od lat budzi zainteresowanie historyków. Palma pierwszeństwa bezsprzecznie należy się doc. Tadeuszowi Grygierowi, który jeszcze przed wojną - jako młody pracownik archiwum Referatu Historycznego Dowództwa Okręgu Korpusu nr VII w Poznaniu rozpoczął kwerendę do tego tematu, wkrótce po wojnie publikując artykuł naukowy na łamach "Przeglądu Zachodniego"¹. T. Grygier wracał zresztą do tej problematyki kilkakrotnie².

Do nieznanymi źródeł, znajdujących się w Centralnym Archiwum Wojskowym sięgnął Piotr Łossowski, który w 1961 r. ogłosił artykuł na temat groźby agresji niemieckiej w 1919 r. Na niektóre aspekty polityczne zagrożenia niemieckiego w 1969 r. zwrócił uwagę Stanisław Kubiak⁴. Natomiast w badaniach regionalnych formowanie frontu przeciwnieckiego przedstawione zostało po raz pierwszy w zarysie dziejów Grupy "Leszno" Powstania Wielkopolskiego 1918-1919⁵.

Niewątpliwą pomocą dla historyków okazał się artykuł Tadeusza Wawrzyńskiego, znanego archiwisty wojskowego, który przebadał wiele zespołów akt znajdujących się w CAW, odszukując mnóstwo cennych dokumentów prowienienności wojskowej⁶. Innego rodzaju cennym przyczynkiem okazały się wspomnienia chor. Antoniego Ciszaka nawiązujące do akcji 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich z 18 na 19 czerwca 1919 r. pod Szubinem, opublikowane przez dr. Ludwika Gomolca⁷. W ramach prac komisji historycznej Zarządu Oddziału Powiatowego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Kościanie, w 1974 r. został napisany i opublikowany artykuł B. Polaka⁸, a rok później artykuł m. in. przedstawiający polityczne skutki zagrożenia niemieckiego⁹.

W 1976 r. w londyńskim "Przeglądzie Zachodnim" A. Kossmann dokonał krytyki stanu badań Powstania Wielkopolskiego. M.in. podkreślił załugi doc. T. Grygiera w podejmowaniu różnych nieznanymi aspektów powstania, w tym kwestii polskiego frontu przeciwnieckiego. Kossmann podjął zdecydowaną polemikę z próbami Zygmunta Wieliczki zmierzającymi do zdyskredytowania ustaleń Grygiera¹⁰.

Właśnie 1976 r. przyniósł doniosłe wydarzenie wydawnicze w interesującej nas kwestii. Wówczas to w wydawnictwie "Książka i Wie-

dza" Piotr Łossowski opublikował obszerne studium polityczno-wojskowe, koncentrujące się wokół niemieckich zamysłów wojennych od marca do czerwca 1919 r. Bogato udokumentowana źródłowo książka zwieńczona wyważonymi wnioskami, stanowi najpoważniejsze osiągnięcie polskiej historiografii o zagrożeniu niemieckim w 1919 r.¹¹. W formie popularnej tezy książki przedstawione zostały na łamach "Perspektyw"¹².

W publikacjach syntetyzujących polityczne i wojskowe aspekty Powstania Wielkopolskiego, które ukazały się w 1978 r., w 50 rocznicę wybuchu powstania zarówno Antoni Czubiński, jak i Benon Miśkiewicz podkreślili wzrost zagrożenia wojennego wiosną 1919 r. i polskie przygotowania do obrony¹³.

W Instytucie Historii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, pod naukowym kierownictwem B. Miśkiewicza, Celestyn Filus napisał rozprawę doktorską poświęconą studiom obrony granicy polsko-niemieckiej w latach 1919-1939. Obszerne fragmenty pracy opublikowane zostały w 1979 r., wraz z charakterystyką planów obronnych z lat 1918-1920¹⁴. Szczegółowo polskim planowaniem obronnym w tym okresie zajął się doc. Jerzy R. Godlewski¹⁵.

W 1985 r., nakładem Wydawnictwa Naukowego Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie ukazał się zbiór dokumentów dotyczących Wojska Wielkopolskiego, od marca do listopada 1919 r., obejmujący niektóre dokumenty dotyczące zagrożenia niemieckiego oraz raporty sytuacyjne z Frontu Wielkopolskiego¹⁶.

Zanim doszło do podpisania Traktatu Wersalskiego, sztabowcy niemieccy z feldmarszałkiem Paulem von Hindenburgiem mieli nadzieję stworzyć jeszcze fakty dokonania. Oparcie stanowić miała około pięćsettyśięcna armia Ober-Ost, zaprawiona w zwycięskiej wojnie z Rosją. Celem miało być tzw. Państwo Wschodu ("Oststaat"), które miało się składać z Górnego Śląska, Wielkopolski, Pomorza Zachodniego i Gdańskiego. W Oleśnicy Hindenburg wygłosił mowę, nawołującą do kontynuowania wojny i odzyskania prowincji wyzwolonych przez powstańców wielkopolskich. Opracowany został plan "Stellung - Krieg" ("Wojna Pozycyjna").

Po wręczeniu Niemcom przez Ententę projektu warunków pokojowych, co nastąpiło 7 maja 1919 r., plany wojenne Hindenburga zyskały poparcie premiera Scheidemanna. W razie nieprzyjęcia przez

rząd niemiecki warunków postawionych przez Ententę, miała się rozpocząć ofensywa przeciwko Polsce, jako potencjalnie najsłabszemu przeciwnikowi, doskonale nadającemu się na pomyślną demonstrację zbrojną przeciwko koalicji¹⁷. Podjęto też poufne rozmowy z Lwem Trockim, który za pomoc w kadrach instruktorskich dla Armii Czerwonej obiecał ułatwić rozwój ruchu rewolucyjnego we Francji i Anglii¹⁸.

Plan wojny został zmodyfikowany: nie ograniczono się tylko do zamiaru opanowania Wielkopolski i likwidacji państwa polskiego. Planowi nadano kryptonim "Frühlingsonne" ("Wiosenne Słońce")¹⁹.

Wiosną 1919 r. Wojsko Polskie znajdowało się jeszcze w stadium organizacji, a główny wysiłek i uwaga polskiego rządu i Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich (NDWP) skierowany był na wschód, gdzie od listopada 1918 r. toczyły się walki z Ukraińcami, a od lutego 1919 na Litwie i Białorusi WP weszło w kontakt bojowy z Armią Czerwoną. J. Piłsudski liczył, iż ziemie polskie zaboru pruskiego przyznane zostaną Polsce z woli zwycięskich aliantów, bez potrzeby angażowania się Polski w konflikt militarny z Niemcami. W rachunku politycznym Warszawy powstanie w Wielkopolsce należało traktować jako demonstrację zbrojną i argument dla polskiej dyplomacji. Na wzajemnych stosunkach obozu narodowego (Narodowa Demokracja) z Romanem Dmowskim i politykami ośrodka poznańskiego na czele a piłsudczykami, niewątpliwie ciążyła rywalizacja polityczna o władzę w Polsce²⁰.

Jedyną siłą zbrojną zdolną przeciwstawić się Niemcom na froncie niemieckim było Wojsko Wielkopolskie, liczące w marcu 1919 r. ponad 50 tys. żołnierzy w pierwszej linii, bez formacji Straży Ludowej²¹. Prawe skrzydło Frontu Wielkopolskiego było zupełnie otwarte, "wisiało w powietrzu" - jak pisze P. Łossowski - a na lewym skrzydle, dopiero na Śląsku Cieszyńskim - znajdowała się grupa operacyjna płk. Franciszka Łatynika, w sile dywizji piechoty²².

Na przełomie kwietnia i maja 1919 r. poczynania niemieckie zaczęły wzbudzać po stronie polskiej poważne obawy. Gwałtowne zaostrzenie się sytuacji politycznej nastąpiło po przekazaniu 7 maja przez mocarstwa zachodnie żądań wobec Niemiec. Już 12 maja premier F. Scheidemann stwierdził, iż według opinii rządu układ jest nie do przyjęcia. Reakcja niemiecka nie ograniczyła się do silnej

fali protestów, ale do konkretnych przygotowań wojennych co znalazło swe potwierdzenie w ustaleniach wywiadu francuskiego i polskiego²³. Historycy zgodni są, iż za początek powstania frontu przeciwniemieckiego trzeba przyjąć dzień 3 maja 1919 r., po otrzymaniu wiadomości od wywiadu o poważnej różnicy zdań w łonie rządu niemieckiego i wojskowych, czy podpisać pokój. NDWP nie miało jasności sytuacji co do zamiarów strony niemieckiej, stwierdzając w Referacie wojskowo-informacyjnym (5322/II) z 15 maja²⁴: "Czy celem tej koncentracji jest wywołanie efektu potrzebnego Niemcom do wytargowania lepszych warunków pokojowych, czy też przygotowaniem operacji wojennych przy zapadłej już decyzji niepodpisania traktatu pokojowego przewidzieć trudno. Mobilizacji Niemcy dotychczas nie przeprowadzają, odbywa się tylko wzmożony ruch werbunkowy".

W raporcie z 20 maja dokonano oceny dotychczasowych wiadomości stwierdzając, że "W razie niepodpisania traktatu pokojowego przez Niemców, to znaczy z chwilą, gdy Niemcy powezmą plan prowadzenia dalszej wojny, sądząc po ich sposobie dotychczasowego prowadzenia wojny od roku 1914 począwszy, wszelkie względy polityczne usunięte zostaną na drugi plan, a motywami, którymi będą się kierować wyłącznie - będą motywy strategiczne. Z ugrupowania wojsk (niemieckich, B.P.) na froncie wschodnim uwidaczniają się trzy kierunki podjęcia ewentualnej ofensywy niemieckiej, a mianowicie:

1. Przede wszystkim ze Śląska, gdzie stoi pięć dywizji, w kierunku na nasze Zagłębie Węglowe, tj. Dąbrowę. W następstwie zajęcia Zagłębia Węglowego przez Niemców koleje nasze wskutek braku węgla stanęłyby w krótkim czasie.
2. Z linii Iomi - Saldau (Działdowo) w kierunku na Warszawę.
3. Z linii Suwałki - Olita - Kowno na tyły naszych wojsk walczących przeciwko bolszewikom

(...) Inną rzeczą jest czy Niemcy wogóle odważą się niepodpisać traktat pokojowy i zacząć na nowo wojnę (...) W każdym razie specjalnie (słowo podkreślone, B.P.) z możliwością epizodycznego ataku ze strony Niemców liczyć się należy"²⁵.

Następne raporty były jeszcze bardziej alarmujące. Natomiast obaw NDWP w Warszawie nie podzielał gen. J. Dowbor-Muśnicki, dowódca Wojska Wielkopolskiego, który donosił do Warszawy, że: "Wszystkie zarządzenia Niemców, włącznie do rozmieszczenia wojsk na

pozycjach, wskazują na obronne tendencje Niemców".

Z ustaleń T. Grygiera i P. Łossowskiego wiadomo, że zarówno ocena sytuacji dokonana przez NDWP, jak i gen. Dowbor-Muśnickiego nie odpowiadały stanowi faktycznemu, gdyż na największe niebezpieczeństwo narażone było Poznańskie, a dopiero w dalszej kolejności Zagłębie Dąbrowskie. Uderzenie od strony Litwy nie wchodziło w rachubę, gdyż dowództwo niemieckie zabrało stamtąd większość wojska. Skoncentrowano je na odcinku między Piłą a Toruniem²⁷.

Wobec zagrożenia na froncie przeciwniemieckim, J. Piłsudski dokonał skorygowania, wstrzymując działania ofensywne na froncie północno-wschodnim, choć liczone się nawet z możliwością odwrotu. NDWP w piśmie do gen. S. Szeptyckiego z 15 V 1919 r. stwierdzało, że: "O ile siły nasze w najbliższym czasie wydatnie się nie zwiększą, NDWP liczy się z koniecznością opuszczenia w razie wojny z Niemcami ogromnej części zajętych obecnie terenów Litwy i Białorusi"²⁸. Za wszelką cenę, w ciągu kilku dni, starano się też doprowadzić do rozstrzygnięcia na froncie ukraińskim, gdzie w połowie maja podjęto ofensywę, z wykorzystaniem dwóch najlepszych dywizji hallerowskich (1 i 2 Dywizja Strzelców)²⁹. 22 maja NDWP wydało dyrektywę "W sprawie przygotowania operacji na froncie przeciwniemieckim" (zob. dok. nr 14).

Pospiesznie ściągano jednostki z frontu wschodniego, część przegrupowano na tyłach. M. in. na front przeciwniemiecki kierowano przybywające do Polski kolejne transporty Armii gen. Hallera. Ze wschodu wycofano 7 i 8 DP oraz 1 i 2 S. Strzelców Armii gen. Hallera. Do 28 maja na froncie przeciwniemieckim znalazły się także cztery pociągi pancerne: nr 18 "Odsiecz II", nr 13 "Boruta", nr 14 "Zagończyk", nr 4 "Hallerczyk"³⁰.

Do Poznańskiego pospiesznie wycofana została też Grupa Wielkopolska gen. Daniela Konarzewskiego, która od marca 1919 r. walczyła w Galicji Wschodniej, jak też kompania poznańsko-lwowska, przydzielona do dywizji lwowskiej. Natomiast Dowództwo Główne w Poznaniu wstrzymało wyjazd do Lwowa batalionu Obrony Krajowej, dawnej Straży Ludowej³¹.

25 maja 1919 r. formalnie uregulowana została kwestia podporządkowania Wojska Wielkopolskiego NDWP w Warszawie. Realna ocena wydarzeń i bezpośrednie zagrożenie skłoniło Komisariat Naczelnej

Rady Ludowej do upoważnienia W. Korfanteo, aby na forum sejmowym zgłosił wniosek nagły w sprawie "jednolitości armii narodowej". Nastąpiło to 7 maja, a 24 maja gen. J. Dowbor-Muśnicki skierował pismo do KNRL z wnioskiem o oddanie podległych mu wojsk pod względem operacyjnym do dyspozycji Naczelnego Wodza J. Piłsudskiego. 25 maja do Belwederu udała się delegacja w składzie Prezydium NRL i Komisarzy NRL, gdzie oddano naczelnikowi państwa Wojsko Wielkopolskie pod jednolite dowództwo operacyjne³². Ze względów politycznych akt ten nie został oficjalnie ogłoszony³³.

Innym ważnym krokiem politycznym były zabiegi dyplomacji polskiej o podporządkowanie Wojska Polskiego marszałkowi F. Fochowi jako głównodowodzącemu wojsk alianckich. 6 czerwca przebywający w Paryżu premier Ignacy Paderewski zwrócił się z oficjalnym pismem do ministra spraw zagranicznych Francji Stephena Pichona, które zawierało prośbę do rządu francuskiego, "aby marszałek Foch wziął pod swoje naczelne dowództwo armię polską". Formalna umowa między rządami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi a rządem polskim zawarta została 14 VI 1919 r. Decyzja ta miała kapitalne znaczenie w przypadku uderzenia Niemiec na Polskę, gdyż w takiej sytuacji byłoby to zaatakowanie jednej z armii sojuszniczych³⁴.

Jednocześnie z wydaniem dyrektywy o formowaniu frontu przeciwniemieckiego i zarządzeń o przemieszczeniu wojsk podjęto prace nad przygotowaniem planu operacyjnego. Nastąpiło tu niejako odwrócenie czynności, gdyż wpierw utworzony został front, a plany jego działania powstały w drugiej kolejności. Powstały dwa plany: jeden autorstwa gen. Paula Henrysa, szefa Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce i plan NDWP. Plan francuski powstał przed 28 maja 1919 r. i znany jest z kopii znajdującej się w Tekach Teslera³⁵. Plan oparty został na analizie liczebności i rozmieszczenia wojsk niemieckich. Siły niemieckie skoncentrowane przeciwko Polsce gen. Henrys oceniał na 300 tys. i przewidywał kilka wariantów działań nieprzyjaciela:

1. Uderzenie z rejonu Pisz - Suwałki na Grodno, celem rozbicia wschodniego frontu polskiego.
2. Ofensywę z rejonu Toruń - Działdowo:
 - a/ wprost na Warszawę wzdłuż prawego brzegu Wisły, bądź
 - b/ w kierunku południowym, by wraz z wojskami z Górnego Śląska odciąć i zająć występ poznański

3. Uderzenie z Górnego Śląska:

a/ pierwsze - jako część operacji wymierzonej przeciwko Wielkopolsce,

b/ drugie - mające na celu zajęcie Zagłębia Dąbrowskiego.

W odróżnieniu od opracowań Oddziału III NDWP, francuski generał trafniej ocenił zagrożenie Wielkopolski. Od ewentualnego kierunku uderzeń niemieckich gen. Henrys uzależniał charakter działań obronnych. Zakładając ofensywę na Warszawę, z pomocniczym uderzeniem na Grodno, generał proponował skrócić front z 500 do 240 km na odcinku Modlin - Grodno, z oparciem na rzekach Narew i Biebrza. Jako drugą pozycję obronną przewidywał linię Bugu i Nurca. Na przedpolu linii Narwi i Biebrzy, od granicy Prus Wschodnich, przewidziana była tylko akcja opóźniająca oddziałami wydzielonymi.

W przypadku uderzenia Niemców z rejonu Torunia w kierunku południowym przewidziano ewakuację Wojska Wielkopolskiego, przy czym odwrót miał być osłaniany przez siły polskie zgrupowane na południe od Torunia i na granicy śląskiej. Plan ustalał jako zasadniczą linię obrony na zachodzie bieg rzeki Proсны, następnie Warty i dalej w kierunku północno-wschodnim przez rejon jezior aż po Włocławek. Uwzględniono także możliwość cofnięcia się aż na linię Warty (do Uniejowa) i Bzury.

W razie ofensywy na Zagłębie Dąbrowskie gen. Henrys przewidywał obronę na zajmowanej linii, brał jednak pod uwagę wymuszony odwrót nad górną Wartę, w ostateczności nawet Pilicę. Plan uwzględniał także przygotowanie akcji zaczepnej celem opanowania Górnego Śląska w oparciu o zbrojne wystąpienie ludności polskiej oraz we współdziałaniu z oddziałami czechosłowackimi.

Wyniki i perspektywy obrony polskiej plan gen. Henrysa uzależniał od pomocy Ententy, w tym konieczność natychmiastowych i przeprowadzonych wszystkimi siłami działań nad Renem oraz aktywnego wystąpienia Czechosłowaków. Gen. Henrys postulował szybkie dozbrojenie Wojska Polskiego przez armie sprzymierzone.

Wiodącymi założeniami planu, jak podkreślał w końcowej części memoriału gen. Henrys, była:

1. Obrona aż do ostateczności na północ od Wisły oraz wzdłuż biegu Narwi, między Modlinem a Grodnem.

2. Manewr odwrotny wojsk z Poznańskiego nad Prosnę, a w razie konieczności nad Wartę, gdzie miano stawić stanowczy opór.
3. Obrona za wszelką cenę na granicy Śląska, celem osłony Zagłębia Węglowego.
4. Przesunięcie sił z frontu wschodniego celem stworzenia rezerw do kontrofensywy lokalnej bądź generalnej.

Mimo znamion improwizacji, plan francuski wyróżniał się trafnością rozpoznania zamiarów przeciwnika i realną oceną możliwości sił polskich. Mógł jednak budzić wątpliwości w dowództwie Frontu Wielkopolskiego, spowodowane zbyt pospiesznym wycofaniem Wojska Wielkopolskiego z Poznańskiego, bez wykorzystania wszystkich możliwości obrony. Za zbyt defensywny plan gen. Henrysa uznał marszałek F. Foch, podkreślając też, że nie uwzględnia on operacji, które miałyby na celu zajęcie obszarów przyznanych Polsce traktatem pokojowym. Tym samym gen. Henrys przystąpił do modyfikacji elaboratu³⁶.

Od 22 do 28 maja 1919 r. NDWP opracowało plan operacyjny, "Ogólna instrukcja do obrony granic polsko-niemieckich" który 28 maja został akceptowany przez J. Piłsudskiego i dnia następnego piśmem 438/III rozesłany do dowództw odcinków frontu przeciwniemieckiego³⁷. W dyrektywie wstępnej stwierdzono, że "od chwili rozpoczęcia wojny z Niemcami Armia Polska walczy w ścisłym związku z Armiami Sojuszniczymi. Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich działa w myśl ogólnych dyrektyw otrzymanych od Naczelnego Dowództwa Wojsk Sojuszniczych".

Wojsko Polskie przyjęło początkowo taktykę defensywną, po myślaną jako aktywna obrona, na całej długości frontu, a na kierunkach głównych uderzeń niemieckich wykonywać silne i zdecydowane kontrataki i przeciwuderzenia. W wypadku uderzenia przeciwnika na skrzydła wysuniętego Frontu Wielkopolskiego, armia polska kontratakować miała na skrzydła Niemców wzdłuż lewego brzegu Wisły lub w kierunku Sieradz - Wieruszów. Do zadania tego wyznaczono grupę gen. Masseneta, przy czym do nadejścia głównych sił grupy, na północny opór stawiać miała dywizja instrukcyjna z Armii gen. J. Hallera, a na południu grupa płk. Lewszeckiego. W razie ataku niemieckiego z rubieży: Toruń - Mława w kierunku na Warszawę wojska Frontu Mazowieckiego zbieżnymi kontratakami winny zatrzymać to ude

zenie. O ile założeniom planu francuskiego zarzucić można było charakter zbyt defensywny, to plan NDWP był zbyt optymistyczny, a wręcz ryzykowny, w odniesieniu do oceny własnych sił³⁸.

Wraz z planem operacyjnym NDWP pracowało nad "Instrukcją" dla ewakuacji "Ewa" obszaru zagrożonego przez ofensywę niemiecką.

3 czerwca, NDWP wydało szczegółową instrukcję 628/III: "Instrukcja w sprawie organizacji obrony i linii cofania się na froncie wielkopolskim"³⁹.

Idea oporu "aż do ostateczności" wyraźnie przebiega z pisma Oddziału I NDWP do Szefa I Departamentu MS Wojsk z 3 czerwca 1919 r. gdzie przedstawiono założenia obrony, przebieg linii obronnych i potrzebę przesunięcia na linię frontu odpowiednich środków technicznych aby zintensyfikować prace inżynieryjne. NDWP "uprasza MS Wojsk, o wydanie odpowiednich zarządzeń, sprężyste ich przeprowadzenie i odpowiednie zawiadomienie Naczelnego Dowództwa"⁴⁰.

W miarę obsadzania linii frontu przez przybywające związki taktyczne, przystępowały one do prac inżynieryjno-saperskich. Tylne rubieże obronne wykonywane były przy aktywnym udziale ludności cywilnej. W Wielkopolsce wybudowano duże linie obronne: jedną od Szubina na Szamotuły i Zduny; drugą - od Kruszwicy przez Gniezno do Czarniejewa. Linie zaporową zbudowano od Włocławka do Gopła. Trwały też prace na liniach tyłowych: 1. od Aleksandrowa po rzekę Prosną; 2. od Włocławka przez Kutno na rzekę Wartę do Działoszyna; 3. od Bzury do Łowicza i od Tomaszowa wzdłuż Pilicy po Koniecpol; 4. wzdłuż Bugu do ujścia Nurca i do Kleszczek; 5. poprzeczną linię od Łowicza po Koniecpol Wisłę zabezpieczono polami minowymi w pobliżu granicy, nocami oświetlano Wisłę na odcinku do Ciechocinka do Płocka, gdyż w tym miejscu liczone się najczęściej z przeprawą Niemców. Do zniszczenia przygotowano szereg mostów oraz wiaduktów kolejowych i drogowych; np. pod mostem przez Wisłę we Włocławku przygotowano 700 kg materiałów wybuchowych. Służbę patrolową pełniła flotylla rzeczna, a linie kolejowe zabezpieczone zostały przez pociągi pancerne. Rozpoznanie lotnicze prowadziły eskadry wielkopolskie i lotnictwo Armii gen. Hallera⁴¹.

Około 10 czerwca 1919 r. założenia polskiego planu operacyjnego, stanowiącego wyśrodkowanie koncepcji NDWP i gen. Herysa, oparły się na wariantcie obronnym. NDWP w Instrukcji 803/III z 9 czer-

wca, jak też MS Wojsk. w Rozporządzeniu Departamentu nr 3587 z 10 czerwca, z naciskiem podkreślały defensywny charakter polskiego planu obrony, licząc się z dużą przewagą nieprzyjaciela, zwłaszcza że front przeciwniemiecki znajdował się jeszcze w stadium organizacji⁴².

W połowie czerwca 1919 r. na froncie przeciwniemieckim NDWP skoncentrowało około 14 dywizji piechoty, większość lotnictwa i wszystkie czołgi przywiezione z Francji. Siły polskie liczyły około 180 tys. żołnierzy, co stanowiło niemal połowę stanu formacji wojska polskiego i ponad 60% związków taktycznych⁴³. 50% tych sił stanowiły formacje wielkopolskie.

W drugiej połowie czerwca (17 VI 1919) rząd niemiecki otrzymał notę Ententy zawierającą pięciodniowe ultimatum przyjęcia lub odrzucenia warunków pokojowych. Po tym terminie alianci mieli wznowić działania wojenne. Niestety, równocześnie bezwzględne przyłączenie do Polski całego Górnego Śląska zostało zastąpione plebiscytem. W tym czasie na całej linii frontu trwały utarczki, obie strony rozpoznawały siły przeciwników.

W czerwcu 1919 r., w trakcie przyjazdów do Polski kolejnych transportów Armii gen. J. Hallera, Niemcy kilkakrotnie podjęli próby wysadzenia ich w powietrze, m.in. 19 czerwca między Leszmem a Kąkolewem. Ustalenia francuskiego oficera płk. Marquet dowiodły niezbitcie, iż był to sabotaż Niemców⁴⁴. W drugiej połowie czerwca incydenty na linii frontu sięgały liczby kilkuset dziennie. Wydawało się, że tylko godziny dzielą Wielkopolskę od inwazji wojsk niemieckich. Z drugiej strony frontu dochodziły tymczasem wiadomości o prześladowaniu ludności polskiej na Pomorzu i Śląsku. Szczególnym okrucieństwem wyróżniały się formacje ochotnicze. Większość przywódców polskich na tych terenach została osadzona w więzieniach i obozach. Niemcy za wszelką cenę chcieli zapobiec wybuchowi powstania na swoich tyłach⁴⁵.

Po 18 czerwca 1919 r., na podstawie dyrektywy marszałka F. Focha, NDWP dokonało korekty planu operacyjnego na rzecz aktywnej obrony, prowadzonej za pomocą licznych i silnych kontrataków i przeciwuderzeń oraz działań zaczepnych na terytoria niemieckie⁴⁶.

22 czerwca do dowództw frontów oddział III NDWP rozesłał dyrektywę 1145-III. Przedstawiono przypuszczalne zamiary przeciwnika

i zaktualizowane zadania odcinków frontu przeciwniemieckiego i rezerwy NDWP. Na Froncie Wielkopolskim przewidywano lokalne uderzenie, mające na celu uzyskanie dogodniejszych pozycji. Przewidywano wariant przerzucenia rezerwy NDWP do obszaru Kalisz - Błaszki na wypadek zagrożenia linii kolejowej Poznań - Kalisz. W takim przypadku zadaniem rezerwy byłoby odrzucenie Niemców poza linię Milicz - Festenberg (dok. nr 61).

W nocy z 22 na 23 czerwca Niemcy rozpoczęli akcję na większą skalę, m. in. piechota niemiecka zaatakowała Wieruszów, a artyleria wznieciła liczne pożary w mieście. Napastnicy zostali jednak odrzuceni na pozycje wyjściowe. Miejsowość ta, znajdująca się na styku frontów Poznańskiego i Śląskiego, stała się najbardziej zapalnym punktem na całej linii frontu. Walki trwały tu do 28 czerwca.

Tego właśnie dnia delegacja niemiecka podpisała przedłożony jej tekst traktatu pokojowego. Obawy przed ponownym starciem z aliantami były w tym momencie silniejsze od dążeń odwetowych.

* * *

Zasady edytorskie wydawnictwa

niniejsze wydawnictwo zawiera dokumenty wojskowe powienien-
cji polskiej, jak też wybrane informacje i artykuły prasowe. Podsta-
wę kwerendy stanowiły dokumenty znajdujące się w Centralnym Ar-
chiwum Wojskowym.

Początkowo planowano ogłoszenie drukiem około 150 dokumentów
różnej objętości. W październiku 1989 r. zdecydowano radykalnie
ograniczyć objętość tomu. Zadecydowały względy natury bardzo pro-
zaicznej: gwałtowny wzrost cen papieru i druku.

Nie bez znaczenia była też decyzja Szefa CAW wstrzymania po-
wielenia dokumentów przeznaczonych do druku. Znaczna część wybra-
nych dokumentów została więc dosłownie odpisana ręcznie.

Zrezygnowano zatem m. in. z opublikowania planu obronnego gen.
Paula Henrysa, ogólnej instrukcji do obrony granicy polsko - nie-
mieckiej z 28 maja 1919 r., szeregu raportów informacyjnych itp.

Zasady edytorskie przyjęte w niniejszym tomie nawiązują do zasad przyjętych w innych tomach źródeł opublikowanych przez Wydawnictwo Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie.

Zastosowano zasadę chronologiczną układu dokumentów. W przypadku kilku dokumentów datowanych tego samego dnia o układzie decydowała ważność wystawcy dokumentów.

Każda pozycja wydawnictwa opatrzona została kolejnym numerem porządkowym. Następnym elementem jest nagłówek - tytuł zawierający: daty (kolejno: rok, miesiąc-słownie, dzień), miejsce wydania przekazu (ewentualnie "miejsce postoju") i zwięzłą informację o treści. Po tekście zasadniczym umieszczono - jeżeli występowały w przekazu - podpisy. Dalszym elementem każdej pozycji jest informacja o charakterze przekazu: oryginał, kopia, odpis. Dalej to sposób sporządzenia: druk, maszynopis, rękopis. W następnej linii podano miejsce przechowywania dokumentu (nazwę archiwum) lub tytuł wydawnictwa, z którego przekaz przedrukowano oraz sygnaturę (tom). Część uzupełniającą stanowią przypisy tekstowe oznaczone małymi literami alfabetu. W razie potrzeby tekst zasadniczy zamykają przypisy rzeczowe. Opuszczone fragmenty dokumentów, które nie dotyczyły problematyki powstania, zaznaczone zostały przez dwie pauzy (--), z równoczesnym wyjaśnieniem w przypisach. Fragmenty tekstu lub pojedyncze wyrazy podkreślone - odnotowano literami (a-a).

Publikowane materiały w języku polskim podano w oryginalnym brzmieniu. W koniecznych przypadkach poprawiono pisownię i składnię dostosowując ją do obowiązujących zasad gramatyczno - ortograficznych.

Uzupełnienia i rozwinięcia skrótów - zostały zaznaczone przy pomocy nawiasów klamrowych. Występujące liczne nazwy geograficzne pozostawiono w brzmieniu oryginalnym, a pełne rozwiązanie podaje indeks nazw geograficznych. W podobny sposób uzupełniono większość imion osób.

Bogusław Polak

Koszalin, 1988 - 1989

PRZYPISY

1. Tadeusz Grygier: Polski front przeciwniemiecki w maju 1919 roku, "Przegląd Zachodni", 1948 r., nr 2, s.142-157.
2. M.in. w pracy: Pierwsze powstanie śląskie w rachunku politycznym Powstańców Wielkopolskich, (w:) Studia z historii Powstania Wielkopolskiego 1918/1919. Praca zbiorowa pod red. Zdzisława Kaczmarczyka, Poznań 1962, s.111-147.
3. P. Łossowski: Groźba agresji niemieckiej na Polskę w 1919., "Wojskowy Przegląd Historyczny", 1961 r., nr 2, s.70-95.
4. S. Kubiak: Niemcy a Wielkopolska 1918-1919, Poznań 1969.
5. B. Polak: Front południowo-zachodni (Grupa "Leszno") Powstania Wielkopolskiego 1919 r., Kościan 1971, s.52-57.
6. T. Wawrzyński: Polskie przygotowania obronne w związku z groźbą agresji niemieckiej w roku 1919 w świetle materiałów Centralnego Archiwum Wojskowego, "Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej", nr 4, 1972 r., s.31-45.
7. A. Ciszak: Szubin - Bydgoszcz po raz trzeci, (w:) Na froncie Północnym Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Wspomnienia. Wyboru dokonał i wstępem opatrzył L. Gomolec, Poznań 1973., s.34-46. Niestety, tekst opublikowany został bez aparatu naukowego i szkicu taktycznego opracowanego przez autora wspomnień.
8. B. Polak: Wielkopolska w obliczu zagrożenia ofensywą niemiecką (kwiecień-czerwiec 1919 r.), (w:) Studia z dziejów Polski, Niemiec i NRD (XVI-XX w.) Pod red. Edmunda Makowskiego, Poznań 1974 r., s.269-277.
9. B. Polak: Zjednoczenie Armii Wielkopolskiej z Wojskiem Polskim w 1919 r., (w:) Powstanie Wielkopolskie 1918/1919 (artykuły i przyczynki). Pod red. B. Polaka, Kościan 1975, s.112 i nast.
10. A. Kossman: "Gdy zabrzmiał złoty róg". Cz. V. Powstanie Wielkopolskie w świetle historycznej prawdy, oparte na zdarzeniach i dokumentach, bez legendy, "Przegląd Zachodni", 1976 r., nr 11 - 12, s.15 i nast.; Zob. Z. Wieliczka: Na pożegnanie, Kurytyba 1973 r., s.53.

11. P. Łossowski: Między wojną a pokojem. Niemieckie zamysły wojenne na wschodzie w obliczu traktatu wersalskiego, marzec - czerwiec 1919 roku, Warszawa 1976. We wstępie do książki Autor dokonał szczegółowej charakterystyki badań w historiografii niemieckiej.
12. P. Łossowski: Rok 1919. Groźba niemieckiej agresji, "Perspektywy", 1979 r., nr 26, s.40, 38-39, tegoż: Fiasko odwetowców tamże, nr 27, s.40, 38-39.
13. A. Czubiński: Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Geneza - charakter - znaczenie, Poznań 1978, s.420-431, B. Miśkiewicz : Dzieje powstańczego oręza, (w:) A. Czubiński, Zdzisław Grot - B. Miśkiewicz: Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Zarys Dziejów, Red. Z. Grot, Warszawa - Poznań 1978, s.358-363.
14. C. Filus: Koncepcje i plany obrony granicy polsko -niemieckiej oraz ich realizacja w latach 1918-1939, (w:) Szkice z dziejów wojskowych Polski w latach 1918-1919. Pod red. B. Miśkiewicza, Poznań 1979, s.18-30.
15. J.R. Godlewski: Wybrane zagadnienia polskiego planowania wojennego w latach 1919-1939, Gdańsk 1982, s.135-138.
16. Wojsko Wielkopolskie 1919 r. Cz.I Rozwój organizacyjny i zjednoczenie z Wojskiem Polskim (marzec-listopad 1919 r.). Wybór dokumentów wojskowych. Wstęp, wybór i opracowanie: B. Polak, Koszalin 1985.
17. Szczegółowo na ten temat pisze P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., poz. I-II.
18. Na temat wcześniejszych kontaktów bolszewików z Niemcami. zob. Spisek niemiecko-bolszewicki. Dokumenty dotyczące związku bolszewików z niemieckim Naczelnym Dowództwem, wielkim przemysłem i finansami oraz reprodukcja fotograficzna dokumentów. Wydane w Bernie w r. 1919 przez Committee on Publick Information Unites States of America, Warszawa 1919.
19. Zob. przypis 17.
20. Szczegółowo na ten temat T. Grygier: Rachunek polityczny i strategiczny poznańskiego ośrodka dyspozycyjnego w dobie Pow-

- stania Wielkopolskiego 1918-1919, (w:) Prawdy i fikcje Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Materiały z VII Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego, Kościan, 25 IV 1986. Pod red. B. Polaka, Koszalin 1987, s.9-44; P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.52-53.
21. Na temat Wojska Wielkopolskiego zob. B. Polak: Wielkopolskie Siły Zbrojne (listopad 1918 - marzec 1920), (w:) Czyn zbrojny Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Materiały z V Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Kościan, 3 IV 1984 r., Red. B. Polak, Koszalin 1984, s. 45-58; tegoż: Siły Zbrojne byłego Zaboru Pruskiego - Wojsko Wielkopolskie 1918-1920. Organizacja i zjednoczenie z Wojskiem Polskim, (w:) Wojsko Polskie 1914-1920 ... Pod red. B. Polaka, Koszalin 1987, T. II, s.3-56.
 22. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.53-54.
 23. T. Grygier, Polski front przeciwniemiecki ..., s.148; P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.161-162.
 24. Zob. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.163. Zob. Raport NDWP z 15 V 1919 r., dok. nr 15. Między wojną a pokojem ..., s.163; T. Grygier, j.w., s.148.
 25. Tamże, Raport O/II nr 5606/II z 20 V 1919 r., s.1-2.
 26. J. Dowbor-Muśnicki: Moje wspomnienia, Warszawa 1935, zał. 111, s.101.
 27. T. Grygier, Polski front przeciwniemiecki ..., s.148 i nast.; P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.167-168.
 28. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.168; J.R. Godlewski, ap. cit., s.135.
 29. Cyt. za P. Łossowskim, Między wojną a pokojem ..., s.171.
 30. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.176-179.
 31. CAW, O/I NDWP, t.3; tamże; I 170 13, t. 32 - Korespondencja w sprawie wycofania formacji Wielkopolskich zob. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.178-179; B. Polak, Wojsko Wielkopolskie 1919 - cz. I. Wybór dokumentów ..., s.10 i nast.

32. CAW, 440.12.16 - Wniosek W. Korfantego; B. Polak, *Zjednoczenie Armii Wielkopolskiej ...*, s.112.
33. 29 V 1919 r. NDWP wydało rozkaz poufny informujący o podporządkowaniu siły zbrojnej Wielkopolski, który należało ogłosić poufnym rozkazem wszystkim dowódcom aż do dowódcy baonu włącznie. "Z politycznych powodów jest ogólne opublikowanie tego zjednoczenia na razie wzbronione". Zob. *Wojskowe aspekty Powstania Wielkopolskiego 1918-1919. Wybór materiałów źródłowych*. Pod red. B. Woszczyńskiego, Poznań 1985, dok. nr 266, s.365.
34. CAW, Teki Teslara, I. 475 1 t.33. Dokument nr 5597 S L/II; zob. P. Łossowski, *Między wojną a pokojem ...*, s.190-191.
35. CAW, Teki Teslara, I 475 1, t.51 - XI fascykuł 52. Paris le 28 Mai 1919 r., *Mission Militaire Francaise En Pologne 252/PH. Projekt de plan de defence de la Pologne contre une Offensive Allemande*; zob. P. Łossowski, *Między wojną a pokojem ...*, s.179-182.
36. Tamże. Szczegółowo plan omawia P. Łossowski, *Między wojną a pokojem ...*, s.179-182.
37. CAW, AGH, 123 1, t.274.
38. Tamże, zob. też P. Łossowski, *Między wojną a pokojem ...*, s. 182-183 i C. Filus, op. cit., s.25-26.
39. CAW, AGH, 123 1, t.216 - Instrukcja opracowana przez Oddział NDWP nr 136 000/IV; Zob. dok. nr 43.
40. CAW, NDWP (1918-1921), Oddział I, t.3, sprawa 52 3. Zob. także: *Wojsko Wielkopolskie 1919 cz.I; Wybór dokumentów wojskowych...*, dok. nr 63, s.143-144.
41. Na ten temat T. Grygier, *Polski front przeciwniemiecki...*, s. 154. P. Łossowski, *Między wojną a pokojem ...*, s.197-198; F. Hanke: *1 Pułk Strzelców Bytomskich. Wspomnienia i dokumenty*, Katowice 1968, s.13; CAW, AGH, 123 1, t.274 Rozporządzenie MS Wojsk. Dep. I, 3587/Op. z 10 VI 1919 r. w sprawie stworzenia "systemu tylnych linii obronnych wewnątrz kraju" z załączoną mapą oraz instrukcje Oddziału III NDWP nr 80 z 14 VI 1919 r. - streszczenie dotyczących instrukcji.

42. CAW, AGH, 123 1, t.274.
43. Tamże, Rozporządzenie MS Wojsk. z 10 VI 1919 r. nr 3587/Op. Szczegółowa analiza sił zob. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.200-215.
44. Doniesienie na ten temat w rozkazie dziennym DG nr 174 z 27 VI 1919 r., (w:) Wojsko Wielkopolskie 1919 r., cz. I, Wybór dokumentów wojskowych ..., dok. nr 82, s.171-172.
45. Archiwum Akt Nowych, Komitet Narodowy Polski w Paryżu, t. 68. Petycje z Pomorza i Śląska w sprawie prześladowań ludności polskiej (V-VI 1919). W ciągu kilku dni na Pomorzu aresztowano 1500 Polaków, władze niemieckie ogłosiły tam stan wyjątkowy. Tamże, t.120-121.
46. P. Łossowski, Między wojną a pokojem ..., s.255-256.

Nr 1

1919 kwiecień 2, Warszawa. - Informacja prasy warszawskiej o rozkazie dowództwa niemieckiego dotyczącego wstrzymania ognia artyleryjskiego na froncie polskim

Z Paryża donoszą: "Journal des Debats" powtarza wiadomość, którą otrzymały z Berlina "Münchener Neuste Nachrichten", a według której naczelne dowództwo niemieckie nakazało zaprzestanie ognia artyleryjskiego na froncie polskim. Rozkazem tym przyznaje się Naczelne Dowództwo do faktu, któremu uparcie dotychczas przeczyło, a mianowicie, że wojska niemieckie ani na chwilę nie przerwały działań wojennych na froncie poznańskim, pomimo rozejmu z 17 lutego br.

"Gazeta Polska", nr 91 z 2 IV 1919 r.

Nr 2

19 kwiecień 5, Warszawa. - Depesza członków Rad Ludowych z powiatów nadnoteckich do Marszałka Ferdinanda Focha z apelem o przyłączenie do Polski powiatów nadnoteckich, Gdańska i Prus Zachodnich

Polacy nadnoteccy do Focha.

Poznań. Zarząd zjednoczenia nadnoteckich powiatowych rad ludowych wysłał do marszałka Focha depeszę następującą: "Wobec kłamliwych telegramów Niemców z Bydgoszczy i Piły, żądających krajów nadnoteckich dla siebie, protestujemy w imieniu 150 000 Polaków mieszkających w Bydgoszczy, Pile i powiatach: chodzieskim, wyrzyskim, czarnkowskim, wieleńskim i bydgoskim. Żądamy jak najenergiczniej przyłączenia do Polski również Gdańska i całych Prus Zachodnich".

"Kurier Warszawski", nr 95 z 5 IV 1919 r.

Nr 3

1919 kwiecień ok. 14, Gdańsk. - Informacja prasy o koncentracji wojsk niemieckich na Mazurach

Na Mazurach Pruskich Niemcy koncentrują od pewnego czasu w nie znanym celu większe siły zbrojne. Koncentracja odbywa się głównie blisko granicy polskiej. Główne Dowództwo spoczywa w rękach gen. Mackensena. Przejazd przez granicę został całkowicie wzbroniony. Druk: "Gazeta Polska" (Warszawa) nr 104 z 15 IV 1919 r.

Nr 4

1919 kwiecień 18, Warszawa. - Informacja prasowa o formowaniu Armii Wielkopolskiej

Wojsko w Wielkopolsce rośnie w siłę z dnia na dzień. Wszyscy zaciągają się do szeregów: młodzi i starzy. Żołnierz w Księstwie Poznańskim jest dobrze wyćwiczony, karny i przeniknięty świadomością tych wielkich zadań, jakie go czekają: obronić to, co posiadamy i zdobyć to, bez czego Polska nie mogła by się rozwijać.

Godne zaznaczenia jest również to, że twórcy armii wielkopolskiej nie przywiązują zbytnej uwagi do zewnętrznej, błyskotliwej szaty żołnierza. Toteż żołnierze i oficerowie w Księstwie Poznańskim wyglądają skromnie.

Do takiego wojska może mieć Polska zaufanie i na takiej armii może budować dalszą swą przyszłość - podkreślił stale w przemówieniach poseł Głębiński¹.

"Kurier Warszawski", nr 108 z 18 IV 1919 r.

¹ Stanisław Głębiński (1862-1943), prof. ekonomii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, działacz Narodowej Demokracji, członek austriackiej Rady Państwa, minister, poseł na sejm, senator (1928-1935). W latach 1941-1943 członek emigracyjnej Rady Narodowej w Londynie.

Nr 5

1919 kwiecień 23, Będzin. - Raport ppłk. Tarnowskiego z Dowództwa Okręgu Wojskowego Będzin do Dowództwa Okręgu Generalnego Kraków w sprawie zagrożenia niemieckiego

"(...) na dzień 26 kwietnia Niemcy zamierzają najazdem na Zagłębie Dąbrowskie, zniszczeniem kopalń i fabryk, wkroczeniem na Śląsk austriacki i przerwaniem linii kolejowej Warszawa - Kraków uprzedzić i zapobiec wybuchowi powstania polskiego na Górnym Śląsku. Dla tego celu rozporządzają Niemcy znacznymi siłami: dwoma dywizjami piechoty, znakomicie wyekwipowanymi, wyposażonymi w baterie lekkiej i ciężkiej artylerii, setki karabinów maszynowych, uzbrojone samochody, latawce (tj. samoloty - P.L.), pociągi pancerne itd. Najazd Prusaków zapowiada się na całej linii pogranicznej od Piotrowic na Śląsku austriackim do Wielunia".

Oryginał, mpis

CAW, DOW Będzin, t.14

Tekst publikowany: P. Łossowski, Między wojną ..., s.59-60.

Nr 6

1919 kwiecień 26, Warszawa. - Dodatek do rozkazu Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich nr 880/III dotyczący skierowania na Front Galicyjsko-Wołyński oddziałów z frontu przeciwniemieckiego

Od chwili ułożenia rozkazu 880-III i dodatku do niego z 16 VI 1919 zaszły następujące zmiany. Naczelne Dowództwo zarządziło odtransportowanie na Front Galicyjsko-Wołyński:

- a/ 6 D.Strz. za wyjątkiem jednej grupy artylerii polowej, która znajduje się na odcinku 8 DP.
- b/ Grupy Wielkopolskiej, złożonej z jednego pułku piechoty, czterech baterii lekkich i jednej eskadry lotniczej.

Rozkaz 585-I powierza od 15 VI br. dalszą organizację 6, 7, 8 i 10 DP Naczelnemu Dowództwu. MSwojsk. dokończy uzupełniania formu-

jących się oddziałów w kraju, względnie taborów tych dywizji i postawi je NDWP do dyspozycji.

Rozdzielnik jak przy rozkazie nr 880-III.

Za zgodność:
kpt. S.G. S. Łapiński

Z r.
Stachewicz

Mpis powielony

CAW, Armia Generała J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 7

1919 maj 1, Płock. - Informacja prasowa o zagrożeniu Mazowsza przez Niemców

Na alarm! Niemcy gotują napad na Polskę. Mazowsze ma stać się ich terenem operacyjnym. Kiedy w dniu 15 lutego br. alarmowaliśmy w depeszy własnej z 14 lutego z Rypina o niebezpieczeństwie niemieckim, głos nasz przebrzmiał bez echa - obecnie jednak potwierdza nasze wołanie na baczność Kresowe Biuro Korespondencyjne donosząc, co następuje:

Mława (PBK). Osoby przybyłe z okolic Jańborga i Olsztyna opowiadają, że na całych Mazurach Pruskich władze wojskowe czynią przygotowania do powszechnej mobilizacji. Zarządzenia są wydawane poufnie do wszystkich urzędów. Przygotowania czynione są na wielką skalę i z całą drobiazgowością, jak za dawnych czasów; obejmują nie tylko urzędy wojskowe i komunalne, ale wszystkie instytucje publiczne, parafie, szkoły, większą własność ziemską oraz wszystkie przedsiębiorstwa i zakłady prywatne. Zarządzenia te, pozorowane względami natury gospodarczej i bezpieczeństwa publicznego, budzą wśród ludności mazurskiej ogromne zaniepokojenie. Daje się słyszeć z różnych stron, że Niemcy czynią przygotowania do wojny z Polską, która ma wybuchnąć niedługo. Naczelnym dowódcą wojskowym jest gen. Mackensen, który zarządził środki represyjne celem przeciwdziałania na rzecz Polski.

"Kurier Płocki", nr 98 z 1 V 1919 r.

Nr 8

1919 maj 3, Warszawa. - Z opracowania Sztabu Generalnego WP w sprawie zagrożenia niemieckiego

"(...) z otrzymanych tajnych dokumentów rządu niemieckiego wynika, że o ile warunki pokoju będą dla Niemców zbyt ostre - nie przyjmą ich i rozpoczną nową wojnę z koalicją. W tym wypadku i my również bylibyśmy zmuszeni do prowadzenia wojny z Niemcami, przede wszystkim dla obrony granic, a także jako sprzymierzeńcy koalicji. Warunki naszej wojny z Niemcami przy obecnych stosunkach są dla Polski bardzo ciężkie (...)"

Oryginał, mpis

CAW, NDWP, I O, t.2

Tekst publikowany: P. Łossowski, Między wojną ..., s.65.

Nr 9

1919 maj 11, Poznań. - Raport informacyjny wywiadu Dowództwa Głównego w Poznaniu o kontaktach niemiecko-radzieckich dla Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie

10 maja 1919 r. w Berlinie toczyły się obrady celem powzięcia środków zaradczych na wypadek nie przyjęcia warunków pokojowych. Uczestniczyli Scheidemann¹, pułkownik Heyse - szef sztabu Hindenburga, pułkownik Reinhardt² - minister wojny, Noske³, przedstawiciele państw: Bawarii, Saksonii, Wirtembergii i Badenii. Oprócz tego brali udział generał Groener⁴, generalny kwatermistrz, jak i przedstawiciele ministerstwa kolei oraz rolnictwa. Scheidemann wywodził się przy tym nad ogólnym położeniem Niemiec, które specjalnie pod względem żywnościowym oznaczał jako rozpaczliwe. Wojsko ostatecznie byłoby można wyżywić, mimo zwiększonej ilości tychże. Położenie polityczne dotychczas niepewne, jest koniecznym wystąpienie ofensywne. Przede wszystkim rozchodzi się o zdobycie Poznańskiego ze względu na zapotrzebowanie żywnościowe, które Poznańskie w zupełności zadowolić może. Zdobycie Poznańskiego jest więc konieczne. Trzeba także zdobyć Dąbrowę, żeby Polakom odciąć

dowódz węgla. Względem zachodniego frontu wystarczy wzmocnienie Grenzschutzu; w żadnym razie zaczepnie tam nie wystąpilibyśmy.

Mpis, odpis

Archiwum Referatu Historycznego DOK nr VII w Poznaniu, DOK VII, V-304. Odpis w posiadaniu Doc. dr. Tadeusza Grygiera w Olsztynie. Por. dok. nr 19

- ¹ Philipp Scheidemann (1865-1939), przywódca socjaldemokracji niemieckiej, przewodniczący Rady Pełnomocników Ludowych, w 1919 r. premier rządu Koalicyjnego, następnie kanclerz.
- ² Płk Walther Reinhardt - pruski minister wojny, zwolennik twardego kursu wobec aliantów i Polaków.
- ³ Gustaw Noske (1868-1946) - minister Reichswery.
- ⁴ Wolhel Groener (1867-1937), generał, generalny kwatermistrz, minister Reichswery.

Nr 10

1919 maj 13, Warszawa. - Informacja prasowa o uzyskaniu przez aliantów dokumentów świadczących o przygotowaniach wojennych Niemiec przeciwko Polsce

"Daily Mail" donosi o projektach Niemiec przeciw Polsce i ogłasza trzy dokumenty jakie dostały się do rąk sojuszników, dowodzące, że Niemcy przygotowują atak na Polskę po demobilizacji armii Ententy. Pierwszym dokumentem jest poufny okólnik Noskego do fabryk amunicji, nakazujący w dalszym ciągu prowadzenie fabrykacji. Drugim jest list szefa Sztabu Generalnego w sprawie mobilizacji 600 000 ludzi, a trzecim list szefa Sztabu Generalnego do dowódcy VI Korpusu we Wrocławiu, nakazujący by dyskretnie organizowano zajęcia na Górnym Śląsku.

"Gazeta Polska" nr 205 z 13 V 1919 r.

1919 maj 15, Warszawa. - Raport wojskowo-informacyjny Sekcji Zachodniej II Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich dotyczący wojsk niemieckich

Z chwilą wręczenia Niemcom traktatu pokojowego przez Koalicję 7 maja rzekomy bolszewizm w Niemczech znikł kompletnie. W całych Niemczech nie wykluczając Bawarii panuje spokój. Rząd Scheidemanna jest w zupełności panem sytuacji wewnątrz kraju.

Według potwierdzających się wiadomości Niemcy, po wręczeniu im traktatu pokojowego, koncentrują swe siły na linii Gdańsk - Toruń - Allenstein¹. I tak meldowano dwukrotnie na obszarze Gdańsk-Oliwa - Dirchau (Tczew) 18 000 ludzi. Wliczona jest w tym 36 Dywizja Piechoty, której siła ogólna wynosiła do niedawna 4 000 - 6 000 ludzi. Celem tej grupy jest prawdopodobnie obrona Gdańska tak ze strony lądu, jak też i morza. Dalej na południe przerzucono na Wisłę między Gdańsk a Toruń niektóre jednostki Heimats i Grenzschutzu (źródło Poznań 5 V/. Rozlokowano tutaj również tzw. Ostseedivision (wiadomość jeszcze nie stwierdzona, szczegółów brak). Gdańsk, Grudziądz i Toruń okupują Niemcy świeżo. W okolicy Iławy /D. Eilau/ przytransportowano w ostatnich dniach 101 Dywizję Piechoty. Dywizja ta składa się z wszystkich rodzajów broni wraz z oddziałem lotniczym. Bliższych danych co do stanu tej dywizji jak też dyslokacji numerów poszczególnych pułków, względnie batalionów, jeszcze brak (źródło B.W.² 14 V).

Czy celem tej koncentracji jest wywołanie efektu potrzebnego Niemcom do wytargowania lepszych warunków pokojowych, czy też przygotowaniem operacji wojennych przy zapadłej już decyzji niepodpisania traktatu pokojowego, przewidzieć trudno. Mobilizacji Niemcy dotychczas nie przeprowadzają, odbywa się tylko wzmożony ruch werbunkowy.

W ostatnim zestawieniu z 3 V Nr Szt.Gen. 4848/VI podana wiadomość o przybyciu 19 DP na Śląsk Niemiecki w okolice Lubliniec³ okazała się mylną. Była to nie 19 DP lecz 9 DP ściągnięta z okolic Glacu⁴. Obecnie dywizja ta została zluźwana przez 12 DP. która stała w okolicach Raciborza, 9 DP odeszła natomiast na miejsce 12 DP w Raciborskie (źródło B.W. z 7 V i 13 V). Niemcy starają

się w ten sposób, przez przerzucanie oddziałów, zapobiec brataniu się żołnierzy z ludnością cywilną.

Także 117 DP ma być w ciągu tygodnia przerzucona. Czynione mają być ku temu przygotowania. Na jej miejsce mają przyjść oddziały z Brandenburgii, Hannoveru i Westfalii ewentualnie dywizja z Monachium. Czy wiadomość ta jest prawdziwa okaże się w najbliższym czasie (źródło B.W. z 7 V). W każdym wypadku jest możliwe, że Niemcy po energicznym zgnieceniu ruchu rewolucyjnego w Bawarii, w której to akcji brał prawdopodobnie główny udział korpus Lüttwitza⁵, będą w stanie już teraz części tych sił przerzucić na front wschodni.

Według wiadomości nadeszłych z Kowna, zamierzają Niemcy w najbliższych dniach zacząć wycofywanie swych wojsk z Litwy. Wiadomość ta znajduje potwierdzenie w oświadczeniu danym przez Niemców misji Koalicyjnej w Berlinie 10 maja.

płk S.G. S.Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia Gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

¹ Allenstein - Olsztyn

² B.W. - Biuro Wywiadowcze DG w Poznaniu.

³ Tak w tekście; powinno być: Lublińca.

⁴ Tak w tekście; powinno być: Glatz (Kłodzko)

⁵ Chodzi o gen. Walthera von Lüttwiza, dowódcę formacji ochotniczych.

Nr 12

1919, połowa maja, Warszawa. - Raport Oddziału II Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Prezydenta Ministrów Ignacego J. Paderewskiego w sprawie zagrożenia niemieckiego

Dokumenty niemieckie, które się w ostatnich czasach dostały się w nasze ręce, stwierdzają jednomyślnie, że w razie niepodpisania traktatu pokojowego, Niemcy mają zaatakować Polskę. Taki atak prze

widziany jest też ze Śląska Pruskiego, zapewne w kierunku Zagłębia Dąbrowskiego. Podsluchana rozmowa telefoniczna mówi o początku ataku 27 maja.

Ze względu na to, że mamy jeszcze znaczne siły związane na wschodnim froncie i jesteśmy za słabi do skutecznej obrony naszych zachodnich granic, potrzebujemy bardzo pomocy czeskiej. Ofensywa niemiecka w kierunku na Zagłębie Dąbrowskie da się najlepiej powstrzymać przez atak czeski wzdłuż lewego brzegu Odry. O ile stosunek polityczny na to pozwoli, należałoby natychmiast zawrzeć umowę w tym duchu.

Kpt. Pieczonka ma rozkaz, w razie jeżeli p. Prezydent uzna za możliwe, zaraz rozpocząć układy z czeskim sztabem generalnym co do takiej umowy. W razie potrzeby mógłby i wyższy oficer na telegraficzne żądanie do Pragi wyjechać.

Odpis, mpis

CAW, Kolekcje, 440.12/2-3.

Nr 13

1919 maj 20-25, Warszawa. - Komunikat operacyjny III Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim

Front Śląski - Cieszyn

Na froncie przeciwczeskim sytuacja niezmienną. Na froncie przeciwniemieckim dowództwo objął aż do przybycia brygadiera płk. Hohenauera płk. Zaba, dowódca 2 pułku szwoleżerów. Wieś Zabrzeg na północ od Oświęcimia obsadził 1 pluton III baonu "Oberschlesisches Freikorps". Sztab w Katowicach baon w Mysłowicach. Prusacy rozbierają most kolejowy na Wiśle między Dziedzicami a Plesem¹ koło Gorzałkowic. 200 kroków na północ od tego mostu stoi 100 żołnierzy i 2 km. Wczoraj wstrzymano ruch kolejowy z Dziedzic w kierunku Gorzałkowic.

Wczoraj o godz. 3.30 po południu padły strzały karabinowe z niemieckiej strony. Na granicy na północ od Oświęcimia krążył wczoraj

raj po południu przez kilka minut - nad Wisłą - samolot jednopłaszczynowiec².

Nasze nocne patrole wysłane wzdłuż Wisły otrzymały 10 strzałów ze strony niemieckiej.

Druga bateria 4 pac odjechała dziś jako 3 bateria 7 pac do Częstochowy, do dyspozycji 7 DP.

Roboty techniczne z braku żołnierzy na razie niemożliwe. Stan żołnierzy dobry.

Częstochowa

Generał Skierski³ objął w dniu 26 bm. dowództwo 7 dywizji Generał Modelon⁴ objął 27.5 Dow. 2 dyw. strzelców frontu śląskiego.

Nad Herbami latał aeroplan niemiecki w wysokości 300 metrów, nie przekroczył jednak terytorium polskiego. W Herbach pruskich stoi 1 kompania niemiecka, większe siły niemieckie wraz z artylerią stoją dopiero koło Łubieńca. Niemcy usiłują przełapać nasze telefoniczne połączenia, jeden taki łącznik wykryto w odległości pół kilometra na wschód od Herbów. Niemcy okopują się - jak stwierdzono - na przestrzeni Herby - Lepki. Podobno to samo czynią na linii Lublinitz⁵ - Tarnowic - na wzgórzach między szosą a torem kolejowym. Niemiecki baon 154 pp został jako bolszewicki rozbrojony (w Konstanz⁶). Do Tworów przybyło 1 000 ludzi jako Garde Infanterie - Regiment. Niemcy na ogół mają słabe posterunki obronne. Silniejsze siły koncentrują w Glatz⁷. Na przestrzeni 11 pp mosty są podminowane. Do dyspozycji 7 DP oddano szpital polowy nr 301.

Stworzono DOE⁸ w Częstochowie i w Będzinie aż do zatwierdzenia przez Nacz.Dow.

Nieprzyjaciel buduje pod Mysłowicami betonowe podstawy dla artylerii ciężkiej; posiadają podobno 6 dział 24 cm. W okolicy Niezdara zatarasowują Niemcy drogi i ciągną drut. W Jezierzu, na południe od Modrzejowa wysadzono most. Na linii Gniazdów - Herby przeleciał aeroplan niemiecki, nie przekraczając linii granicznej. W mieście głuchoniemy Żyd postrzelił żołnierza z bytomskiego pułku⁹. Zebrany tłum obił jednego Żyda, którego policja wyrwała; wezwanego felczera Żyda zabito. Baon bytomski, który samorzutnie się zjawił chciał dom, z którego padł strzał przeszukać. Dzięki interwencji oficerów i generała Skierskiego żołnierzy uspokojono. Głuchoniemego Żyda aresztowano. Antysemityzm rośnie, wobec wrogiego

zachowania się Żydów wobec wojsk. W Krzepicach na przechodzącą z Wielunia kompanię 27 pp rzucono 4 ręczne granaty. Jeden z granatów wywołał eksplozję paczki granatów na wozie amunicyjnym. Z żołnierzy jeden zabity, 4 ciężko i 5 lekko rannych. Z ludności cywilnej 1 zabity, 2 rannych.

Prace techniczne postępują z wolna z powodu braku środków. Daje się odczuwać brak taborów, szczególnie kolumn amunicyjnych, amunicji włoskiej i rosyjskiej. Nie ma rezerw. Transporty 2 Dywizji Strzelców na ukończeniu. Dotąd przybyło: 8 baonów piechoty, 2 szwadrony jazdy i 7 baterii wraz z parkiem artyleryjskim. Przybyły również oddziały pomocnicze.

Front poznański - Poznań

Artyleria nieprzyjacielska ostrzeliwała Dobrogościec, Tarkowo i Lipionkę. Pod Brzózkami i na odcinku gołanieckim odpędzono patrole niemieckie. Silny napad na nasze posterunki pod Węglewem, poparty ogniem artylerii, krwawo odparto. W nocy z 24 na 25 wpadł patrol niemiecki do Strożewa i korzystając ze znacznej przewagi za brał kilku ludzi do niewoli. Nocą Niemcy ostrzeliwali Tupały¹⁰. Na odcinku gołanieckim strzelał nieprzyjaciel do ludności cywilnej, pracującej w polu. Na innych odcinkach ogień karabinów maszynowych i ręcznych. Na froncie zachodnim pod Zieloną Chojną odparto patrol niemiecki; pod Chobienicami i Grójcem obrzucał nieprzyjaciel nasze pozycje minami. Z resztą zwykła strzelanina. Na froncie południowym, na odcinku rawickim między Zieloną Wsią a Wydawami odparto dwukrotnie atak pół kompanii nieprzyjacielskiej. Na całym froncie żywa działalność patroli wywiadowczych.

Front mazowiecki

Sytuacja bez zmiany. Transporty instrukcyjnej dyw. w drodze. Dotąd przybyło 8 baonów instrukcyjnych, 1 szwadron kawalerii, 2 baony szkolne i oddziały techniczne.

Szef III Oddziału
ppłk S.G. Julian Stachewicz

Kopia, mpis
CAW, 301.10,9.

- 1 Plessem —
- 2 Inaczej: jednopłatowiec
- 3 Gen. dyw. Leonard Skierski (1866-1940), dowódca; 7 DP, 1 D. Strz., 4 DP, GO, 4 Armii (lipiec 1920 - luty 1921), Inspektor Armii. Od 1931 r. w stanie spoczynku. W 1939 lub 1940 zamordowany przez NKWD we Lwowie.
- 4 Gen. Louis Pierre Modelon, Francuz, początkowo dowódca 2 D.Strz. Armii gen. J. Hallera.
- 5 Lubliniec
- 6 Konstanz -
- 7 Glatz - Kłodzko
- 8 DOE - Dowództwo Okrągu Etapowego
- 9 Prawdopodobnie chodzi o Wieluń
- 10 Tak w tekście; powinno być: Tupadły.

Nr 14

1919 maj 22, Warszawa. - Rozkaz Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie organizacji frontu przeciwniemieckiego

1. Od dnia 24 maja br. wszystkie siły stojące na froncie przeciwniemieckim podlegają pod względem taktycznym NDWP.
2. Front przeciwniemiecki dzieli się na:
 - a/ Front Litewsko-Białoruski pod dowództwem:
gen. por. Szeptyckiego¹
 - b/ Front Mazowiecki pod dowództwem:
gen. Masseneta² (dowódca III korpusu strz.)Granicę między frontem litewskim a mazowieckim stanowi kanał Augustowski od Augustowa do Biebrzy, dalej wschodnia granica powiatów białostockiego i bielskiego.
 - c/ Front Wielkopolski pod dowództwem:
gen. broni Dowbor-Muśnicki³

Granica frontu od Wisły na granicy Królestwa i zaboru pruskiego do granicy Królestwa i poznańskiego, koło Węglowic.

Ten na razie nie podlega Nacz.Dow. Porozumienie przez oficerów łącznikowych.

- d/ Front Śląski pod dowództwem:
gen. Modelon, dowódca 2 D.Strz.

Front ten rozciąga się od południowej granicy frontu wielkopolskiego po granicę galicyjską.

- e/ Front Cieszyński pod dowództwem:
płk. Latinika⁴

od granicy galicyjskiej do linii demarkacyjnej z Czechami.

3. A/ Skład bojowy wojsk na Froncie Litewsko-Białoruskim pozostaje bez zmiany.

B/ Dowódcy Frontu Mazowieckiego podlegają:

a/ 3 D.Strz.

b/ 6 D.Strz.

pod względem taktycznym:

c/ 8 DP (w stadium formowania się)

d/ batalion morski

e/ wszystkie oddziały podległe DOGen. Warszawa, względnie Łódź rozlokowane w obszarze na północ od linii kolejowej Białystok - Małkin⁵, rzeki Bug, Bugu - Narwi, Wisły po Wyszogród, Bzury do Sochaczewa, kolei Sochaczew - Łowicz - Włocławek - Nieszawa do połączenia się z frontem Wielkopolskim.

C/ Skład bojowy wojsk na Froncie Wielkopolskim bez zmiany.

D/ Dowódcy Frontu Śląskiego podlegają:

a/ 2 D.Strz.

pod względem taktycznym:

b/ oddziały formujące się 7 DP

c/ formacje wielkopolskie rozlokowane obecnie w DOGen. Kielce i Kraków.

d/ oddziały podległe MSWojsk. rozlokowane w powiatach pogranicznych: (wieluńskim, częstochowskim i będzińskim).

E/ W skład obsady Frontu Cieszyńskiego wchodzi oddziały 6 DP (w stadium formacji) oraz taktycznie 2 p.szwol., oddziały podległe DOGen. Kraków w powiatach pogranicznych.

4. Ponadto NDWP podlega od dnia 24 maja br. cała wojskowa i wzięta pod zarząd wojskowy flotylla wiślana wraz z odpowiednią załogą.
5. Miejsca postoju dowództwa frontów.
 - a/ Frontu Litewskiego - Lida.
 - b/ Frontu Wielkopolskiego - Poznań DG.
 - c/ Frontu Mazowieckiego - Warszawa, Hotel Polonia.
 - d/ Frontu Śląskiego - Częstochowa.
 - e/ Frontu Cieszyńskiego - Cieszyn.
6. Obecna sytuacja polityczna oraz przegrupowanie wojsk niemieckich jakkolwiek nie wykazują zdecydowanych zamiarów ofensywnych, jednak nie wykluczają możliwości napadu na nas ze strony Niemców łącznie z bolszewikami.
7. Zadaniem dowódców poszczególnych frontów do czasu przeprowadzenia koncentracji będzie:
 - a/ zabezpieczenie kraju przed nagłym wtargnięciem wroga
 - b/ obserwacja granic i intensywne wywiady przy pomocy szpiegów
 - c/ ochrona przed wywiadami nieprzyjacielskimi, przez ścisłe zamknięcie granic, kontrolę ruchu i rewizję. Wszyscy dowódcy dołożą starań, aby najlepiej przesłonić nasze przygotowania wojenne. Żołnierzy pouczyć by przez gadulstwo nie roznosili wiadomości wojskowych.
 - d/ umocnienie ważniejszych punktów
 - e/ przygotowanie do uszkodzenia i zniszczenia środków i linii komunikacyjnych i innych obiektów mogących oddać usługi wrogowi.
 - f/ wszelkimi środkami przeciwdziałać panice mogącej powstać wśród ludności wskutek czy to ruchów wojskowych, czy też przygotowań wojennych.
8. W szczególności gen. Szeptyckiego:
 - a/ zatrzyma dalsze posuwanie się przeciw bolszewikom w kierunku północnym i północno-wschodnim od Wilna w celu skupienia swych sił i przygotowuje się do ewentualnego wycofania grupy wileńskiej i odpowiedniego dostosowania do tego frontu w grupie lidzkiej i baranowickiej.
 - b/ w pospiesznym przeprowadzi roboty nad umocnieniem Grodna

c/ poczyni odpowiednie zarządzenie, by na zapowiedź "ostre przygotowanie" mógł wzmocnić oddziałami 1 DP Leg. załogę Grodna, obsadzi odcinek na zachód Grodna i rejon Olkieniki - Grany.

9. Dowództwo Frontu Mazowieckiego:

a/ wysuwanie przed linię obronną Biebrzy, Narwi i Wisły oddziały obserwacyjne wzmocniając taką granicę odcinków, ażeby cały front był obserwowany,

b/ w celu zabezpieczenia przejść przez Wisłę koło Włocławka i nawiązanie łączności z frontem poznańskim wysłać dow. frontu niezwłocznie pułk instruktorski z Modlina do Włocławka,

c/ dbać będzie o najszybsze przeprowadzenie robót dla umocnienia Biebrzy i Wisły według dotychczas wydanych rozkazów i instrukcji,

d/ przygotuje się do zniszczenia pogranicznych kolei w razie spodziewanego napadu Niemców,

e/ dopilnuje zarządzeń mających na celu przeszkodzenie, by nie przyjaciel zawładnął środkami przewozowymi na Wiśle i Narwi.

10. Gen. Dowbor-Muśnicki wziął na siebie utrzymanie dotychczasowego odcinka i działania na Toruń.

11. Dowództwo Frontu Śląskiego wysuniętymi oddziałami piechoty obserwuje granice, umacnia ważniejsze punkty i przygotowuje zniszczenie pogranicznych odcinków kolei oraz innych obiektów nad granicą.

12. Przygotowania do stworzenia z nadgranicznych powiatów obszaru wojennego są w toku. Zostanie to zarządzone tylko w wypadku wojny.

Za zgodność:
Julian Stachiewicz
ppłk S.G.

w z. Szefa Sztabu
Stanisław Haller
płk

Oryginał, mpis
CAW, Armia Generała Hallera, 123.1., t.274

¹ Gen. broni Stanisław Szeptycki (1867-1950), Szef Sztabu Generalnego, dowódca Dywizji Litewsko-Białoruskiej, od 28 IV 1919 do

- lipca 1920 dowódca Frontu Północno-Wschodniego, dowódca 4 Armii, następnie Inspektor Armii. Od 1926 br. w stanie spoczynku. Zmarł w 1952 r. w Korczynie, pochowany na miejscowym cmentarzu.
- ² Gen. Emmanuel Massenet, dotychczasowy dowódca III Korpusu Armii generała Józefa Hallera.
- ³ Gen. broni Józef Dowbor-Muśnicki (1867-1937), dowódca I Korpusu Polskiego w Rosji, dowódca Wojska Wielkopolskiego w 1919-1920. Zob. Piotr Bauer: Generał Józef Dowbor-Muśnicki (1867 - 1937), Poznań 1988.
- ⁴ Gen. dyw. Franciszek Ksawery Latinik (1864-1949), dowódca cieszyńskiego Okręgu Wojskowego, dowódca 6 DP, 7 DP i Frontu Śląskiego. Od października 1920 dowódca 1 Armii, następnie OK nr X. Zmarł w Krakowie 29 VIII 1949 r.
- ⁵ Tak w tekście; powinno być: Małkinia.

Nr 15

1919 maj 22, Warszawa. - Informacja Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o liczebności wojsk niemieckich na froncie zachodnim przesłana do Dowództwa Okręgu Generalnego Kielce i Dowództwa Armii Generała Hallera

1. Z wiadomości dotychczas zebranych o Niemczech wynika, że nieprzyjaciel koncentruje swe wojska w dwóch rejonach: na północy w obszarze Gdańsk - Toruń - Olsztynek (Hohenstein) przeszło 60 000 ludzi, 200 dział i na Śląsku Górnym i Średnim (60 000 ludzi). Oprócz tego stwierdzone jest przesuwanie sił niemieckich z Suwalszczyzny, Żmudzi, Kurlandii i Estonii w stronę Prus Wschodnich.

Przechwycone rozkazy, odezwania się wpływowych osób niemieckich świadczą o tym, że Niemcy liczą się z możliwością wojny i w takim razie rozpoczęcia ofensywy przeciw Polsce, jako najsłabszemu swemu przeciwnikowi. Należy się spodziewać jednoczesnego uderzenia Niemców od strony Torunia na Kujawy i od strony Śląska Górnego na Zagłębie Dąbrowskie i Krakowskie. Pierwsze

miało by na celu odcięcie Poznańskiego od Kongresówki i zawładnięcie Poznańskim; drugie - zajęcie polskich kopalń węgla, co spowodowało by w następstwie zupełne zatrzymanie ruchu kolejowego i odbiło by się niesłychanie na życiu gospodarczym Polski.

2. Zadaniem dowództwa Frontu Śląskiego jest:

- a/ ochrona zagłębia węglowego dąbrowskiego i krakowskiego
- b/ tym samym i osłona Krakowa

NDWP zwraca uwagę dowództwom Frontu Śląskiego na konieczność przeprowadzenia obrony w ten sposób, ażeby nie opuszczać nawet na krótki czas kopalni węgla, gdyż było by to połączone ze zniszczeniem ich.

3. Granica północna Frontu Śląskiego pozostaje dawna, południowa, przewidziana rozkazem NDWP L.278/III zmienia się na linię Wisły. Wskutek czego wojska DOGen. Kraków rozlokowane w powiecie chrzanowskim pod względem taktycznym podlegają dowództwu Frontu Śląskiego.

4. Wojska 7 DP i pułku bytomskiego należy trzymać skoncentrowane główną częścią w rejonie Częstochowy, słabszym oddziałem w rejonie Wielunia. Na granicy należy tylko słabe oddziały wywiadowcze wysłać. Dopóki jesteśmy tak słabi, może być Front Śląski broniący tylko w ten sposób, że się na nieprzyjaciela, który przekroczył granicę napada przez koncentryczny atak głównych sił wszystkich odcinków. Taktyki tej nie możemy stosować tylko do Zagłębia węglowego, gdzie nie możemy dopuścić, aby nam nieprzyjaciel choćby przejściowo zajął obszar kopalniany. Według tego należy ugrupowanie sił poprawić. Za kilka dni rozpocznie się przewóz 1 D.Strz. do rejonu Częstochowy. Naprzód będzie artyleria.

5. Dowódca Frontu Śląskiego obejmuje dowództwo 1 korpusu strzelców, z siedzibą w Częstochowie.

Za zgodność:

Julian Stachewicz
ppłk

w.z.

Stanisław Haller
ppłk

Kopia,mpis

CAW, Armia Generała Hallera, 123.1., t.274.

Nr 16

1919 maj 23, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontów śląskiego i cieszyńskiego w sprawie rozgraniczenia obu frontów

Granice pomiędzy frontem śląskim a cieszyńskim przewidzianą rozkazem Naczelnego Dowództwa L.278/III zmienia się na linię Wiśły. Na skutek czego wojska DOGen. Kraków rozlokowane w powiecie chrzanowskim pod względem taktycznym podlegają dowództwu frontu śląskiego.

Za zgodność:

ppłk S.G. Julian Stachewicz

w/z

płk Stanisław Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia Generała J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 17

1919 maj 23, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie skierowania pociągów pancernych na front mazowiecki i śląski

Nr 254/III

I

Naczelne Dowództwo^a skierowało^a na front mazowiecki do ochrony linii kolejowych następujące pociągi pancerne:

1. Pociąg pancerny Nr 18 "Odsiecz II" z Wojnicy na linię kolejową Włocławek - Aleksandrów.
2. Pociąg pancerny Nr 13 "Boruta" z Rawy Ruskiej na linię kolejową Białystok - Osowiec - Grajewo.
3. Pociąg pancerny Nr 14 "Zagończyk" z Uhnów - Bełż na linię kolejową Modlin - Mława.

II

Naczelne Dowództwo^a skierowało^a na front śląski dla ochrony linii kolejowej pociąg pancerny Nr 4 "Hallerczyk" z Hołob na linię kolejową Będzin - Branica.

Otrzymują:

Gen. Massenet - 1

DO Gen. Kielce - 2

z.r.

ppłk S.G. J. Stachiewicz

Odpis, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274

a - a W oryginale jest: zadysponowało.

Nr 18

1919 maj 23, Poznań. - List R. Janta-Połczyńskiego do Polskiego Komitetu Narodowego w Paryżu, przedstawiający stopień zagrożenia Polski przez agresję niemiecką

Dla informacji donosimy:

1. W Prusach Zachodnich skoncentrowano znaczne siły wojska, mianowicie nieproporcjonalnie wiele artylerii, poza tym znajdują się rezerwy na Pomorzu (Szczecinie) i Prusach Wschodnich. Usposobienia ludności, mianowicie sfer robotniczych, nie jest zbyt wojownicze, również i koła większej własności są dość pokojowo usposobione. Do walki prą koła urzędnicze, wojskowe i koloniści. Na Śląsk przychodzą w ostatnich dniach znaczne siły wojska nawet z Bawarii i Badenii, także głównie artyleria i karabiny maszynowe. Wojsko to jest przeciw Polakom silnie wzburzone i podnieceniu swemu daje upust w wyzwiskach i gwałtach, odgrając się również przeciw Entencie, a szczególnie przeciw Francji.
2. W Prusach Zachodnich i na Śląsku ucisk ze strony niemieckiej coraz bardziej daje się odczuwać. Gwałty popełnione przez władze niemieckie, a mianowicie przez wojsko mnożą się z każdym dniem. Rozwiązano Podkomisariat NRL w Bytomiu i Podkomisariat

w Gdańsku. Ułożono listy wszystkich tych Polaków, którzy wybitniejsze zajmują w Prusach i na Śląsku stanowiska. Osoby te mają być natychmiast internowane i wywiezione w głąb Niemiec, na wypadek rozpoczęcia otwartej walki. Dowiadujemy się, że na Śląsku już rozpoczęto internowania. Pan podkomisarz Kazimierz Czaplą musiał uciec do Warszawy przed aresztowaniem, p. komisarza Stefana Łaszewski i 4 urzędników Podkomisariatu Gdańskiego zdołali przedostać się do Królestwa i obecnie zamierzają pracę swą tutaj kontynuować i biuro otworzyć.

Bezustannie prowokuje się ludność polską. Oficerowie i żołnierze biją osoby, które mówią po polsku na ulicy, co chwila aresztuje się obywatele Polaków, znęca się nad nimi, by ich później dość często puścić pobitych i zmaltrretowanych na wolność. Przekonani jesteśmy, że Niemcy mają zamiar w najbliższym czasie uderzyć na nas całą siłą, którą mają do dyspozycji i zgnieść nas zanim nacisk wojsk Ententy na zachodzie da się odczuć. Co okupacja Poznańskiego, choćby krótka tylko, miała za straszne skutki dla tutejszej ludności - o tym zapewne Panów nie potrzebujemy informować. Prowokuje się bezustannie Polaków może z tego względu by pchnąć ich do samoobrony i znaleźć dogodny pretekst do rozpoczęcia ofensywy przeciw Księstwu.

Nie potrzebujemy Panom ukrywać, że sytuacja Poznańskiego jest w chwili obecnej nadzwyczaj krytyczna. Prosimy wobec tego zwrócić rządów państw sprzymierzonych na to jak najrychlej uwagę i starać się wymóc na nich jak najspieszniejsze poparcie na lądzie i na morzu, w razie napaści ze strony niemieckiej, aby uniknąć wyniszczenia projektowanego Księstwa Poznańskiego i zgniecenia naszej armii. Co się tyczy plebiscytu, to niebawem nadesłemy Panom memoriał traktujący tę sprawę.

Decernat Polityczny
przy Komisariacie NRL
/-/ R.Janta-Pończyński

Mpis, oryginał

AAN, KNP 121, s.17-18,

Tekst już publikowany: M. Rezler, Uwagi na temat okoliczności niemieckiego planu agresji na Polskę w 1919 roku, /w:/ Niemcy a

Powstanie Wielkopolskie 1918-1919, Materiały z VIII Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Koszalin 1989, (w druku).

Nr 19

1919 maj 24, Warszawa. - Referat wojskowo-informacyjny o przebiegu narady rządowej w Berlinie 10 maja 1919 r., przesłany polskiej delegacji na konferencję pokojową w Paryżu

Informacje z Niemiec

(Referat wojskowo-informacyjny z 24 maja 1919 r.)

10 maja w Berlinie toczyły się obrady celem powzięcia środków zaradczych na wypadek nie przyjęcia warunków pokojowych. Uczestnikami byli: Scheidemann, płk Heyse, szef sztabu Hindenburga, płk Reinhardt, minister wojny Noske, przedstawiciele państw Bawarskiego, Saskiego, Wirtemberskiego, Badeńskiego. Oprócz tego brali udział gen. Groener (General quartiermeister) i przedstawiciele ministerstwa kolei żelaznych i ministerstwa rolnictwa. Scheidemann wywodził się przy tym nad ogólnym położeniem Niemiec, które specjalnie pod względem żywnościowym oznaczył, jako rozpaczliwe. Wojska ostatecznie byłoby można jakiś czas wyżywić, mimo zwiększonej ilości tychże. Położenie polityczne według słów jego przez nawiązanie stosunków z Trockim¹ się polepszyło. Ponieważ Trockiemu wysłana ilość personelu instruktorskiego nie wystarcza, prosi on o najmniej 3-5 tysięcy oficerów i podoficerów. Szczególnie rozchodzi się o sztabowców i technicznych oficerów. Przez nieprzyjęcie warunków, powiedział Scheidemann popadną Niemcy w bolszewizm, co ostatecznie nie byłoby tak złym, o ile takowy cały świat ogarnie. Rozchodzi się o to, aby agentów z partii niemieckiej komunistów, jak i wszystkich bolszewików przeważnie do Anglii i Francji wysłać, gdzie niezadowolenie proletariatu wzrasta. Scheidemanna zdaniem Francja i Anglia są obecnie najlepszym polem dla bolszewików.

Trocki przyrzekł ofensywne wystąpienie Rosji względem Polski, a to z tego powodu, ażeby Niemcy na wschodzie mieli tyły zabezpieczone. Następnie (Scheidemann) poprosił płk. Heysego o zreferowanie swego planu operacyjnego.

Heyse mówił jak następuje:

"Przyпускаjąc, że koleje dopiszą (na co przedstawiciel ministerstwa przytakuje), lecz zwracam uwagę, że ruch cywilny ucierpi znacznie więcej, jak z początkiem wojny. Względem Polski, która z naszych wrogów jest najsłabszą, a pomoc Rosji dotychczas bardzo niepewna, jest koniecznym wystąpienie ofensywne. Przede wszystkim rozchodzi się o zdobycie Poznańskiego ze względu na zapotrzebowanie żywnościowe, które Poznańskie w zupełności zadowolić może. Zdobywanie Poznańskiego jest przeto koniecznym potrzebne. Trzeba także zdobyć Dąbrowę, żeby Polakom odciąć dowóz węgla.

Względem zachodniego frontu wystarczy wzmocnienie Grenzschtzu - w żadnym razie zaczepnie tam byśmy nie wystąpili. Wytrzymamy jakie 4-6 tygodni, wtenczas Trocki po przejściu da nam faktyczną pomoc. Amunicji mamy dosyć, artylerii mało, duch w wojsku podjudzany przez prasę i odezwy taki sam, jak w sierpniu 1914 roku. Gdy zarządzymy mobilizację przymusową, wtenczas dostaniemy na pewno do jednego miliona żołnierzy, których może dostatecznie umundurować i uzbroić. A ta ilość do nadejścia posiłków rosyjskich zupełnie wystarczy. Magazyny żywnościowe mamy zapełnione. Sanitarnego personelu dosyć. Brak tylko aptecznych artykułów.

To jest na razie mój plan, w tych dniach wysyłam do Moskwy kilku sztabowych oficerów, którzy mi przywiozą dokładne informacje które przedłożę, potem plan mój skompletuję. Plan ten znalazł ogólne zadowolenie u uczestników narady. Zastępcy Bawarii itd. oświadczają swoją solidarność z Prusami i zapewniają Scheidemanna, że na ich pomoc liczyć może. Na tym się obrady kończą".
(Dalej następuje szczegółowe zestawienie jednostek Grenzschtzu i formacji ochotniczych stacjonujących na pograniczu z Polską).

Mpis, oryginał

AAN, KNP w Paryżu, 68, s.84-86.

Tekst już publikowany: M. Rezler, Uwagi na temat okoliczności niemieckiego planu agresji na Polskę w 1919 roku, (w:) Niemcy a Powstanie Wielkopolskie 1918-1919, Materiały z VIII Ogólnopolskiego Seminarium Historyków Powstania Wielkopolskiego 1918-1919, Koszalin 1989, (w druku).

¹ Lew Trocki, właściwie Leon Bronstein (1877-1940), Ludowy Komisarz Obrony. Po śmierci W. Lenina przywódca opozycyjnego bloku trockistowskiego. W 1927 r. usunięty z partii. Na emigracji zgładzony przez NKWD.

Nr 20

1919 maj 24, Warszawa. - Raport wojskowo-informacyjny Sekcji Zachodniej II Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o położeniu wojsk niemieckich na wschodzie

Termin, do którego Niemcy mają podpisać przedłożony im traktat pokojowy, został do 29 maja przedłużony. Nie jest jednak wykluczone, że Niemcy, jeżeliby byli już obecnie zdecydowani traktat pokojowy nie podpisać, przypuszczają atak na Polskę przed tym terminem (27 maj).

Zupełnie pewne wiadomości

10 maja w Berlinie toczyły się obrady celem powzięcia środków zaradczych na wypadek nie przyjęcia warunków pokojowych.

Uczestnikami byli: Scheidemann, płk Reyse, szef sztabu Hindenburga płk Reinhardt, minister wojny Noske, przedstawiciele państw: Bawarskiego, Saskiego, Wirtemberskiego, Badeńskiego. Oprócz tego brali udział gen. Groener, generalquartmeister, jak i przedstawiciele ministerstwa kolei żelaznych i ministerstwa rolnictwa. Scheidemann wywodził się przy tym nad ogólnym położeniem Niemiec, które specjalnie pod względem żywnościowym oznaczył jako rozpaczliwe. Wojska ostatecznie byłoby można jakiś czas wyżywić, mimo zwiększonej ilości tychże. Położenie polityczne, według słów jego, przez nawiązanie stosunków z trockim się polepszyło. Ponieważ Trockiemu wysłana ilość personelu instruktorskiego nie wystarcza, prosi o co najmniej 3-5 tysięcy oficerów i podoficerów. Szczególnie rozchodzi mu się o sztabowców i technicznych oficerów. Przez nieprzyjęcie warunków, powiedział Scheidemann, popadną Niemcy w bolszewizm, co ostatecznie by nie było tak złem, o ile takowy cały świat ogarnie. Rozchodzi się o to, aby agentów z partii niemieckich komunistów, jak i wszystkich bolszewików przeważnie do Francji i

Anglii wysłać, gdzie niezadowolenie proletariatu wzrasta. Scheidemanna zdaniem Francja i Anglia są obecnie najlepszym polem dla bolszewików. Trocki przyrzekł ofensywne wystąpienie Rosji względem Polski, a to z tego powodu, ażeby Niemcy na wschodzie mieli tyły zabezpieczone. Następnie poprosił płk. Heysego o zreferowanie swego planu operacyjnego.

Heyse mówił jak następuje:

"Przypuszczam, że koleje dopiszą (na co przedstawiciel ministerstwa przytakuje), lecz zwracam uwagę, że ruch cywilny ucierpi znacznie więcej, jak z początkiem wojny. Względem Polski, która z naszych wrogów jest najsłabszym, a pomoc Rosji dotychczas bardzo nie pewna, jest koniecznym wystąpienie ofensywne.

Przede wszystkim rozchodzi się o zdobycie Poznańskiego ze względu na zapotrzebowanie żywnościowe, które Poznańskie w zupełności zadowolić może. Zdobycie Poznańskiego jest przeto konieczne potrzebne. Trzeba zdobyć także Dąbrowę, żeby Polakom odciąć dowódź węgla.

Względem zachodniego frontu wystarczy wzmocnienie Grenzschutzu, w żadnym razie zaczepnie tam nie wystąpilibyśmy. Wytrzymamy jakie 4-6 tygodni, wtenczas L. Trocki po przejściu Polski da nam faktyczną pomoc. Amunicji mamy dosyć, artylerii mało, duch w wojsku podjudzany przez prasę i odezwy prawie tak sam, jak w sierpniu 1914 r. Gdy zarządzymy mobilizację przymusową, wtenczas dostaniemy na pewno do jednego miliona żołnierzy, które można dostatecznie umundurować i uzbroić. A ta ilość do nadejścia posiłków rosyjskich zupełnie wystarczy. Magazyny żywnościowe mamy zapełnione. Sanitarne-go personelu dosyć. Brak tylko aptecznych artykułów. To jest na razie mój plan, w tych dniach wysyłam do Moskwy kilka sztabowych oficerów, którzy mi przywiozą dokładne informacje, które przedłożę. Potem plan mój skompletuję."

Plan ten znalazł ogólne zadowolenie u uczestników powyższej na rady. Zastępcy Bawarii itd. oświadczają swoją solidarność z Prusami i zapewniają Scheidemanna, że na ich pomoc liczyć może. Na tym się obrady kończą.

Wiadomości ze źródeł wiarygodnych:

Wojska znajdujące się na froncie bałtyckim, zostały przekształcone częściowo na formacje według organizacji "Reichswehr" tj. na wielkie i małe brygady.

Do dnia 10 V na tym froncie stojące wojska składały się z 3 korpusów (Armeekorps) i były w następujący sposób ugrupowane:

VII Armeekorps (komendant gen. von der Goltz¹ na obszarze Libawa-Poniewież. W skład tego korpusu wchodzi: załoga Libawy - przypuszczalnie w sile małej brygady tj. od 4-6 tysięcy ludzi.

Żelazna dywizja w okolicach Mitawy, siła ogólna 4 tysiące ludzi.

1 zapasowa dywizja gwardii w okolicach Poniewieża, siła ogólna około 10 tysięcy ludzi.

Freiwilliges Reserwekorps (komendant gen. von Eberhardt) na obszarze Kalwaria - Kowno i na północ od Kowna. W skład tego korpusu wchodzi: Wielka brygada "Nordlitauen" w okolicach Kalwaria - Wołkowyski. Siła ogólna 10 tysięcy ludzi.

Freiwilliges Armeekorps von Dube na obszarze Augustów - Suwałki - Olita. W skład tego korpusu wchodzi:

Wielka brygada Olita w okolicach Olity, około 10 tysięcy ludzi.

Wielka brygada Grodno w okolicach Augustów - Suwałki. Siła ogólna 10 tysięcy ludzi.

Detachement Bug w sile małej brygady, tj. około 4 tysięcy ludzi.

Wymienione wyżej formacje są formacjami ochotniczymi. Wielkie brygady składają się przeciętnie po 9 batalionów piechoty a 8-900 ludzi i 6 baterii a 4 działa, przy silnej dotacji oddziałów technicznych.

Według zupełnie pewnych wiadomości:

Nastąpiło 10 V 1919 odtransportowanie wojsk z frontu bałtyckiego, połączone z przegrupowywaniem:

Freiwilliges Ostpreussische Brygada (wschodnio-pruska ochotnicza brygada) została odtransportowana do nowego rejonu (przypuszczalnie w kierunku na Toruń).

Wielka Brygada Nordlitauen (przedtem nazwana 45 zapasowa dywizja piechoty) została między 10 V a 17 V wytransportowana w kierunku na Śląsk.

Wielką Brygadę Grodno zaczęto przetransportowywać w ostatnich dniach w kierunku do Prus.

Załoga Libawy. Odeszła 10 V do zluźnienia 1-szej zapasowej dywizji gwardii, 1-sza zapasowa dywizja gwardii odeszła przypuszczalnie w kierunku Kowna.

Ocena sytuacji

Skoncentrowane dotychczas wojska w okolicach Torunia miałyby według powyżej opisanego planu płk. Heysego za cel uderzenia nie w kierunku Warszawy, lecz głównie na północne skrzydło dotychczasowego frontu poznańskiego w kierunku na Inowrocław - Konin. Koncentracja na Śląsku Górnym potwierdza dotychczas wykonanie planu płk. Heysego w celu zaatakowania Zagłębia węglowego Dąbrowy.

1/ szkic jako załącznik²,

Kopia, mpis

CAW, Armia Gen. J. Hallera, 123.1, t.216. Por. dok. nr 9 i 19

¹ Generał Rüdiger von der Goltz (1865-1946), dowódca dywizji, w latach 1918-1919 dowódca niemieckiego korpusu posiłkowego w Finlandii, następnie dowódca VI Korpusu rezerwowego i "Żelaznej Dywizji".

² Załącznika brak.

Nr 21

1919 maj 25, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych i Szefa Lotnictwa w sprawie zorganizowania osłony obszaru powietrznego Warszawy i Krakowa przed nalotem niemieckim

NDWP, III/O, 291/III

W razie wojny z Niemcami z pewnością liczyć się trzeba z nalotami nieprzyjacielskimi nad Warszawą i Krakowem i obrzuceniem bombami względnie ostrzeliwaniem poszczególnych obiektów. Z tego względu koniecznym jest wydanie zarządzeń zapobiegawczych. Naczelne Dowództwo nadmienia, że z dwóch eskadr gen. Hallera, stojących w Warszawie, jedna zostaje oddana do dyspozycji gen. Masseneta dla potrzeb frontu mazowieckiego, druga odejdzie do Częstochowy.

Otrzymują:

MSWojsk. Dep.I

Szef Lotnictwa

w/z

ppłk S.Haller

Odpis, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 22

1919 maj 26, Warszawa. - Raport wojskowo-informacyjny Sekcji Zachodniej Oddziału II Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich dotyczący Niemiec

Stosunki na pograniczu

Wiadomości o ewakuacji pogranicza polsko-niemieckiego ze strony Niemców potwierdzają się. Przechwycony rozkaz 117 DP (Gliwice) z 13 bm. zapowiada ewakuację całego rejonu dywizyjnego z kas państwowych i ruchomego materiału kolejowego. Tuż za frontem niemieckim, ruch ewakuacyjny można zupełnie dokładnie rozpoznać. Z Gdańska i okolicy wywożą Niemcy części maszyn i zakładów, oraz materiał wojenny w kierunku na Szczecin. Podobne wiadomości dochodzą i z Prus Wschodnich. Spodziewane jest częściowe zamknięcie ruchu kolejowego dla osób cywilnych, gdyż niemieckie kierownictwo wojskowe zapotrzebowało ostatnio pogotowia większej ilości wagonów kolejowych na użytek wojska i to bez względu na to, że ruch towarowy i prywatny przez to ucierpi.

Wiadomości o terminie rozpoczęcia akcji niemieckiej 27 maja br. wymieniana jest coraz częściej jako rzekomy termin początku niemieckiej ofensywy.

Przerzucanie wojsk niemieckich

"Detachment Bug", dyslokowany ostatnio w rejonie Olity (Grodno), według oddziałów frontowych ma być przerzucony do obozów ćwiczebnych w niemieckiej części Wielkopolski. Transport już rozpoczęto. W miejsce tej grupy przesunięto inne, dotychczas nie rozpoznane oddziały.

W odcinku Toruń - Mława zapowiedziano przybycie nowych, wojsk niemieckich, wycofywanych z Litwy. Kwatery przygotowano. Rozpoznano przybycie transportów 182 pp. - bliższych danych brak.

W odcinku Wielkołęka (pow. toruński) - Działdowo skonstatowano transporty gazowej amunicji artyleryjskiej do odcinków frontowych.

Rozpoznana dyslokacja sił XVII korpusu niemieckiego

1. 35 Dywizja Piechoty. Dowódca dywizji: generał Wohlhomuth, szef Sztabu: major Wagner 176 pp - Brodnica, 141 pp - Toruń, 61 pp I. Baon Wąbrzeźno, II. i III. Baon Toruń, 21 paf w rejonie Górzno i Wąbrzeźno, dwie kompanie saperów - Jabłonowo, jeden szwadron jazdy nierozpoznanego pułku - Jabłonowo.
2. Formacje przydzielone z II korpusu
186 pp - dyslokacja bliżej nieznana - ogólnie wzdłuż linii Toruń - Jabłonowo.
3. Formacje ochotnicze
 - a/ Freikorps "Rosbach" - 120 piechoty, 6 armat - Culmsee
 - b/ Detachement "Preusser" - 800 piechoty - Toruń
4. Wielki tren¹ dywizyjny 35 DP - Plovenz.

--- a

Kopia, mpis

CAW, Armia Gen. J. Hallera, 123.1, t.216

a - Opuszczono fragment dotyczący Węgier.

¹ Treny - tabory

Nr 23

1919, maj 26, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontu przeciwniemieckiego w sprawie odprawy w Łodzi

Dodatkowo do rozkazu 1421/III. Na zjazd do Łodzi dowódcy poszczególnych frontów mają przybyć zaopatrzeni w Ordre de Bataille, dyslokację i plan obrony swego frontu.

Oryginał, telegram

CAW, Armia Generała J. Hallera, 123.1., t.274.

1919 maj 26, Warszawa. - Instrukcja "Ewa" dotycząca ewakuacji obszaru zagrożonego agresją niemiecką opracowana przez IV Oddział Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich

1. Wobec możliwości wojny z Niemcami i wkroczenia ich początkowo do kraju, Naczelne Dowództwo zarządza zabezpieczenie wartościowego majątku wojskowego i zwraca się równocześnie do centralnych władz państwowych o wydanie ze swej strony analogicznych zarządzeń co do zabezpieczenia wartościowego majątku cywilnego a mianowicie:

I. natychmiast z obszaru położonego na północ od biegu następujących rzek: Biebrzy, Narwi, Bugu i Wisły, z powiatów Nieszawa, Włocławek i Kolno, dalej z obszaru na zachód od biegu Warty i w całości z powiatów: Wieluń, Częstochowa, Będzin, Olkusz, Chrzanów, Oświęcim oraz ze Śląska Cieszyńskiego.

II. na specjalne zarządzenie NDWP z dalszego jeszcze obszaru, położonego na zachód od rzeki Bzury, od wschodnich granic powiatów: Łowicz, Skierniewice i Rawa oraz na zachód od rzeki Pilicy.

2. Należy rozróżnić zabezpieczenie względnie ewakuację:

a/ planową, którą na obszarze oznaczonym pod I/ należy rozpocząć natychmiast, zaś na obszarze oznaczonym pod II/ przygotować, a przeprowadzić w miarę posiadania środków lokomocyjnych; przy tej ewakuacji zabezpieczyć względnie wywieść należy to wszystko, co wojsku oraz władzom cywilnym do pomocy wojsku i do sprawnego urzędowania aż do chwili odwrotu wojsk jest zbytecznym, zaś urządzenia jeszcze potrzebne należy tylko do wywozu względnie do zniszczenia przygotować.

b/ przymusową lub ostateczną, którą tak co do obszaru I jak i II zarządzi dowódca danego odcinka (Mazowieckiego), Poznańskiego, Śląskiego, Cieszyńskiego), przy której wywieść względnie zniszczyć to wszystko, co w ręce nieprzyjaciela nie powinno jako cenny majątek lub dlatego, że mogłoby mu przy ruchach być pomocnym.

W szczególności zarządza się:

3. Całą akcją ewakuacji tak planowej, jak i przymusowej kierują odnośne DOGen. Warszawa, Łódź, Kielce i Kraków w jak najściślejszym porozumieniu z dowództwami odnośnych odcinków. W tym celu należy tak przy DOGen. jak i przy Dowództwach odcinków natychmiast wyznaczyć specjalnych "referentów ewakuacyjnych" (referat "Ewa") i dodać im organ cywilny (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych) dla współdziałania i ustanawiania porządku, w jakim poszczególne dobra wojskowe i cywilne mają być ewakuowane. Dostarczeniem i ruchem całego taboru kolejowego (przewozowego) kierują odnośne DOGen. do których wszystkie władze tak wojskowe, jak i cywilne skierowywać winny swoje zapotrzebowania. Zaznacza się, że ze względu na wzmożoną eksploatację i wywóz węgla z Zagłębia Dąbrowskiego, Krakowskiego i Śląskiego tylko nieznaczna ilość taboru kolejowego będzie mogła dla celów ewakuacji innego majątku być przeznaczona.
4. a/ Przy ewakuacji planowej wywozić należy materiał ulegający ewakuacji na wschód od Wisły do miejscowości, których Nacz.Dow. dla majątku cywilnego bliżej nie oznacza (majątek wojskowy podług rozkazu MSW).
- b/ Przy ewakuacji przymusowej bezwzględnie wszystkie dobra wywożone być muszą wyłącznie do niżej podanych miejscowości, a mianowicie z obszaru:
- DOGen. Warszawa i DOGen. Łódź - Siedlce,
 - DOGen. Kielce - Lublin.
 - DOGen. Kraków - Rzeszów; dla Poznańskiego oddaje do ewentualnej dyspozycji miasto Łuków.
- Ewakuacja ta odbywać się będzie tylko na następujących liniach kolejowych:
- DOGen. Warszawa: Włocławek - Łowicz - Warszawa - Siedlce,
Mława - Warszawa - Siedlce,
Ostrołęka - Małkinia - Siedlce,
 - DOGen. Kalisz - Łódź - Warszawa - Siedlce,
 - DOGen. Kielce: Częstochowa - Kielce - Dęblin,
 - DOGen. Kraków: Kraków - Rzeszów.
5. Dobra zabezpieczyć mające się odbyć drogą ewakuacji planowej należy oznaczać kartkami zielonymi, zaś drogą ewakuacji przymu-

sowej kartkami czerwonymi, na których winno być uwidocznione miejsce pochodzenia, właściciel, miejsce przeznaczenia, odbiorca, zawartość i uwaga według załączonych wzorów.

6. W końcowych wyżej oznaczonych stacjach zbiórki zabezpieczyć się mających majątków wyznacza DOGen., w których obszarze stacje te są położone, aparat odbiorcy "stacje ewakuacyjne" (stacja "Ewa"), które zajmą się sprawnym wyładowaniem, zmagazynowaniem i zainwentaryzowaniem.

7. Z obszaru oznaczonego pod I ewakuować należy:

A. Natychmiast:

a/ wszystkie formacje zapasowe, a mianowicie marszami pieszymi do miejsc, które wyznaczy MSW.

b/ wszystką męską ludność z sześciu roczników, mających być pobranymi do wojska, zabierając je razem z odnośnymi formacjami zapasowymi piechoty, skąd po przeniesieniu aż do wcielania tych popisowych do wojska mogą im być udzielone urlopy w obrębie kraju nieoznaczonego jako przez inwazję nieprzyjacielską zagrożonego.

c/ jeńców i internowanych wraz ze strażami przenieść należy do Brześcia Litewskiego gdzie DOE w porozumieniu z państwowym Urzędem dla spraw jeńców rozszerzy odpowiednio istniejący tam obóz.

d/ zapasy żywności i bydło, pozostawiają mieszkańcom tyle, aby mogli żyć bez głodu przez przebieg 3 do 4 miesięcy, należy zarekwirować płacąc gotówką po cenach oznaczonych przez intendenturę odnośnego DOGen. przy czym zaznacza się, że nadużycia będą bezwzględnie najsurowiej karane; to samo dotyczy koni.

e/ kasy, akta sądowe, metryki, księgi hipoteczne itp.

f/ cenne zabytki sztuki i kultury

g/ słowem - wszelki wartościowy majątek tak wojskowy jak i cywilny, państwowy a także i prywatny, o ile na to pozwolą środki transportowe i przy uwzględnieniu potrzeb pozostających tam jeszcze wojsk.

B. Na zarządzenie dowódcy odcinka (ewakuacja przymusowa lub ostateczna):

- a/ urządzenia pocztowe, telegraficzne i telefoniczne wraz z całym personelem,
 - b/ zniszczyć wszystkie mosty, koleje itp., które by mogły nieprzyjacielowi ułatwić operacje, według rozkazu dowódcy odcinka.
 - c/ wywieźć lub zniszczyć wszystko co mogłoby nieprzyjacielowi posłużyć przy wykonywaniu działań wojennych, nie niszcząc jednak majątku niewojskowego, własności prywatnej. To samo postępowanie zastosować należy co do obszaru oznaczonego pod II., skoro Naczelne Dowództwo wyda odnośne zarządzenie.
8. Wszyscy urzędnicy mają pozostać na swych stanowiskach. Ludność należy pouczyć by w razie inwazji nie uciekała, lecz swego dobytku pilnowała i nieprzyjacielowi posuwanie się utrudniała.
9. Dalsze uzupełniające rozporządzenia wyda MSW.

w z.
Szef Sztabu Generalnego
Stanisław Haller m.p.
pułkownik

Otrzymują:	
MSW	50
DOGen. Warszawa	100
Kraków	100
Lublin	50
Łódź	100
Kielce	100
Dow. Armii Gen. Hallera	10
I Korpus Strzelców	50
III "-	50
1 Dyw. Strzelców	2
2 "-	2
Gen. Szeptycki	5
Gen. Iwaszkiewicz	1
Gen. Karnicki	1
Gen. Listowski	1
Płk Latinik	10

DOE Brześć-Lit.	1
DG Poznań	30
Szef Sztabu Generalnego	1
1 Zastępca	1
2 Zastępca	1
Oddz. Nacz. Dow. I	10
Oddz. Nacz. Dow. II	5
Oddz. Nacz. Dow. III	15
Oddz. Nacz. Dow. III A	5
Oddz. Nacz. Dow. III B	2
Oddz. Nacz. Dow. IV	50
Oddz. Nacz. Dow. IV A	30
Oddz. Nacz. Dow. V	2
Generalna Ekspozytura Żandarmii Polowej	30
Adiutantura Generalna	2
Prezydium Rady Ministrów	2
Wszystkie Ministr. po 10	80
rezerwa	600

Druk, oryginał

CAW, Armia Generała Hallera, 123.1., t.216.

Nr 25

1919 maj 26, Warszawa. - Pismo Oddziału IV Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Inspektoratu Inżynierii i Saperów w sprawie organizacji oddziałów minerów

NDWP - Oddział IV nr 13705/IV

Uprasza się o natychmiastowe zorganizowanie 17 oddziałów minerskich, każdy w składzie 1 oficer, 1 podoficer i 8 szeregowców, z wyposażeniem wybuchowym niezbędnym do wysadzania mostu żelaznego średniej wielkości. 10 oddziałów uprasza się jak najszybciej (możliwie do 28 V br. skoncentrować w Żegrzu przy Dowództwie twierdzy, gdzie otrzymają szczegółowe rozkazy. Pozostałe 7 oddziałów uprasza się skoncentrować możliwie w tym samym terminie w Warsza-

wie przy dowództwie baonu saperów. Szczegóły użycia tych oddziałów będą omówione z Inspektoratem Inżynierii i Saperów.

Otrzymują:

MSWojsk Dep. I.

Inspektorat Inżynierii i Saperów

Z.r.

ppłk Malczewski

Odpis, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 26

1919 maj 27, Warszawa. - Raport wojskowo-informacyjny Sekcji Zachodniej II Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o położeniu wojsk niemieckich na wschodzie. Translokacja "Detachment Bug"

W uzupełnieniu, podanej w referacie informacyjnym z 26 maja br. Nr Szt.Gen. 6920/II, wiadomości o translokacji wojsk "Detachment Bug" z rejonu Olity, skonstatowano, że oddział ten o łącznej sile: 7 baonów piech. (2500 bagnatów - 60 ciężkich i około 140 lekkich karabinów maszynowych, 3 baterii 16 dział), uznano za zbyt słabo wyćwiczony i odesłano do obozu ćwiczeń pod Grudziądzem. Na miejsce "Detachment Bug" zapowiedziano przybycie nowych sił. W ten sposób należy uzupełnić poprzednio podaną wiadomość (Wiadomość z 23 V 1919 r.

Translokacja 26 baonu etapowego. 26 etapowy baon piechoty niemieckiej opuścił Merecz (na północ od Grodna) i odszedł do Suwałek. (Wiadomość z 23 V 1919 r.).

Hindenburg bawi podobno w Grudziądzu od 18 V 19. W tajemnicy przybył tam i Ludendorff (Wiadomość z 24 V 19).

Organizacja i etaty "Reichswehru"

Poniżej podaje się etaty organizacyjne oddziałów "Reichswehru", według oryginalnego tajnego projektu dowództwa niemieckiego. (Źródło tajne).

Formacja	Oficerów Podofic. Szeregowców		
Batalion piechoty lub strzelców - sztab i 3 kompanie	20	50	400
Kompania karabinów maszynowych	4	8	95
Kompania miotaczy min	4	18	85
Kompania wywiad. piechoty lub strzelców	8	36	183
Bateria armat piechoty	3	8	99
Kompania cyklistów	3	8	145
Szwadron jazdy	7	20	142
Bateria polowa (4 działa)	3	17	85
Bateria "flak" ¹ (4 działa)	3	16	114
Ciężka bateria	3	34	144
Lekka kolumna amunicyjna	2	12	72
Ciężka kolumna amunicyjna	2	11	61
Mierniczy oddział artylerii (Artilleriemsstruppa)	2	18	85
Kompania pionierów	6	23	177
Lekka kolumna techniczna	4	20	104
Radio-telegraficzny oddział brygady	8	32	117
Kolumna automobilowa brygady	1	4	27
Polowy warsztat automobilowy	3	7	37
Kompania automobilowa	4	22	128
Kompania sanitarna	8	14	192
Lazaret polowy	10	14	42
Polowa kompania marszowa uzupełnień	?	?	300

Powyższy projekt oblicza stan ogólny "Reischswehr" na 241 500 ludzi, zorganizowanych w 16 wielkich i 11 małych brygadach. Stan liczebny wielkiej brygady około 11 000 ludzi, a małej brygady - około 6 000 ludzi.

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

¹ przeciwlotnicza

1919 maj 27, Warszawa. - Opinia "Kurierza Polskiego" na temat ewentualności wojny polsko-niemieckiej

W przededniu walki?

"Niebezpieczeństwo niemieckie" zbliża się do nas coraz bardziej. Będziemy mieli nieuniknione z Niemcami starcie w razie jeżeli traktatu pokojowego nie podpiszą; będziemy je najprawdopodobniej mieli i wówczas, gdy podpiszą, w oczywistym zamiarze niedotrzymania umowy. Ta tylko zachodzić będzie różnica, iż w pierwszym wypadku państwo niemieckie uczyni to oficjalnie, w drugim - będą wytworzone pozory powstania, samorzutnej akcji Grenuschtzu, popieranej oczywiście wszystkimi środkami, jakie w rozporządzeniu Niemiec będą się znajdowały.

W interesie naszym kto wie, czy nie pierwsze rozwiązanie uważać by należało za lepsze. Zerwanie rokowań pociągnęłoby za sobą natychmiastową ofensywę Ententy na Zachodzie. W łączności z tą akcją - nasza akcja wojskowa przeciwko Niemcom byłaby i łatwiejsza i pomyślniejsza. Polska nie ma zatem powodu z zapartym oddechem wycekiwać na to, iż delegacja niemiecka pokój w Wersalu podpisze. Przewrotność polityczna wskazywałaby raczej, by łowić chciwie każdą wiadomość, dającą podstawę do przypuszczenia, iż rokowania zostaną zerwane.

Jeżeli sądzono nam jest zmierzyć się z Niemcami zbrojnie o odzyskiwane ziemie polskie to moment obecny jest chwilą do tego najspodobniejszą. Jest w kraju armia Hallera, siły bojowe polskie są zmobilizowane, płoną żądzą walki i zapałem, nienawiść do Niemców jest ostrą i pamięć doznawanych w czasie okupacji krzywd nie zdążyła wygasnąć. Z naszej strony zatem istnieje szereg plusów, które nakazują raczej pragnąć w tej chwili walki, niż jej unikać. Co zaś do położenia Niemiec, to nigdy chyba tak jak dziś nie będą one osłabione i nieusposobione do walki. Przywykliśmy traktować Niemcy, jako potęgę, która potrafiła się opierać całemu światu. Pamiętamy wciąż, że jest ich około 70 milionów. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, iż wśród tych milionów szczególnie wyczerpany jest i wyniszczony czteroletnią wojną kontyngent ludzi zdolnych do noszenia broni. Armia niemiecka rozleciała się i powołanie jej powtórnie było-

by zupełną niemożliwością. Po wydaniu taboru kolejowego przerzucanie mas wojskowych wzdłuż frontu dla operacji na wielką skalę, stało się dla Niemców niemal niemożliwym. Szanse zatem liczby oraz zdatności bojowej są znakomicie wyrównane i kto wie, z czyjej strony mogłoby większe siły na razie wprowadzić w bój.

Wszystko zdaje się wskazywać na to, iż walka z Niemcami nie byłaby prawidłową walką na jednolitym pozycyjnym froncie, lecz raczej obustronną partyzantką, przy której na ogromnych przestrzeniach działałyby nieznaczne stosunkowo siły. Front to niezwykle wydłużony i wygięty, gdyż biegnąc wzdłuż granic byłej Kongresówki, wygina się ona łukiem, okalającym Poznańskie i kończy się dopiero gdzieś w Suwalszczyźnie i Kowieńszczyźnie, gdzie wojska niemieckie podają się za oddziały, znajdujące się w rozporządzeniu litewskiej Taryby.¹

Na tak wielkiej przestrzeni Niemcy nie są w stanie dokonywać poważniejszych działań. Mogą co najwyżej prowadzić walkę podjazdową, przewlekłą, przynoszącą szkody, dolegliwą dla ludności cywilnej. Byłoby pożądanym podobnej walki uniknąć, lecz przyjąć możemy bez drżenia. Nie należy się fascynować rozpamiętywaniem byłej potęgi i organizacji niemieckiej, bo ta już całkowicie należy do przeszłości. Trzeba, ażebyśmy się czuli duchowo gotowymi do rozprawy orężnej, jak do niej gotową była Wielkopolska, gdy porwała się do usuwania Niemców i opanowywania twierdzy poznańskiej. Polityka, która zdawała się mieć tylko różne stosunków przyjaznych z Ententą, ma i swe cienie, nieprzyjaznych stosunków z Niemcami. Państwo, które na drogę tej polityki wstąpiło, musi czuć jej odpowiedzialność. Społeczeństwo zaś - winno iść państwu w pomoc choćby tylko stanowczą i męską postawą. Toteż w tej chwili nie wydaje się wskazanym, jak to nie bez zdziwienia znaleźliśmy w jednym z pism porannych, nawoływać do perswadowania Niemcom i argumentowania. Przełożone na język praktycznych działań oznaczałoby to - prośbę separatywnego porozumiewania się z Niemcami. A to chyba byłoby najgorszą taktyką.

Konieczność walki z Niemcami trzeba przyjąć za fakt i myśleć o nim bez wahań i szukania innych dróg wyjścia. (B).

"Kurier Polski", nr 131 z 27 V 1919 r.

¹Taryba-Państwowa Rada Litewska

Nr 28

1919 maj 28, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie jako uzupełnienie pisma 278/III w sprawie obsadzenia frontu śląskiego oddziałami Armii gen. J. Hallera

Do pisma ND 278/III

Dowództwo nad frontem śląskim obejmuje od gen. Luis Pierre Modelon'a gen. Dominique Odry, dowódca I Korpusu Strzelców. Armia gen. J. Hallera rozpoczęła 28 V br. odtransportowanie 1 Dywizji Strzelców z frontu wołyńskiego do Częstochowy. Tymczasem przybędzie jeden pułk strzelców oraz formacje korpusowe.

Przybycie dalszych jednostek uzależnione jest od luzowania 1 Dywizji Strzelców i może nastąpić dopiero 1 VI br. 7 Dywizja Piechoty rozporządza chwilowo tylko czterema bateriami, należy więc przy rozdziale artylerii I Korpusu wziąć to pod uwagę.

Za zgodność:
ppłk S.G. J. Stachiewicz

w/z
płk S.Haller

Oryginał, mpis
CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 29

1919 maj 28, Kraków. - Artykuł dziennika "Naprzód" w sprawie ewentualnej wojny z Niemcami.

Wobec gróźb wojny z Niemcami

Podobno już marszałek Foch zwracał uwagę na to, że Niemcy mogą w razie podpisania nawet warunków pokojowych - oficjalnie niby zwracać Polsce terytoria jej należne, a "nieoficjalnie" stawiać opór ich objęciu w posiadanie, przy czym tłumaczyć się, że to rozgorączkowaną ludność broni tak rozpaczliwie swej ziemi przeciw "zaborczości" Polaków.

Rzeczywiście wystarczyłoby na to zdjąć odznaki wojskowe z Grenzschatzu i zmagazynować dlań na czas dłuższy amunicję. Rozumie się, nie jest wykluczoną i ewentualności jakichś otwartych kro

ków nieprzyjacielskich ze strony Niemiec, jakiegoś jawnego oporu. Słychać wciąż o gromadzeniu wojsk niemieckich w Prusach Zachodnich oraz na Górnym Śląsku. Jak gdyby grożono uderzeniem w kierunku Warszawy i Zagłębia. Nie należy też zapominać, że w Kowieńskim i Suwalszczyźnie tkwi dotąd armia Ober-Ostu, mająca kontakt z Prusami Wschodnimi. Górny Śląsk zwłaszcza może w rachubach Niemców odgrywać rolę ważną, gdyż stamtąd można ostrzeliwać polskie zagłębie węglowe, ażeby tym sposobem paraliżować dostawę węgla dla kolei. Niewątpliwie Naczelne Dowództwo polskie rozważyło wszystkie możliwości zatargu z Niemcami i zapewne uczyniło wszystko, co dla bezpieczeństwa uczynić należało.

Chodzi więc tu o postawę społeczeństwa. W pierwszym rządzie w obliczu piętrzących się gróźb nie może nadal utrzymywać się o międzę od Grenzschutzu odrębność republiki i armii poznańskiej. W drugim rządzie musi zamilknąć pod presją opinii publicznej krzykactwo, niezmiernie usiłujące mącić wysuwaniem lokalnych żądań i judzić przeciwko naczelnemu dowództwu, które musi mieć na oku całość kształt spraw polskich, musi planowo przeciwdziałać całemu węzłowi sku otaczających nas niebezpieczeństw.

"Naprzód", nr 112 z 28 V 1919 r.

Nr 30

1919 maj 28, Kraków. - Artykuł "Głosu Narodu" dotyczący zagrożenia niemieckiego

Przed wojną z Niemcami

Z dnia na dzień mnożą się wieści o zbrojnych niemieckich przygotowaniach, aby naszych ziem zachodnich, choćby wbrew formalnie przyjętym zobowiązaniom traktatowym, nie oddać. Z gorączkowym, coraz bardziej uderzającym pośpiechem gromadzą Prusy wszelki możliwy materiał do "żywiolowego" wybuchu, który w tej czy innej formie, w sposób niekoniecznie oficjalny, zagroziłby Polsce drogę na Śląsk i nad Bałtyk. W ostatnich dniach już i w związanych sprawozdaniach wojennych naszego sztabu generalnego znalazło się krótkie, urzędowe stwierdzenie, że na obszarze poza frontem niemieckim od-

bywają się znaczne transporty wojsk, ściąganych z zachodnich Niemiec na granicę Polski, że nieprzyjaciel zgromadził tam już i ciągle jeszcze dowozi liczną artylerię i wielkie zapasy amunicji, co niedwuznacznie wskazuje na troskliwie przygotowany przezeń plan zbrojnego starcia, nie wiadomo tylko: "obrony" czy też wręcz napadu. Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że wzdłuż całej naszej niesłychanie wydłużonej granicy zachodniej i północnej zbiera się burza wojny, burza, jakiej dawno dzieje nasze nie zapisały: wojna z Niemcami. Wyrażamy silne przekonanie, że kierujące czynniki w państwie, sejm, rząd i naczelne dowództwo czuwają w tej chwili tak, jak wymaga tego powaga położenia, i że w szczególności w sejmie nie znajdzie się nikt, ktoby nie rozumiał, iż wobec nadciągającej nawałnicy germańskiej wszystko bezwzględnie ustąpić musi na bok.

Trzeba jednakże, aby nie tylko te zwierzchnie czynniki, lecz także najszersze kręgi społeczeństwa zdały sobie sprawę, że na zegarze dziejów naszych lada chwila bić zacznie godzina, której groźny majestat równać się może tylko jej nieobliczalnym następstwom. Główny, najstraszniejszy najbardziej nieprześlągany, jak żywioł od żywiołu różny od nas wróg, przygotowuje się, by uderzyć w nas swym złamanym, lecz jeszcze dobrze ponad rękojeść sterującym żelazem. Nie jest to ten "najgłębszy z siepaczy", dla którego wieszcz nasz miał chwile litości, zmieszanej z pogardą. To wróg z pieśni Wajdeloty, który nie sprawia szkód powierzchownych, ale niszczy do korzenia.

W nienasyconej jego, od tysiąca lat otwartej na nas gardzieli znikła już ogromna zachodnia połać Polski, cała ta nasza prakolebka między Wartą a Odrą, gdzie dziś - rdzenne Niemcy, cały średni i dolny Śląsk, w którego wrocławskich i legnickich sarkofagach śpią na swojej niegdyś, dziś niemieckiej ziemi Piastowie. Terytorialnie zostaliśmy przez Niemców zepchnięci na wschód o dziesiątki tysięcy kilometrów kwadratowych. Nasze naturalne wyjście na morze sięgało od Gdańska aż po Szczecin, ten Szczecin, w którym jeszcze w XVII w. uczono po polsku. To wszystko, prócz pozostałego kaszubskiego strzępa, sprawił bezpowrotnie dla nas niemiecki żołdak. Uzmysłowmy sobie ponadto, że ten sam wróg, zanim jego niszczący pochód dotarł do nas, pochłonął całe kraje i całe ludy słowiańskie, że wśród wiekowych zapasów o życie zginęli w jego śmiertelnym

ucisku nasi najbliżsi plemienni pobratymcy: Pomorzanie, Łużyczanie, Obodryci, Lutycy, mieszkańcy Rugii, że niemieckie największe miasta, Berlin, Lipsk, Drezno, Wrocław to grody słowiańskie, których nazwy nawet zachowały się dotąd w pierwotnym brzmieniu, że połowa, dosłownie połowa obszaru współczesnych Niemiec, to cmentarne pobojowisko tysiącletnich walk Słowiańszczyzny z germańskim parciem na wschód.

Wojna z Niemcami musiałaby się stać dla Polski w całym tego słowa znaczeniu wojną narodową, plemienną, nie mówiąc, że w najgłębszych swych pokładach byłaby wojną dwóch wrogich, wykluczających się poglądów na życie. Jeśli przyjdzie do niej, musi naród nasz wyteńczyć w niej bez reszty wszystkie siły. Cokolwiek zdolne broń dźwignąć, będzie miało obowiązek pospieszyć do szeregów na tę istotnie świętą walkę. Pamięć o stuletnich rządach Prus w Polsce, pamięć o krwawych pręgach naszej dziatwy, katowanej przez pruskiego oprawcę - pedagoga, pamięć o męczeństwie polskiego chłopca, szukającego sobie w XX stuleciu mieszkania w podziemnych norach, pamięć o tej bezmiernej pysze i bucie, która szalała nad nami przez tyle lat, równie, jak myśl, że chodzi tu o najstarsze, najczcigodniejsze z ziem naszych, o wyjście na morze i o olbrzymie śląskie warsztaty pracy, zapali polskiego żołnierza do boju tak, iżby jeden starczył za dziesięciu pruskich rabusiów. Społeczeństwo zaś całe musi sobie dobrze uprzytomnić niewysłowioną drogocенność tego przygotowanego przez triumf koalicji momentu, o którego możliwości nie śmieliśmy marzyć, momentu, w którym chociaż z niemałym jeszcze wysiłkiem, ale z nadzieją zwycięstwa będziemy mogli zmierzyć się, jak niegdyś, z niemieckim najeźdźcą. Dla wyzyskania tej jedynej chwili dziejowej Polska wszystko będzie musiała rzucić na szalę. Trudno przewidzieć, w jakim stopniu możemy w nadciągającej rozprawie liczyć na współdziałanie koalicji, która zresztą przez złamanie stosu pacierzowego dawnych Niemiec dokonała już za nas pracy, wobec której sami byliśmy bezsilni. W każdym razie liczyć powinniśmy przede wszystkim na siebie.

Słowa Napoleońskie "okażcie się godnym być narodem" nabierają nowej wobec nas aktualności. Krzyżackie komtury we frygijskich czapkach gromadzą swe łupieżcze szeregi wzdłuż połowy długości naszych tymczasowych granic, od Oświęcimia olbrzymim łukiem aż po

Niemen. Groza położenia rośnie z godziny na godzinę. Okażmy się w tej wielkiej chwili prawnukami rycerzy grunwaldzkich, nie tylko męźnych, lecz roztropnych. Na wschodzie porozumienie - na zachód, ku najeźdźcom teutońskim, miecz! (CH).

"Głos Narodu", nr 120 z 28 V 1919 r.

Nr 31

1919 maj 29, Warszawa. - Uzupełnienie Ogólnej Instrukcji Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich nr 438/III w sprawie obrony granic Polski

a/ W razie ataku z linii Toruń - Mława jest zamiar odparcia tego ataku ofensywnie siłami gen. E. Masseneta. Bliższe szczegóły wyjdą osobnym rozkazem.

1. Załącznik

Otrzymują:

Dowództwo Frontu Litewsko-Białoruskiego-Lida

Dowództwo Frontu Mazowieckiego-Warszawa

Dowództwo Główne-Poznań

Dowództwo Frontu Śląskiego-Częstochowa

Dowództwo frontu Cieszyńskiego-Cieszyn

Gen. J. Haller-Lublin

MSWojsk. Dep. I

Za zgodność:

płk S.G. Stanisław Haller

J. Piłsudski

m.p.

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

1919 maj 29, Warszawa. - Raport wojskowo-informacyjny II Oddziału - Sekcja Zachodnia Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o położeniu wojsk niemieckich na wschodzie

Ewakuacja wojsk niemieckich z Suwalszczyzny

Wiadomości o ewakuacji wojsk niemieckich z Suwalszczyzny nabierają coraz więcej rzeczywistych podstaw. Translokacja "Detachment Bug" trwa w dalszym ciągu. Zauważono wycofywanie także innych oddziałów, przerzuconych na odcinek Kolno-Szczuczyn, którego obsada zwiększa się z dnia na dzień. Zauważono zwiększony ruch patroli niemieckich. Wśród ludności pogranicznej wymienionego odcinka, po stronie niemieckiej panuje wielki niepokój i obawa ofensywy polskiej. Ludność ta opuszcza nawet częściowo swe siedziby i ucieka w głąb kraju. Na podstawie innych znów wiadomości należy wnioskować, że wojskowi niemieccy rozdzielają między ludność broń i amunicję.

Nastrój wojsk niemieckich

Wiadomości z Augustowa podają, że w wojskach niemieckich tam stacjonowanych powstały rady żołnierskie - oficerom poździerano epolety.

Wiadomości o dyslokacji wojsk niemieckich

W rejonie na wschód od Kowna rozpoznano dyslokację 29 pp niem. Sztab pułku prawdopodobnie w Koszedarach - tamże nierozpoznana bliżej ciężka artyleria. 6 (sześć) kompanii w Żyżnorach (na południe od Koszedar), 1 (jedna) kompania w Staniewie. W Wilkomirzu rozpoznano 1 (jeden) baon (300 ludzi) piechoty - (pułk nierozeznany) i 1 (jedną) baterię art. pol. (6 dział). W Radziszewie - 1 (jeden) baon (500 ludzi) piechoty X - (pułk nierozeznany), 1 (jedna) bateria pal i 1 (jeden) szwadron jazdy (pułk nierozeznany).

Niemieckie przygotowania obronne?

Wywiad wojsk frontowych rozeznał, że Niemcy czynią przygotowania obronne w rejonie Mysłowic, gdzie barykadują drogi i gościńce od strony polskiej granicy. W tymże odcinku rozpoznano budowę betonowych stanowisk dla ciężkiej artylerii. Niemcy ściągnęli tu podobno kilka dział ciężkich, kalibru ponad 20 cm.

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 121.1, t.216.

Nr 33

1919 maj 29, Kraków. - Informacja o armii niemieckiej opracowana przez Dowództwo Armii gen. J. Hallera

- I. Organizacja sił zbrojnych Niemiec (Reichswehr) jest określona przez dekret z Berlina, pod datą 1 kwietnia. Podług tego dokumentu wszystkie siły wojskowe państwa (Obrona Państwowa) wyłącznie złożona z ochotników podporządkowują się na dwie kategorie:
- a/ "Reischwehr Gruppe" (Obrona Państwowa) podporządkowany na grupy, małe i duże brygady, zależne bezpośrednio od ministra wojny.
 - b/ "Volkwehrs" (Obrona Ludu) znajdujący się pod rozkazami kendantów okręgów (generalkommando). (Formacje "Volkwehrs" w Niemczech wydają się analogiczne do formacji Milicji Ludowej w Polsce).

Zasadniczo, każde Dowództwo generalne (Generalkommando) rekrutuje swe składniki na terenie swego okręgu. Grupa gen. Walthera Lüttwitza z Berlina ma jednak prawo urządzić pobór w całości terytorium. Ta nowa organizacja jest na drodze tworzenia się, aż do początku mają większe jednostki umieszczone albo na granicy polsko-pruskiej, albo na terytorium okręgów sąsiednich zostawiły prócz kilku zmian swój skład organiczny, który miały w czasie wojny. Sztaby korpusów i dywizji zostały prawie nietknięte i kadry dawnych pułków pozostawiono jak tylko można było w komplecie, pozwoliły zreformować małe jednostki: bataliony i kompanie. Dawne numery różnych jednostek pozostały również zachowane, co może pozwolić, gdyby była ku temu okazja do podniesienia tych korpusów do ich liczebności. Nowe nazwania: duże brygady, małe brygady zaczynają się ukazywać tylko w Prusach Wschodnich.

- II. Grupa Lüttwitza (Ew.G 1. w Berlinie). grupa Lüttwitza obejmuje:
- a/ Służba informacyjna,
 - b/ Oddział automobilowy,

c/ Oddział topograficzny,
d/ 3 duże brygady,
e/ 3 małe brygady i 6 000 ludzi z Obrony Ludowej (Volkswehrs).
Różne formacje o liczebności nieznaney są tej grupie podpo-
rządkowane. Są one:
Korpus ochotniczy z Podsdamu, Dywizja Strzelców Konnych Gwar-
dii, Brygada Paula Lettow-Vorbeck, Oddziały Grothe, Oren,
Stillfried itd.itd.

III. Armia Hindenburga:

Wszystkie siły rozłożone na Grenzschutz-Ost, granicy polsko-
-pruskiej i terytorium I, XX, XVII, II, V, VI okrągów są po-
dane Sztabowi Generalnemu w Kolbergu¹. Marszałek Hindenburg,
Szef Sztabu generał Groener. Dzielą się na części:

a/ AOK Północny - Gal (?) - Kw.Gł. Bertenstein² (Na północy od
Königsbergu³).

Ta grupa obejmuje wszystkie formacje, zajmujące terytoria
I, XX i XVII Korpusu, granice między Windawą i Grodnem.

b/ AOK Południowy: Kw.Gł. Breslau (Wrocław).

Generał Kurt Borne

Szef Sztabu: Fritz von dem Lossberg.

Wszystkie oddziały, stojące na granicach polskiej i czecho-
słowackiej i na terytorium II, V i VI okręgów należą do tej
grupy.

Podział sił: (zobacz załącznik podany)⁴.

Uwagi: Liczebność dokładna sił umieszczonych pod dowództwem
Sztabu Generalnego z Kolbergu wynosiła 1 kwietnia do 150 000
ludzi. Od tego czasu cztery roczniki zostały pobrane: 1896,
1897, 1898 i 191 między którymi rekrutuje się powoli. Z po-
czątku maja 2a, 37a, 41a, 36a, 3a, 11 i 12a Dywizje mają do-
sięgnąć liczby 10 000 ludzi, co by podniosło AOK i Północną
i Południową do liczebności 200 000 ludzi.

Z.r. Szef Sztabu

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

¹ Kolberg - Kołobrzeg

² Bertenstein - Bartoszyce

3 Königsberg - Królewiec

4 Załącznika brak.

Nr 34

1919 maj 29, Warszawa. - Rozkaz Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Armii Generała J. Hallera w sprawie rozmieszczenia oddziałów tej armii i rezerwy Naczelnego Dowództwa

W związku z przyjazdem 7 Dywizji Strzelców do kraju zarządza się:

1. 7 D.Strz. koncentruje się w obszarze Skierniewice - Łowicz - Błonie.
2. Dowództwo Frontu Mazowieckiego skieruje do obszaru Łódź-Koluszki-Zgierz większą część 6 D.Strz., obsadzając jej dotychczasowy odcinek częściami 8 DP. W miarę rozwoju 8 DP mają być częścią 6 D.Strz. Stojące na linii obronnej przesuwane do tegoż rejonu tak, aby z czasem cała 6 D.Strz. była tam skoncentrowana.
3. 7 D.Strz., części 6 D.Strz. w obszarze wyżej wymienionym oraz baon czołgów w Łodzi tworzą rezerwę Naczelnego Dowództwa.
4. Gen. Karnicki¹ obejmuje dowództwo nad tą rezerwą. Miejsce postoju: Skierniewice. Szef Misji Wojskowej francuskiej odkomenderuje do sztabu gen. Karnickiego porucznika z wojsk francuskich.
5. Zadaniem rezerwy Naczelnego Dowództwa będzie przypuszczalne uderzenie na flanki nieprzyjaciela atakującego Front Wielkopolski od strony Torunia lub też Wrocławia - Opola.

Otrzymują: Dowództwo Frontu Mazowieckiego do zawiadomienia 6 i 7 D.Strz., gen. J. Haller, gen. J. Dowbor-Muśnicki i do wiadomości MSWojsk., Dep.I dla zarządzeń kwaterunkowych.

Za zgodność:

ppłk S.G. J. Stachewicz

w/z
płk S.G. Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Gen dyw. Aleksander Karnicki (1867-1937), zastępca dowódcy I Korpusu Polskiego w Rosji, w 1920 r. dowódca 1 Dywizji Kawalerii i kolejno: VIII Brygady jazdy i Grupy Jazdy przy 5 Armii. Od czerwca 1921 r. w stanie spoczynku. Zmarł w Bydgoszczy.

Nr 35

1919 maj 29, Warszawa. - Artykuł prasowy "Kurierza Polskiego" przedstawiający stanowisko Ententy w sprawie zagrożenia wojennego

Wielkie zaniepokojenie, które ogarnęło Warszawę w ciągu ostatnich dni z powodu pogłosek o szykującym się ataku Niemiec na Polskę wywołało wielką ilość alarmów i wieści. Dotarły one i do ambasad naszych sojuszników i były tam żywo komentowane. By położyć kres tym niepokojącym wieściom, jeden z wybitnych członków ciała dyplomatycznego reprezentującego w Polsce jedno z mocarstw sprzymierzonych, upoważnił nas do zamieszczenia następującego oświadczenia:

- Czy nie jest zupełnie jasnym, że wszelkie wieści o przygotowaniach Niemców do napaści na Polskę są rezultatami propagandy niemieckiej?

Zachowując, oczywiście wszelkie środki ostrożności, przewidując wszelkie możliwości, bo to nigdy nie zawadzi, powinni Polacy jednak rozważyć sytuację z zupełnym spokojem i uczynić wszystko możliwe, by wstrzymać rozpowszechnianie niepokojących pogłosek, których ilość jest wprost przerażająca i niewątpliwie dotkliwie szkodzi rozwojowi normalnemu państwowości polskiej, a spokój i ład w kraju to teraz wszystko. Przecież nie może być dwóch zdań, że wszelkie przeszkody, stawiane normalnemu rozwojowi Polski, są bardzo na rękę Niemcom.

Czyż Polacy nie są sojusznikami Ententy? Czy napad Niemców na Polskę nie byłby napadem na Ententę, a przez to naruszeniem warunków pokojowych?

Zresztą, gdyby się Niemcy tylko odważyli poczynić najmniejsze kroki napastnicze na Polskę musieliby się liczyć z niezwłocznym nastąpieniem następujących ewentualności:

- 1/ przerwaniem wszelkiego przywozu artykułów spożywczych dla ludności niemieckiej,
- 2/ bombardowaniem miast niemieckich na przestrzeni, której mogą do sięgnąć działa państw sprzymierzonych, stojące na Renie. Frankfurt znajduje się w obrębie tych miast, czyż dopuściliby tamtejsi bogaci bankierzy żydowscy do tego kroku?
- 3/ na brzegach Renu stoi na straży obecnie najliczniejsza z kiedykolwiek widzianych flot napowietrznych, doskonale zaopatrzona w bomby, do rzucania z samolotów. Flota ta na dany znak momentalnie pokaże niemieckiej ludności cywilnej co znaczy nie spełnienie żądań aliantów, co do natychmiastowego przerwania wszelkiej akcji militarnej,
- 4/ wojska czesko-słowackie są częścią armii sprzymierzonych. Akcja zbrojna niemiecka na Górnym Śląsku musiałaby się więc liczyć z atakiem na Niemcy przez te wojska od tyłu,
- 5/ okręty wojenne Wielkiej Brytanii mają wolną drogę na całym morzu Bałtyckim, a więc i do portów niemieckich na Bałtyku,
- 6/ czyż wreszcie Polacy sądzą, że Marsz. Foch nie jest o wszystkim doskonale zainformowany, a więc zarządził już odpowiednie przygotowania.

Wszystko, co właśnie wyłuszczyłem, to tylko drobna część środków zapobiegawczych, które mogą być niezwłocznie użyte przez Aliantów. Polska powinna ufać swym sojusznikom, dokładnie informować ich o ruchach Niemców i czynić odpowiednie przygotowania w porozumieniu z Naczelnym Dowództwem armii sprzymierzonych.

Przed wszystkim zaś Polacy nie powinni dać się porwać rozdrażnieniu, natomiast koniecznie i bezwarunkowo zachować zimną krew i pamiętać, że Niemcy wciąż będą niecierpliwie wyczekiwać najdrobniejszego kroku ze strony Polaków, który będą mogli uważać za prowokację.

Henryk Liński

"Kurier Polski", nr 133 z 29 V 1919 r.

1919 maj 31, Warszawa. - Artykuł prasowy dotyczący zjednoczenia Wojsk Wielkopolskich z Wojskiem Polskim

Brak dotychczas urzędowych wiadomości potwierdzających doniesienia o oddaniu pod władzę Naczelnego Dowództwa Rzeczypospolitej Polskiej wojsk poznańskich. Pogłoski o odnośnych przygotowaniach krążą jednak w sposób uporczywy i można mieć nadzieję, że z chwilą podpisania traktatu pokojowego lub zerwania układów wersalskich, armia nasza już oficjalnie zjednoczy się od razu w jedną zwartą organizację. W tym sensie rozumieć należy wszystko to, co przedarło się do dzienników w sprawie spotkania Naczelnika Rzeczypospolitej z generałem Dowbozem-Muśnickim w Kaliszu oraz oświadczeń złożonych przez poznańską Naczelną Radę Ludową w Warszawie.

Pod względem międzynarodowym Poznańskie do tej pory w skład Rzeczypospolitej formalnie wchodzić nie może. Wiemy o tym wszyscy bardzo dobrze. To tłumaczyło po części dotychczasowy separatyzm dzielniczy Poznańskiej. Oczywiście, po części tylko, bo zupełnie analogiczny jest stan rzeczy i w Galicji. Żaden akt międzynarodowy do tej chwili Galicji z granic imperium Austro-Węgierskiego nie wyłączył i z terytorium b. Królestwa Kongresowego nie zespolił. Nikt się jednak na to nie oglądał i oglądać się nie mógł. A nie mógł się oglądać choćby dlatego, że nie oglądały się na te formalności przede wszystkim mocarstwa Zachodu odnośnie do formacji państwa Czesko-Słowackiego, odnośnie do przetworzenia państwa serbskiego na Królestwo Serbii, Chorwacji i Słowenii, a nawet odnośnie do rozszerzenia władzy Rumunii nad Siedmiogrodem, Banatem i Bukowiną. Obracamy się tu w zakresie faktów dokonanych, przechodzących do porządku nad dyplomatyczną formalistyką. Nikt nie upoważniał rządu w Pradze do zagarniania pod swoją władzę nie tylko byłego królestwa Bohemii, zamieszkałego zresztą w znacznej części przez Niemców, ale także i ziemi słowackiej, zamieszkałej przez naród odrębny, mający prawo do samodzielności albo łączenia się dajmy na to z Polską, ba, nawet i ziemi rusko-węgierskiej, którą generał francuski połączył z republiką czesko-słowacką prostym aktem samowolnej odezwy wojennej. Uznanie republiki czeskiej nie przesądzało bynajmniej granic tego państwa, a tym mniej aneksji ziem równoplemiennych, przez głodny zdobywcy naród czeski.

Wszystkie te formacje dokonywane były albo w sposób żywołowy, albo w drodze działań militarnych. Opierały się na tym jedynie, że nie było nikogo, kto by przeciwko tym procesom oponował. Dlaczego nie oponowała delegacja polska w Paryżu przeciwko zagarnięciu Słowacji i Rusi Węgierskiej przez rząd w Pradze nie łatwo na to pytanie odpowiedzieć. Zachęcało to Czechów do najazdu nawet na Śląsk Cieszyński, Spiż i Orawę, a opór mocarstw Ententy w tej sprawie mimo najenergiczniejszych protestów ze strony polskiej był słaby i dwuznaczny. Jedynie rusini galicyjscy, w przeciwstawieniu do rusinów węgierskich, których generał francuski nie pytając się nikogo o zdanie przyłączał do Czech, otoczeni byli, otoczeni są nawet po dziś dzień opieką mocarstw Ententy przed rzekomą agresywnością Polaków. Wczoraj jeszcze p. Pralon przyłączył się do protestów Anglii i Ameryki przeciwko kontrofensywie polskiej.

Wszystkie te różne miary, stosowane nie tylko do różnych narodów, ale nawet czasami do jednego i tego samego narodu, nie wypływały z żadnej zasady i były wynikiem takich lub owakich dyplomatycznych zabiegów, takich lub owakich planów ministrów spraw zagranicznych poszczególnych państw. Przyłączenie Poznańskiego do Polski nie spotykało się z niczym oporem, nie krzyżowało niczyich rachub, jak się teraz okazuje nawet niemieckich. Publikowana dzisiaj kontrpropozycja Niemiec na warunki traktatu pokojowego, kontrpropozycja częstująca nas Estonią i wolnym użytkowaniem portów Królewca i Kłajpedy, dowodzą, że nawet zuchwałość niemiecka rozstała się już raz na zawsze z myślą utrzymania Poznańskiego w granicach Niemiec. Okazuje się już z tego samego, że nasza drażliwość formalistyczna w kwestii połączenia Poznańskiego z Rzeczpospolitą jest zupełną anomalią w dzisiejszych stosunkach powszechnych. Zdawał sobie z tego sprawę Sejm, postanawiając rozpisanie wyborów w Poznańskim do Sejmu polskiego. Rząd niemiecki, który protestował jeszcze przeciwko włączeniu do dekretu p. Moraczewskiego zapowiedzi wyborów w zaborze pruskim i który przekonał się, że ten protest przyjęty został obojętnie, bez odpowiedzi, tym razem już protestu swojego nie ponowił i wybory odbędą się już jutro.

Nie może ulegać wątpliwości, że ziemia, która wybiera posłów do warszawskiego Sejmu uznaje nad sobą tym samym władzę rządu Rzeczypospolitej Polskiej, przez ten Sejm ustanowionego. Nie pojmujemy zatem, skąd się biorą wątpliwości, czy w tym stanie rzeczy woj-

ska przez tą ziemię wystawione może być formalnie i jawnie już dzisiaj Naczelnemu Dowództwu Rzeczypospolitej poddane. Skrupuły legitymistyczne nie przemawiają do naszego przekonania. Rząd polski chce być jednak aż do przesady lojalny w całym swoim postępowaniu i nie ściągnąć na siebie zarzutu, że przysparza jakiegokolwiek kłopoty mocarstwu, którym zawdzięcza wolność Ojczyzny i które chce za swoich sojuszników uważać. Należy to niewątpliwie uszanować i dlatego jedynie to, co w zakresie zjednoczenia polskiej siły zbrojnej jest zdziałane, uważać jedynie za akty przygotowawcze, a nie za czyny już spełnione. Jakkolwiek jednak rzeczy się mają pod względem czysto formalnym, fakt zjednoczenia się armii polskiej w jednolitą organizację pod rozkazy Wodza Narodu, fakt zerwania z dotychczasowym niepokojącym opinię rozdziałem narodowym sił zbrojnych, fakt zespolenia się różnorodnych części składowych armii usymbolizowany w myśl ostatniego rozkazu Wodza, jednolitością wężykowatej odznaki na mundurach wszystkich obrońców granic polskich, przejmie głęboką radością cały naród. Nowy to dowód, że bohater narodowy, któremu zgodną wolą Ojczyzny oddają ster państwa i armii, umie nie tylko odnosić świetne zwycięstwa, na polach walk orężnych, ale tak że rozbrajać sercem wszystkie te uprzedzenia i ambicje, które wносиły w nasze życie publiczne, w szeregi armii nawet, gorszące kwasy, rywalizację, niesnaski i animozje. Na drodze do wewnętrznego zjednoczenia narodu uczyniony został w Kaliszu krok piękny, szlachetny i doniosły. Witamy go z serdecznym wzruszeniem. Zespolona i zwarta armia polska oprze się o miłość rodaków, jak o niewzruszoną opokę i stanie się najlepszym fundamentem, nad którym wznosimy całą budowę gmachu przyszłości. Niechajże nam żyje i rośnie w sławę okryta już laurami młoda polska siła zbrojna, która dziś już po półrocznych bojach potrafiła się stać chlubą i dumą Rzeczypospolitej.

"Kurier Poranny", nr 146 z 31 V 1919 r.

¹ Eugéne Pralon - poseł francuski w Warszawie.

1919 maj 31, Warszawa. - Odezwa Centralnego Komitetu Wykonawczego Polskiej Partii Socjalistycznej do robotników niemieckich o powstrzymanie agresywnych zamiarów niemieckich kół reakcyjnych wobec Polski

Wobec grożącej wojny

Wczorajszy "Robotnik" ogłasza następującą odezwę PPS:

Do robotników niemieckich!

Od szeregu tygodni dochodzą nas wieści o gorączkowych przygotowaniach niemieckich kół rządowych i kapitalistycznych do zorganizowania walki orężnej przeciw Polsce, która ma na mocy postanowień światowej konferencji pokojowej otrzymać Górny Śląsk, W. Ks. Poznańskie i Prusy Zachodnie, ziemie, gdzie ludność polska posiada stanowczą i nie dającą się zaprzeczyć większość.

Dochodzą nas wiadomości, że bez względu na to, czy urzędowi reprezentanci państwa niemieckiego umowę pokojową podpiszą, czy podpisu swego odmówią, pewne sfery przygotowują walkę zbrojną, aby utrzymać nadal rządy mniejszości niemieckiej nad przeważającą większością polską, a wyraźnie mówiąc: panowanie kapitalistów górniczych, hutniczych, fabrycznych i junkrów rolnych nad masami robotników polskich i niemieckich.

Stojąc w piątym roku wojny światowej znowu przed grozą masowego rozlewu krwi, rabunku, zniszczenia i dalszego głodu milionowych mas ludowych, słysząc głosy dzikiego szowinizmu i nienawiści, tych furii poprzedzających nową wojnę, uważamy za swój socjalistyczny obowiązek odezwać się do Was, Robotnicy niemieccy, szczerym słowem w imię wielkiej przyszłości socjalizmu i solidarności międzynarodowej!

Należenie ziem z większością ludności polskiej do państwa polskiego nie tylko nie przeczy zasadom socjalizmu, lecz jest tych zasad słusznym i koniecznym wcieleniem. Mniejszość zaś ma prawo do wszelkiej ochrony swojej narodowości. Stwierdzając te dwie zasady międzynarodowej sprawiedliwości, zasady jedynie umożliwiające utworzenie Związku wolnych narodów, jako rezultatu strasznej wojny światowej i upadku królewskich i carskich tronów - wzywamy Was To-

warzystwie niemieccy, abyście nie dali się porwać do walki z narodem polskim, który buduje swoją niepodległość na ziemi polskiej. Ta mniejszość niemiecka, która żyć będzie w granicach państwa polskiego, może liczyć na zupełną swobodę obywatelską i nieskrępowany rozwój narodowy. Zorganizowany w Polskiej Partii Socjalistycznej robotnik polski prowadzi w Polsce taką samą potężną walkę jak i we wszystkich krajach cywilizowanych i walka jego jest najlepszą gwarancją, że Polska nie będzie ani reakcyjna, ani gnębić mniejszości narodowych nie może.

Dlatego wzywamy Was, Robotnicy niemieccy, abyście odrzucili precz od siebie wezwanie do wojny z narodem polskim i uniemożliwili nowy wybuch krwawych walk. Dość krwi, dość krzywdy, dość gwałtów i nieszczęścia w rodzinie narodów! Od Was, Robotnicy niemieccy, za leżeć będzie, czy do Republiki Polskiej i Republiki Niemieckiej za wita pokój, czy lud pracujący będzie mógł zająć się walką świętą o wyzwolenie pracy z kapitalistycznej niewoli.

W imię tych wspólnych zadań proletariatu wszystkich krajów, oczekujemy Waszej decyzji i Waszej akcji, celem położenia kresu zbrodniczej polityce niemieckich hakatystów i imperialistów.
Centralny Komitet Wykonawczy Polskiej Partii Socjalistycznej.
Warszawa, 28 maja 1919 roku.

"Gazeta Polska", nr 223 z 31 V 1919 r.

Nr 38

1919 maj 31, Warszawa. - Telegram Wydziału Politycznego Naczelnej Rady Ludowej do Polskiego Komitetu narodowego dotyczący prześladowań Polaków w Prusach Zachodnich przez niemieckie władze wojskowe

Władze wojskowe w Prusach Zachodnich traktują ludność polską z prawdziwie teutońską brutalnością. Każdy Polak, który chce udać się do sąsiedniej wsi, musi mieć paszport od władz wojskowych. Patrole niemieckie jednak często i na paszporty nie mają względu. Takie postępowanie uniemożliwia wszelką chęć układow. Cała ludność niemiecka jest uzbrojona, każdy Niemiec (nawet cywilny) jest upoważniony do aresztowania każdego Polaka. W celach prowokowania ludności

polskiej wpadają żołnierze niemieccy do kościołów w czasie nabożeństwa i urządzają poszukiwania za bronią, chociaż wiedzą dobrze, że jej w kościele nie ma. Ksiądz Czapla w Szukowie pod Pelplinem został zabity za patriotyczne kazanie, wygłoszone w rocznicę 3-go maja. Oburzenie ludności polskiej z tych powodów nie ma granic.

"Robotnik", nr 203 z 31 V 1919 r.

Nr 39

1919 maj 31 Kraków. - Opracowanie 2 Biura (wywiadowczego) Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie dotyczące położenia oddziałów niemieckich w Twierdzy Toruń

Forteca Toruń

Załogę Torunia tworzą 4 pułki piechoty a to:

21 pp, 61 pp, 176 pp, ochotniczy badeński pułk piechoty, oddział szturmowy majora Drewsa. Oprócz powyższych 4 pułków piechoty znajdują się 3 pułki artylerii, które wchodzi w skład załogi fortecznej, a mianowicie: 11 pap, 15 pap, 81 pap.

Pułki piechoty liczą przeciętnie po 3 000 ludzi, pułk badeński natomiast tylko około 1 000 ludzi. Jest więc razem około 10 000 piechoty.

Artyleria wynosić ma 50 baterii, z których jednak większa część jest starego typu. Jednym z najsilniejszych fortów ma być fort "Bülowa", w okolicach którego ma być rozlokowanych 15 dział 15 cm. Oprócz tego znajduje się w Toruniu 40 zdolnych do użytku aeroplanów.

Przy drodze Toruń-Leibitsch¹ na przedmieściu Torunia znajduje się główny skład amunicji, z którego Niemcy obecnie przewożą amunicję do poszczególnych fortów kolejką. W Toruniu znajduje się oprócz tego jedna dywizja piechoty i jedna brygada artylerii ciężkiej, których to wojsk przybycie już meldowano 24 maja. Dzisiaj wiadomość powyższa sprawdza się.

Załączony szkic wykazuje położenie 3 linii obronnych południowego przedpoła fortecy Torunia (źródło z 17 IV)². Według wywiadu frontowego z dnia 26-29 maja Niemcy rozbierają most kolejowy na

Wiśle na Górnym Śląsku między Dziedzicami a Plessem (Pszczyna) ko-
ło Gorzałkowic. Wskazywałoby to, że Niemcy w kierunku Biała -
(Bielitz) nie posiadają żadnych ofensywnych zamiarów.

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

¹ Załącznika brak.

² Leibitsch - Lubicz

Nr 40

1919 czerwiec 1, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowódz-
twa Wojsk Polskich w Warszawie do gen. J. Hallera w sprawie składu
1 dywizji strzelców

Naczelne Dowództwo zezwala na przejściowe zatrzymanie 1 pułku
strzelców i 1 baterii 1 dywizji strzelców na odcinku gen. Babiń-
skiego¹, aż do skoncentrowania grupy Babińskiego w danym składzie.

Otrzymują: Gen. Iwaskiewicz i do wiadomości: gen. Haller, gen. Ba-
biński i gen. Dominique Odry².

Za zgodność:

ppor. Zarębski

w/z

płk Stanisław Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Gen. broni Bronisław Babiński (1862 - ?), gen. dyw. armii car-
skiej. Od 21 I 1919 r. w WP kolejno: dowódca GO, 10 DP, 7 DP, 6
DP, OGen. w Lublinie. Od marca 1921 r. w stanie spoczynku.

² Gen. D. Odry, dowódca I Korpusu Strzelców Armii gen. J. Hallera.

Nr 41

1919 czerwiec 2, Warszawa. - Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do gen. Józefa Hallera w sprawie koncentracji grupy płk. Lewszeckiego

ND zarządziło koncentrację 6 baonów i 6 kompanii karabinów (maszynowych) na obszarze Kalisz-Opatówek-Staw-Sieradz. Dowódcą tej grupy jest płk Lewszecki; jego miejsce postoju: Kalisz. Grupa ta podlega taktycznie dowództwu armii gen. Hallera i jest przeznaczona do akcji w myśl rozkazu NDWP 38/III. Baon I/30 wraz z dowództwem 30 pp, stojący obecnie na odcinku Częstochowy ma być po zluzowaniu go przez oddziały 1 Dywizji Strzelców odesłany do Staw do dyspozycji płk. Lewszeckiego¹. Ordre de Bataille i dyspozycje grupy według załączników 1 i 2.

Oryginał, telegram

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Załączników brak.

² Gen. bryg. Józef Ksawery Lewszecki (1870 - ?).

Nr 42

1919 czerwiec 2, Strzelno. - Rozkaz Komendy Powiatowej Obrony Krajowej w Strzelnie w sprawie formowania oddziałów kosynierów

Rozkaz

I

Naczelna Komenda Straży Ludowej w Poznaniu, w porozumieniu się z Dowództwem Głównym Sił Zbrojnych w b. zaborze pruskim w Poznaniu, rozkazała przeformować Straż Ludową na

"Obronę Krajową"

II

Wszelkie roczniki poborowe od roku 1891-1901, które nie są zaciągnięte do Wojsk Polskich, mają się niezwłocznie do Obrony Krajowej zgłosić, celem zapisania ich w listę. Okręg Strzeliński składający się z parafii Strzelińskiej, Rządkińskiej, Ostrowskiej, Stodół-

skiej, Wójcińskiej, Siedlimowskiej i Kościeskiej do Komendy Obrony Krajowej w Strzelnie (Starostwo).

Okręg Kruszwicki składający się z parafii Kruszwickiej, Polanowickiej, Wielko Sławskiej, Ostrowskiej n/G., Chełmickiej, Piaskowskiej, Ludziskiej do Komendy Obrony Krajowej w Kruszwicy (ul. Szkolna u p. Pelza).

III

Roczniki należące do Obrony Krajowej od 18 do 50 roku włącznie, a nie zaciągnięte do Wojsk Polskich winni się trzymać w pogotowiu, że każdego dnia mogą być zaciągnięte do Obrony Krajowej. Uzasadnione reklamacje należy niezwłocznie do odnośnych Komend podać.

IV

Oprócz Obrony Krajowej tworzymy oddziały kosynierów bez różnicy wieku. Wszyscy posiadający kosa a kochający Ojczyznę i Wolność niech się zgłoszą do wyżej wymienionych komend.

V

Właściciele składów w powiecie Strzelińskim podadzą niezwłocznie ilość kos, znajdujących się w ich posiadaniu do powyżej wzmiankowanych komend. Wszelkie kosa znajdujące się w składach obkłada się aresztem. Panowie burmistrz, sołtysi i zarządy dworskie podadzą dokładne listy poborowe, obowiązujących do Obrony Krajowej podług poniższego wzoru.

Spisy należy najpóźniej do 6 czerwca rb. do Komend Obrony Krajowej w Strzelnie i Kruszwicy przesłać.

W. Wojciechowski
Szeł Sztabu

Zakrzewski
Komendant

Druk: "Urzędowy Orędownik Powiatu Strzelińskiego", 1919, nr 54.

1919 czerwiec 3, Warszawa. - Instrukcja Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie organizacji obrony na Froncie Wielkopolskim

Pomimo postanowienia NDWP utrzymania za wszelką cenę, na wypadek ofensywy niemieckiej Poznańskiego w naszym ręku, musi być ze względu na koncentrację sił niemieckich przygotowane ewentualne zwinięcie częściowo lub całkowicie Frontu Wielkopolskiego i cofnięcie sił wielkopolskich na dalsze pozycje. Wojska wielkopolskie muszą trwać w przekonaniu, że należy za każdą cenę teraźniejszej linii bronić. Jednak konieczne jest już obecnie bezzwłoczne poczynienie wstępnych przygotowań do ściągnięcia wysuniętego frontu.

Zwinięcie frontu może być albo planowe, albo przymusowe. NDWP przewiduje jako tylne linie obronne linię zieloną, czerwoną i graniczną. Planowe zwinięcie frontu może mieć na celu skrócenie linii (różnica między teraźniejszą linią, a zieloną 110 km i między teraźniejszą a czerwoną linią 230 km) w celu uzyskania sił dla odparcia ataków decydujących, lub też w razie niemożności dalszego utrzymania teraźniejszej linii bojowej wskutek wielkich strat.

Przymusowe zwinięcie frontu - najprawdopodobniej nastąpić by musiało w razie przerwania linii bojowych na odcinkach graniczących z Królestwem Polskim. Linie obronne i strefy działań dywizji, uwidocznione są na załączonym szkicu.¹

Zadaniem północnego odcinka będzie umożliwić ewentualny odwrót frontu zachodniego. W razie przerwania frontu północnego przez ataki z okolic Torunia, trzeba będzie obszar między czerwoną, a zieloną linią obronną zaryglować (linia żółta). Podobne zadanie może mieć też odcinek południowy, który w razie przymusowego odwrotu na linię czerwoną z powodu ataku z obszaru Neumittelwalde², Gross-Wartenberg³, Kępno zatarasować by musiał w okolicy Krotoszyna, obszar między czerwoną, a zieloną linią. Odwrót spowodowany naporem sił nieprzyjacielskich na zachodni odcinek oparłaby się najpierw o linię zieloną, następnie czerwoną i w końcu na granicy.

Z konfiguracji obecnego Frontu Wielkopolskiego wynika, że obrona jego skrzydeł musi być metodyczna. Jest to walka o czas, który zyskać się musi, by mieć możliwość wycofania odcinka zachodniego i ewakuacji miasta Poznania. Wycofanie się wojsk z północnego i po

łudniowego odcinka musi się odbyć krok za krokiem, opierając się o przejściowe linie oporu i o silne rezerwy lokalne. Północny odcinek zyska na ważności z powodu pobliza Torunia, południowy zaś z powodu zagrożenia Ostrowa. Węzeł ten kolejowy winien tworzyć samodzielny punkt oporu.

Przygotowanie tylnych linii obronnych będzie wymagało prób technicznych i wczesnego wyznaczenia taktycznej obsady. Tylko przez stworzenie tylnych linii obronnych chociażby słabo obsadzonych przez uzbrojoną miejscową ludność można będzie stworzyć ramy ewentualnie przyszłych pozycji i zagwarantować systematyczny opór.

Wczesne odkomenderowanie oficerów jako wywiadowców i kierowników robót na tylnych liniach obronnych, przyczyni się w znacznej mierze do skuteczności późniejszej obrony. Utrzymanie ścisłej łączności między prawym skrzydłem frontu Północnego Wielkopolski, a lewym skrzydłem Frontu Mazowieckiego, jest szczególnie w razie odwrotu na czerwoną linię bardzo ważne. Stworzenie rezerwy, mającej za zadanie dbać o ścisłą łączność tych frontów jest wskazane.

Na obecnym Froncie Wielkopolskim należy dążyć, zwłaszcza w odcinkach bardziej martwych, do zastąpienia jak największej ilości baonów liniowych oddziałami Straży Ludowej i do wycofania zluzowanych baonów do rezerw odcinków. Przygotowanie linii obronnej zielonej i czerwonej będzie zadaniem Dowództwa Frontu Wielkopolskiego, wykonanie linii granicznej oraz dalej na wschód leżących zarządzi Nacz. Dowództwo. Planowe organizowanie oporu w obszarach, które się ewentualnie opuści, oraz utrzymanie łączności z pod tym względem miarodajnymi czynnikami należy już obecnie przygotować.

Otrzymują: Gen. Dowbor-Muśnicki i do wiadomości Gen. Haller, Gen. Massenet.

Za zgodność:

Julian Stachiewicz ppłk S.G.

w/z

płk Stanisław Haller

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Szkicu brak.

² Neumitelwalde - Międzylesie

³ Gross - Wartenberg - Syców

Nr 44

1919 czerwiec 4, Warszawa. - Uzupełnienie do Instrukcji "Ewa" dotyczącej ewakuacji zachodnich obszarów Polski

Dodatek

do Instrukcji dla ewakuacji obszarów zachodnich Nr Szt.Generalnego 13600/IV.

1. Wykonanie punktu 7/ a) b) o ewakuacji męskiej ludności z sześciu roczników mających być pobranymi do wojska oraz:
b/ o rekwizycji bydła, należy natychmiast wstrzymać aż do dalszych zarządzeń.
2. W tejże instrukcji zaszyły następujące omyłki druku:
I/ w punkcie I zamiast Kolno-Koło, II§ w punkcie 4b - wtrącić po DOG słowo Łódź: Kalisz - III/ zamiast Nr Dziennika Szt. Gen. 136000/IV postawić: 13600/IV.

Naczelne Dowództwo WP
Do Nr Dz.Szt.Gen.13600/IV

Druk,
CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 45

1919 czerwiec 6, Warszawa. - Referat wojskowo-informacyjny Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o stanie artylerii niemieckiej na Śląsku

Według pogłosek mają Niemcy zamiar na wypadek rozpoczęcia walk z dalekonośnych armat z okolic Bytomia-Mysłowice ostrzeliwać nasze nad granicą położone kopalnie węglowe. Należy więc przy wywiadach stwierdzić czy Niemcy w okolicach pogranicznych Górnego Śląska budują pozycje dla ciężkiej artylerii w danym wypadku zaś określić dokładnie gdzie takie pozycje artyleryjskie się znajdują.

Także fotografowanie z areoplanów pasa granicznego Bytom - Mysłowice mogłoby wykazać pozycje ciężkiej artylerii. Nadmieniam się, że w stan niemieckiej 117 DP, wchodziła artyleria ciężka (źró-

dło zupełnie pewne) a to ciężkie haubice (8 szt.), ciężkie moździerze (9 szt.) i najcięższe moździerze (2 szt.). przy przeformowywaniu 117 DP na 32. Reichswehrbrigade artyleria ciężka została z pod komendy 32. Rb Br. (117 DP) wyłączona i podlega prawdopodobnie wprost Komendzie Korpusu VI.

Otrzymuje: Adiutantura Gen. N.D., Szef Szt.Oddz. III N.D.Dow. Frontu Śląskiego i Ekspozytura Biura Wyw. Nacz.Dow. Oddział III b.

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

Nr 46

1919 czerwiec 6, Warszawa. - Informacja Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych do Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie w sprawie zmian w rozmieszczeniu oddziałów 6 Dywizji Piechoty

Na mocy zawiadomienia ND z 1 V 1919 r. podaje się do wiadomości, że Dowództwo gen. Iwaszkiewicza wycofa baony 6 DP i odeśle do miejsc postoju, a mianowicie:

Dowództwo 12 pp wraz z oddziałami pułkowymi (4 kompanie karabinów maszynowych, kompania techniczna, pluton telegraficzny) oraz I i II baon 12 pp ze swoimi kompaniami karabinów maszynowych, jeśli zaś I i II baony żywieckie nie zostały dotychczas jeszcze wcielone do 12 pp wraz z tymi baonami do Dziedzic.

III baon 16 pp ze swą kompanią karabinów maszynowych do Cieszyna.
I-baon 17 pp z grupy płk. Minkiewicza do Rzeszowa.

w/z

Szefa Departamentu I
ppłk S.G. Franciszek Kløeberg

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Gen. broni Wacław Iwaszkiewicz - Rudoszański (1871-1922): Gen. bryg. armii carskiej, dowódca 3 D.Strz. I Korpusu Polskiego. W 1919 r. dowódca GO w Galicji Wschodniej, potem Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego. Od września 1919 do 1921 - Okręgu Generalnego Warszawy. od 1921 w stanie spoczynku. Zmarł w Warszawie, pochowany we Lwowie.

Nr 47

1919 czerwiec 8, Kraków. - Opracowanie 2 Biura (wywiadowczego) Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie dotyczące położenia oddziałów niemieckich na Górnym Śląsku

Poniżej podaję świeżo rozpoznaną dyslokację sił niemieckich na Śląsku Górnym, według stanu z początkiem czerwca br.:

117 DP została w ostatnich dniach maja zreorganizowana w 1. kleine Reichwehrsbrigade i rozlokowana następująco:

Sztab (gen. Hoefer) - Gliwice

Stan bojowy 563 oficerów, 10.266 szeregowych

1. kleine Reichwehrsbrigade (sztab: Gliwice) 563 oficerów i 10.266 szeregowych

1. Pułk liczy: 80 oficerów, 1108 szeregowych, składa się z materiału byłych pułków 63.156 i 11 grenadierów, dca płk. v. Gotteberg, dowództwo w Gardawitz.

I. Baon: Mjr Kosegarten, Sztab w Mikołowie,

1 kompania w Mikołowie, 2 kompania w Śmiłowicach, 3 kompania w Mokrem, 4 kompania i kompania karabinów maszynowych w Wyrowie pod Mikołowem.

II. Baon: Mjr v. Ziegler Sztab w Orzeszu

5 kompania w Gardawitz, 6 kompania w Orzeszu, 7 kompania w Weszczycach, 2 kompania karabinów maszynowych w Zawadzie Pszczyńskiej.

III. Baon: Sztab w Pszczynie

9 kompania w Lonkau¹, 10 kompania w Goczałkowicach, 11 kompania w Miedznej, 3 kompania karabinów maszynowych w Pszczynie.

27. Detachement Hasse: 142 oficerów - 1956 szeregowych
Dowódca płk Hasse. Sztab w Rybniku

I. Baon: Mjr Partric sztab w Rybniku

1 kompania, 2 kompania i 3 kompania w Rybniku, 1 kompania karabinów maszynowych w Rybniku

II. Baon: Mjr Aleman sztab w Wodzisławiu (Leslau)

5 kompania w Skrzyszewie, 6 kompania w Wielkich Gorzicach, 7 kompania w Wodzisławiu, 2 kompania karabinów maszynowych w Wodzisławiu

III. Baon: kpt. Reichenbach sztab Schless Geldmansdorf

2 kompania w Ober Gelmannsdorf, 10 kompania w Ruptau, 11 kompania w Pszczynie, 12 kompania w Deutsch-Weichsel, 3 kompania karabinów maszynowych w Pawłowicach

a/ bateria Schnerden w Pszowie-Kokoszykach (8 dział 7,7 cm)

b/ kawaleria Pool w Zerach (Schran) 70 ludzi

c/ 4 kompania, w Volkswehr w Rybniku

3/ 4 pułk: ppłk Dennert w Bauerwitz: 30 oficerów - 1433 szeregowych

I. Baon: kpt. Schweidnitz w Knispel (obok Katscher)

1 kompania w Hulczynie, 2 kompania w Krawarn, 3 kompania w Katscher, 4 kompania w Kranowitz, 1 kompania karabinów maszynowych w Katscher.

II. Baon: mjr Debschütz w Głupczycach

5 kompania w Mecker, 6 kompania w Hechkretschan, 7 kompania w Resnitz, 8 kompania w GÖbing, 2 kompania karabinów maszynowych w Głupczycach

4/ Pułk 5 gwardii: 25 of. - 550 żołnierzy

dowódca: mjr Schleinitz w Raciborzu

II. Baon: mjr v. Negelein w Raciborzu

5 kompania, 6 kompania, 7 kompania, 2 kompania karabinów maszynowych w Raciborzu, kompania miotaczy min w Raciborzu

5/ Kawaleria:

a/ 2 szwadrony 7 p. ułanów w Hulczynie - 140 ludzi

b/ 2 szwadrony 8 p. kirasjerów w Szczepankowicach - 155 ludzi

- c/ 2 szwadrony 6 p. huzarów w Raciborzu - 120 ludzi
- d/ 1 szwadron 6 p. huzarów w Deutsch-nankirch - 80 ludzi

W okolicy Głubczyc prawdopodobnie w Bauérwitz i Deutsch - Rasswitz znajdują się od 27 V - 2 bateria art. polowej zdaje się 57 pap. Szkic odnośny zostanie przesłany po wykonaniu.

Za Dowódcę generalnego Okręgu
gen.bryg.Karol Piasecki¹

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

¹ Gen. dyw. K. Piasecki (1859 - ?), gen. bryg. armii austriackiej. Od listopada 1918 do kwietnia 1921 zastępca dowódcy OGen. Kraków Od 1921 r. w stanie spoczynku.

² Lonkan - łąki

Nr 48

1919 czerwiec 8, Warszawa. - Wytyczne wywiadu francuskiego w sprawie sytuacji na pograniczu zachodnim rozesłane przez Oddział III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowództw frontu przeciwniemieckiego

Dołączony komunikat przedstawia ogólny obraz sytuacji wojskowej na naszym pograniczu zachodnim, według stanu informacji Naczelnego Dowództwa WP w dniu wydania komunikatu. W miarę czasu uzyskane wiadomości umieszczone będą w komunikatach dziennych. Informacje powyższe wykazują dziś wiele luk w swych szczegółach, które bezwarunkowo muszą być w najkrótszym czasie rozpoznane przy wzmocnionym zastosowaniu intensywnych wywiadów wojsk pogranicznych i oddziałów informacyjnych przy poszczególnych grupach operacyjnych. Wywiad ten powinien sięgnąć głęboko poza frontowe ugrupowanie wojsk niemieckich aż do ich dalszych rezerw.

Przede wszystkim należy tu na dokładnym i szczegółowym rozpoznaniu całości "Ordre de bataille", stanu liczebnego i ugrupowania frontowego całości frontu niemieckiego, zwróconego przeciw naszym wojskom.

Poniższy schemat celów, do których wywiad dążyć powinien w swych stopniowych rezultatach- jest tylko minimum informacji, na jakich Nacz. Dow. zależy. Należy więc wystarać się o rozeznanie następujących danych:

I. Na obszarze AOK

1. Gdzie sztab VII korpusu? O ile go nie ma, jakiej bezpośredniej komendzie podlega ten najbardziej zewnętrzny odcinek niemieckiego frontu? Dokładne zestawienie "Ordre de Bataille" całej tej grupy.
2. Co to jest Żelazna Dywizja? Jej szczegółowa organizacja i ugrupowanie w zajmowanym rejonie.
3. Załoga Libawy. Z czego się składa. Czy przysły jakieś wojska do Libawy po jej odejściu?
4. I zapasowa Dywizja Gwardii. Czy wojska tej dywizji dają się jeszcze rozpoznać na froncie bolszewicko-niemieckim, ew. jakie wojska jej front zajmują.
5. a/ Wielka brygada Nordlitauen, czy rzeczywiście już przybyła według naznaczenia na Śląsk Niemiecki, gdzie została rozlokowana? Czy składa się po przekształceniu 45 zap. DP wyłącznie z jednostek tej dywizji lub w skład jakiej formacji weszły jednostki 45 zap. DP?
b/ Ostpreussische dreiwillig. bryg. gdzie została rozlokowana po jej odtransportowaniu w kierunku zachodnim, czy rzeczywiście na odcinku toruńskim.

Obie powyższe brygady wchodziły w skład Freiwilliges Reserwekorps. Co się stało z dowództwem tego korpusu, po odejściu w tak różne strony dwóch składowych jego części?

6. Wielka brygada Olita, gdzie rozlokowana po opuszczeniu przez Niemców Olity?
7. W jakim porządku są rozlokowane na granicy polsko-pruskiej poszczególne oddziały 1 DP, 2 DP, 37 DP, 41 DP?
8. 36 DP w Gdańsku. O tej dywizji szczególnie brak wiadomości, czy nie jest przekształcona na wzór Reichswehrformation? Czy została zwiększona jej siła przez przydzielenie formacji ochotniczych.

9. 101 DP. Skąd przybyła? Szczegółowe ordre de bataille i dyslokacja.

10. Co to jest Ostseedivision? Jej ordre de bataille. Jaką jest szczegółowsza dyslokacja jej oddziałów?

II. Na obszarze AOK Süd

1. 4 DP. Co to jest Corps Brüssow, wchodzący w jej skład? Jakie rodzaje broni wchodzi w jej skład.

2. 1 DP i 2 DP. Czy zachowała pułki b. gwardii Cesarskiej i nieprzekształcone, bliższe szczegóły o dyslokacji.

3. 12 DP i 9 DP. Ich Ordre de Bataille i szczegółowsza dyslokacja - ugrupowanie frontowe. Gdzie sztaby?

4. 117 DP znana w najdokładniejszych szczegółach. Czy zaszły zmiany w jej składzie i dyslokacji?

5. 10 DP. Czy w ogóle jest na pewno na Górnym Śląsku, jaki skład. Gdzie dyslokowana?

6. General kommando Lüttwitz. Czy większa część tego korpusu, będąca dotychczas w Bawarii, po stłumieniu ruchu spartakusowców wróciła w okolice Berlina, lub czy nie poszła na pogranicze Polski?

Do powyższego schematu celów wywiadu, do których rozeznania wywiad wojsk frontowych przede wszystkim dążyć powinien, należy jeszcze dodać rozeznanie niemieckiej artylerii i wojsk lotniczych. Należy tu będzie szczegółowe rozpoznanie sił i rodzajów artylerii w każdym poszczególnym rejonie dywizyjnym, jak też i rezerw artyleryjskich.

Rozpoznanie lotnisk, hangarów lotniczych, ilości i stanu aparatów wejdzie również w zakres pracy.

Wyposażeniu piechoty w broń maszynową należy poświęcić specjalną uwagę.

Niemcy pokładają wielką nadzieję w użyciu gazów trujących. Należy przy wywiadach stwierdzić, w których miejscach są czynione przygotowania do ataków gazowych względnie gdzie są gromadzone w wielkich ilościach granaty gazowe.

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

Nr 49

1919 czerwiec 8, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Frontu Śląsko-Cieszyńskiego w sprawie raportów sytuacyjnych

Dowództwa frontów: Mazowieckiego, Wielkopolskiego i Śląsko-Cieszyńskiego przekładać będą dwa razy tygodniowo tj. w każdą środę i sobotę do Naczelnego Dowództwa I krótki raport o postępie robót fortyfikacyjnych na przewidzianych liniach obronnych. Raport należy przekładać w formie szkiców z legendą wskazującą każdorazowy postęp. Pierwszy raport przedłożyć 11 bm.

Otrzymują: dowództwa frontów: mazowieckiego, wielkopolskiego i śląsko-cieszyńskiego.

w/z

płk S.G. S.Haller

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 50

1919 czerwiec 9, Warszawa. - Rozkaz Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie ostatecznego ustalenia nazw frontów

Celem ustalenia terminologii postanawia się następujące definitywne nazwy frontów:

Front Galicyjsko-Wołyński, sięgający od granicy Galicji w Karpatach. Dowódca gen. Iwaszkiewicz z siedzibą we Lwowie. Front Poleski od Prypeci do linii biegnącej na wschód od jez. Wygonowskiego. Dowódca gen. Listowski z siedzibą w Pińsku. Front Litewsko-Białoruski od granicy z frontem poleskim do kanału Augustowskiego. Dowódca gen. Szeptycki z siedzibą w Lidzie.

Front Mazowiecki od kanału Augustowskiego do zetknięcia z Frontem Wielkopolskim na granicy Poznańskiego i Królestwa. Dowódca gen. Massenot z siedzibą w Warszawie, potem w Jabłonnej. Front Wielkopolski w granicach wyznaczonych rozkazem Nr 504/III. Dowódca gen. Dowbor-Muśnicki z siedzibą w Poznaniu. Front Południowo - Zachodni

od granicy z Frontem Wielkopolskim do linii demarkacyjnej z Czechami na Śląsku. Dowódca gen. Haller z siedzibą w Krakowie.

Za zgodność:

w.z.

Julian Stachewicz
ppłk S.G.

Stanisław Haller
płk

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.216.

Nr 51

1919 czerwiec 9, Warszawa. - Pismo Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do gen. Józefa Hallera w sprawie zadań frontu przeciwniemieckiego

Na przedłożony plan obrony Nr 457/III.

a/ W uzupełnieniu rozkazu Nr 478/III wyjaśnia się w celu uniknięcia pomyłek, że na razie przygotowania defensywne nasze główne stanowią zadania. Ofensywa byłaby tylko w szczególnych wypadkach politycznie możliwą i uzasadnioną. Ten moment może tylko Naczelne Dowództwo w porozumieniu z koalicją określić. Naczelne Dowództwo ma zamiar ofensywny odcinek frontu, jego dowódcę i siły przeznaczone do ofensywy dopiero wtedy wyznaczyć gdy sprawa stanie się aktualną.

Także w razie przekroczenia granicy przez Niemców należy przed rozpoczęciem akcji zaczepnej w głąb Śląska decyzję Naczelnego Dowództwa zasięgnąć.

b/ W razie niemieckiego ataku na południowe skrzydło Frontu Wielkopolskiego, ma Naczelne Dowództwo zamiar przejść grupą rezerwową gen. Karnickiego do kontrataku. Straż przednią tej rezerwy tworzyłaby grupa płk. Lewszeckiego, która musi być z tego powodu zawsze w stanie uderzyć skoncentrowaną siłą na prawe niemieckie skrzydło koło Wieruszowa i posuwanie się tego skrzydła tak długo powstrzymać, aż główne siły rezerwy na-

dejda. Grupa płk. Lewszeckiego należy przeto trzymać skoncentrowaną w rezerwie a jemu nie powierzać zadań na froncie.

W zastępstwie
Szefa Sztabu Generalnego WP
płk Stanisław Haller

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 52

1919 czerwiec 10, Warszawa. - Rozporządzenie II Wiceministra Spraw Wojskowych w sprawie przygotowań obronnych na północy i zachodzie Polski

Sytuacja ogólnopolityczna i groźby niemieckie każą się liczyć z możliwością ataku niemieckiego na Polskę w czasie najbliższym. W związku z tym NDWP nakazało wstrzymać ofensywę na froncie wschodnim, względnie północnym, celem obrony granic na wypadek ofensywy niemieckiej.

Prócz przygotowań do odparcia ataku na obecnym froncie bojowym, należy się liczyć z koniecznością bronięcia wewnętrznych obszarów Polski, aż do ostateczności, a w szczególności wziąć trzeba pod uwagę konieczność niedopuszczenia do zajęcia stolicy kraju, jako prawdopodobnego celu operacji nieprzyjacielskich, co nakazuje poza pierwszą, przez obecne ugrupowanie na froncie określoną linią, stworzyć system tylnych linii obronnych wewnątrz kraju, których zajęcie i obrona pozwoliłaby ND zyskać na czasie potrzebnym dla stworzenia nowych rezerw, przesunięcia sił i przygotowania kontrofensywy.

Jako takie tylne linie obronne przewiduje Nacz. Dow. linie obronne uwidocznione w załączonej mapie, określone w przeważnej części przez bieg Warty, Bugu, względnie Nurca, Proсны, Pilicy i Bzury.

ND nie rozporządzając środkami do umocnienia tych linii, położonych na obszarze ^a zwróciło się doń o podjęcie organizacji budowy tych linii i o jak najrychlejsze przeprowadzenie prac przez DO-Gen.

Według załączonego szkicu¹ przewiduje się stworzenie linii obronnych na zachodzie (linie I.z., II.z., III.z.) oraz jednej linii obronnej na północy (linia I.p.) jak też linie poprzeczne na zachodzie (Przecznice A, B-C, D). Zgodnie z tym MSWojsk. zarządza natychmiastowe przystąpienie przez DOGen-y do szczegółowego opracowania planu budowy tych linii, oraz rozpoczęcie niezwłoczne robót, które podjąć należy jednocześnie na całej długości wszystkich linii i pospieszne z uwagi na to, że muszą być one ukończone w czasie najbliższym. Ministerstwo Spraw Wojskowych uważa przy tym pozycje poprzeczne A i B za najpilniejsze ze względów operacyjnych. Z tego też względu przyjąć należy jako system punktów oporu kładąc nacisk na możliwie rychłe stworzenie przeszkód. Każdy DOGen. wykonuje prace w granicach swego terytorium. W pierwszym rzędzie należy systemem punktów oporu umocnić odcinki ważne pod względem komunikacyjnym i odcinki nieosłonięte przeszkodami naturalnymi. Przyczółki mostowe należy budować tak, aby stanowiły dla mostów ochronę przed ogniem piechoty i bezpośrednią obserwację. Najważniejsze z nich (Małkinia, Koluszki, Kalisz itd.) chronić powinny również przed ogniem dział polowych. Jako szczególnie ważne odcinki i punkty Ministerstwo Spraw Wojskowych uważa:

Dla linii I.z.

Pyzdry, Wilczyn, Skulsk, Mielnica.

Przy czym należy zwrócić uwagę na jak najstaranniejsze umocnienie odcinka: Wilczyn, Skulsk-Mielnica, jako nie posiadającego naturalnych osłon terenowych. Na tej linii należy przede wszystkim wybudować silne przyczółki mostowe pod Kaliszem i Słupcą oraz specjalnie umocnić prawą flankę pod Kruszwicą, nawiązując łączność z umocnieniami I linii obronnej na Froncie Mazowieckim i Śląskim, na wypadek cofnięcia się frontu Mazowieckiego z tej linii.

Dla linii II.z.

Na tej linii szczególnie obronnym powinny być punkty: Kamion, Krzeczów, Osjaków, Rychłocice, Bunrein, Warta oraz silnie umocniony odcinek Koło - Włocławek, jako nieosłonięty przeszkodami naturalnymi. I tu jednak przede wszystkim należy wybudować silne przyczółki mostowe pod Sieradzem, Uniejowem i Kołem, a zwłaszcza pod Włocławkiem.

Dla linii III.z.

Na tej linii należy wziąć pod uwagę lewą flankę, wymagającą silnego zabezpieczenia w kierunku na Miechów, oraz punkty: Koniecpol, Małuszyn, Sulejów, Głowno.

Przyczółki mostowe wskazanym jest tu wybudować pod Przedborzem, Tomaszowem, Łowiczem, Koluszkami i Sochaczewem, przy czym szczególnie zabezpieczyć należy węzeł kolejowy Koluszki i linię okopów w bliskości kolei prowadzić tak, aby nawet w wypadku operacji bojowej na tej linii linia kolejowa Koluszki, Skierniewice, Koluszki - Opoczno funkcjonować mogła bez przerwy.

Wyszogród posiadający 2-kilometrowy most przez Wisłę zabezpieczyć należy przyczółkiem na północnym brzegu oraz umocnić południowy brzeg tak celem flankowania przyczółka jak i na wypadek utraty tegoż.

Dla przecznicy A.p.

Przecznica ta jest szczególnie ważna, z uwagi na bliskość Torunia, gdzie stwierdzone zostało jedno z głównych ognisk koncentracji nieprzyjacielskich, co daje duże prawdopodobieństwo ofensywy niemieckiej z tej strony, na wypadek której przecznica ta stanie się elementem składanym tej linii obronnej I.z. Przełamanie jej musiałoby spowodować wejście ataku nieprzyjacielskiego na tyły frontu poznańskiego, grożąc mu kompletnym zrolowaniem. Z uwagi na to Przecznicę A. należy wybudować szczególnie silnie, kładąc przy tym nacisk, ażeby flanki linii I.z. i II.z. dostatecznie były broniące, oraz ażeby węzły komunikacyjne poza nią leżące, a mianowicie: Radziejów, Brześć, Kowel zabezpieczone zostały przed bezpośrednim działaniem ognia nieprzyjacielskiego.

Dla Przecznicy B

Przecznica ta w razie sforsowania przecznicy A przejmuje wszystkie jej zadania i cele, a jako nie posiadająca większych przeszkód naturalnych, winna być wybudowana z największą starannością. Szczególnie umocnić należy punkty, w których przechodzą drogi z północy na południe i łączność z linią I.z. i II.z. unikając przy połączeniu zbyt ostrych kątów wyskakujących.

Dla przecznicy C

Przede wszystkim zabezpieczyć tu należy Dąbie i wybudować przyczółek mostowy pod Łęczycą.

Dla Przecznicy D

Tu szczególnego umocnienia wymaga połączenie tej przecznicy linią II.z. z uwagi na bliskość granicy. Ponadto silnie zabezpieczyć należy:

Działoszyń, Brzeźnica, Szczypocice, Gidle, Dąbrowa.

Dla Linii I.p.

Serock wymaga umocnień flankowych oraz nawiązania łączności z trójkątem umocnień Pułtusk - Zegrze - Modlin.

Ponadto silnie zabezpieczyć należy Kamieńczyk oraz wybudować przyczółki mostowe pod Wyszkowem, Małninią, Ciechanowcem, Brańskiem, Boćkami i Kleszczelami.

Uwaga:

Powyżej wyszczególnione punkty oznaczone zostały na podstawie mapy niemieckiej I:300000 z 1910 r.

DOGen.-y przystępując niezwłocznie do wyżej podanego planu działania i porozumieją się z Generalnym Inspektoratem Artylerii i Inspekcją Inżynierii i Saperów, które wydelegują swych przedstawicieli saperów i inżynierów, celem współpracy z DOGen.-ami przy planowaniu i wykonywaniu przedsięwziętych robót. Jako siłę roboczą użyć należy przede wszystkim ludność cywilną, przy czym jako kierowników i dozorców wyznaczają DOGen.-y w porozumieniu z Inspekcją Inżynieryjną - oficerów i żołnierzy saperskich.

Odnośnie wyznaczania stanowisk dla artylerii, należy się porozumieć z Generalnym Inspektoratem Artylerii. Inspekcja łączności zbada i uzupełni niezwłocznie w porozumieniu z DOGen.-ami sieć telegraficzną i telefoniczną, stosując się w tym względzie do ogólnego schematu pozycji tak, żeby wzdłuż każdej z nich zostały przeprowadzone: jedna linia podłużna, oraz kilka prostopadłych do pozycji łączących je z ważniejszymi miejscowościami w tyle, jako podstawa na pierwsze chwile dla późniejszego wybudowania sieci przy obsadzeniu danej linii.

Instytut Wojskowo-geograficzny przygotowuje niezwłocznie w porozumieniu z odnośnymi DOGen.-ami odpowiednie do planu linii obronnych mapy w skali 1:25000 uwzględniając potrzeby artyleryjskie, rozpoczynając od linii I.z. i przecznicy A i B.

DOGen.-y, łącznie z całym planem budowy linii obronnych, przeprowadzą wyznaczenie dróg odwrotnych z poszczególnych linii przednich

na tylne (od I do II etc.) opracowując jednocześnie plan niszczenia połączeń komunikacyjnych, na ewentualnie opuszczonym terenie. Plan niszczenia uwzględnić powinien w pierwszym rzędzie:

- 1/ Niszczenia kolei żelaznych i najważniejszych połączeń transwersalnych do kierunku linii obronnych, jako mogących służyć do przesuwania się nieprzyjaciela;
- 2/ Niszczenia połączeń komunikacyjnych, równoległych do linii obronnej, po stronie nieprzyjacielskiej blisko niej leżących, a to celem mniej ważnych połączeń transwersalnych oraz dróg łączących główne punkty danego terenu i uniemożliwienia nieprzyjacielowi przesuwania sił i rezerw;
- 3/ Niszczenie mniej ważnych połączeń transwersalnych oraz dróg łączących główne punkty danego terenu (np. Łódź, Piotrków etc).
- 4/ Niszczenie połączeń telefonicznych i telegraficznych ewentualne burzenie urządzeń i aparatów;
- 5/ Zniesienie ważnych obiektów i zasłon na przedpolu. Dowództwo Główne w Poznaniu współpracować będzie przy wybudowaniu linii I.z. i A. i przy opracowaniu planu niszczenia.

Prócz tego należy zarządzić dokładne rozpoznanie połączeń komunikacyjnych nieoznaczonych na mapach, ewentualnie świeżo wybudowanych, jak też rozpoznanie ich stanu, przy czym koniecznym jest przystąpić do naprawy ważniejszych uszkodzeń, które by utrudniały działania wojenne.

DOGen.-y zarządzą, łącznie z ogólnym podjęciem prac nad planem i budową linii obronnych, ustalenie punktów na składy polowe techniczne amunicyjne, żywnościowe i zakłady sanitarne. Centralne takie składy przygotować należy niezwłocznie, zaś miejsca na mniejsze filie należy tylko zawczasu wybrać i oznaczyć, celem wydzielania głównych składów w razie konkretnej potrzeby. W pierwszym rzędzie niezbędnym jest urządzenie składów na materiały wybuchowe, materiały budulcowe dla okopów, umocnień drutu kolczastego, papy, materiałów służby łączności etc.

Punkty na główne składy byłyby w pierwszym rzędzie: Radziejów, Komin, Kalisz, Włocławek, Stacja Ostrowy, Ozorków lub Piątek, Zduńska Wola, Szczercin, Błonie, Skierniewice, Koluszki, Poczno, Włodziszowa, Radymno, Tłuszcz, Małkinia miejscowość, którą oznaczy

DOGen. Warszawa na południe od Brańska, stacja Czeremcha.

Przy budowie umocnień uwzględnić należy już pozycje istniejące, zbudowane przez Niemców lub Rosjan, wciągając nadające się odcinki do własnych linii, a burząc umocnienia, które by mogły służyć nieprzyjacielowi. W chwili obecnej nie jest możliwe obliczyć jak gęsto, na wypadek wojny z Niemcami i w razie zajęcia tylnych linii obronnych, będzie mógł być obsadzony przez nas front, zwłaszcza, że niepodobna przewidzieć jego długości. Jako ogólne wytyczne przyjąć należy obsadę I baonu i 2 baterii na 5 km, przy czym obsada ta zgęszczać się może w punktach ważniejszych, a w mniej ważnych rozluźniać. DOGen. Warszawa, DOGen. Łódź w porozumieniu z DOGen. Poznań i DOGen. Kielce przedłożą Ministerstwu Spraw Wojskowych do 15 VI 1919 r. szczegółowo opracowane plany budowy tylnych linii obronnych w 3 egzemplarzach.

Inspekcja Wojsk łączności w porozumieniu z odnośnymi DOGenami przedłoży MSWojsk. do 15 VI 1919 szkic projektowany sieci telegraficznej i telefonicznej.

Instytut Wojskowo-Geograficzny zamelduje do dnia 15 VI 1919 o wydanych zarządzeniach i podjęciu prac nad przygotowaniem stosownych map.

Od 15-ego począwszy przedkładają odnośne władze co tydzień meldunki o postępie robót.

II Wiceminister Spraw Wojskowych
Kazimierz Sosnkowski
Generał Podporucznik

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

^a Słowo nieczytelne

¹ Szkicu brak.

1919 czerwiec (około) 10, Poznań. - Rozkaz operacyjny Dowództwa Głównego Sił Zbrojnych byłego Zaboru Pruskiego w sprawie ugrupowania Armii Wielkopolskiej na froncie przeciwniemieckim

Celem zabezpieczenia kraju przed ewentualnym atakiem niemieckim - NDWP w Warszawie nie tylko przeprowadziło obecne ugrupowanie wojsk na całym froncie przeciwniemieckim, ale - licząc się także z ewentualną potrzebą lokalnych odwrotów - wyznaczyło system tylnych linii obronnych składających się z utwierdzonych punktów oparcia, umocnionych odcinków rzecznych, przyczółków mostowych itd. Na niektórych odcinkach frontu te linie obecnie się utwierdza, na innych są już zakończone.

W ten ogólny plan obrony wcielone także terytorium W.Ks.Poznańskiego. Chociaż główną zasadą dla wojsk wielkopolskich jest utrzymanie obecnego frontu za wszelką cenę, to jednak mogą wypadki bojowe lub względy taktyczne zmusić DG do systematycznego przełożenia linii bojowej na tylne linie obronne oraz do przeprowadzenia ewakuacji opuszczonej strefy. Takie przełożenie frontu na tylne linie oporu może nastąpić wskutek:

- 1/ konieczności skrócenia frontu celem zachowania zasady elastycznej defensywy w ramach ogólnego planu,
- 2/ przerwania własnego lub sąsiedniego frontu, grożącego odcięciem sąsiednich odcinków,

ad.1/ stosownie do konfiguracji terenu przewiduje się jako tylne linie obronne dwa systemy stref bojowych, naznaczone zielonym i czerwonym kolorem na załączonym szkicu¹

A. Pierwsza tylna linia obronna (zielona) biegnie: od Szubina przez Kcynię do Gołańczy, stamtąd wzdłuż linii jezior od Wągrowca, odtąd wzdłuż Wełny przez Rogoźno do Obornik, potem na wschód od Szamotuł do rzeczki Samy pod Kazimierzem, skąd wzdłuż linii jezior (Niepruszewskiego i Strykowskiego) a potem wzdłuż doliny Obry przez Kościan, Krzywiń biegnie do Gostynia i dalej przez Kobylin, południe od Krotoszyna wzdłuż obecnego frontu. Linia ta krótsza od obecnego frontu o 110 km.

ad B/ Druga linia tylna - czerwona - biegnie od Włocławka przez Kruszwicę, północ Mogilna, zachód od Gniezna, Czerniejewa, Wrześni, Mieszkowa, Jarocina, Pleszewa, Ostrowa; Ostrzeszowa do Wieruszowa. Linia ta krótsza od obecnego frontu o 230 km.

ad 2/ Koncentracja nieprzyjaciela i konfiguracja naszego frontu wskazuje na to, że w razie ofensywy niemieckiej główne natarcie nieprzyjaciela nastąpi na skrzydłach, że oczekiwać należy prób przerwania naszego frontu w kierunkach:

a/ od strony Torunia wzdłuż Wisły i na Inowrocław,

b/ z rejonu Milicz - Syców na Ustrów i Kalisz.

ad a/ przewiduje się:

1. Zaryglowanie ewentualnego wyłomu na linii górnej Noteci z łabiszynem, Barcinem, Pakością i Kruszwicą jako punktami oporu.
2. Ponieważ rygiel powyższy eksponuje silnie łuk średniej Noteci, przewidziana jako druga pozycja regulująca linia: Gołańcz - Żnin - Barcin - jezioro Trlągskie - Kruszwica. Obydwie te linie przedłuża na wschód linia Bachorza, budowana już częściowo przez DOGen. Łódź.

ad b/ przewiduje się jako linię ryglującą eksponowany odcinek rawicki: linię rzeki Orli aż do Staregogrodu, wzgórze na północ od Krotoszyna, doliny rzeczki Kurocha i Baryczy, linię stawów pod Przygodzicami i wzgórze na południe - zachód od Ostrzeszowa, względnie - na wypadek przerwania toru kolejowego pod Antoninem - wyżynę pod Mikstatem.

Celem tych przygotowań nie mają być bynajmniej roboty fortyfikacyjne nad wybudowaniem stałych linii obronnych, lecz zbadanie terenu w dawnych strefach, wybór punktów nadających się do skutecznego oporu, miejsc korzystnych dla gniazd kulomiotów i pozycji artyleryjskich. Prócz tego opracują dowództwa dywizji w jak najkrótszym czasie plan przełożenia linii bojowej na tylne wskazane pozycje, przeprowadzenia ewakuacji materiałów państwowych, mianowicie wojskowych i kolejowych, oraz cennego dobytku prywatnego - w porozumieniu z lokalnymi władzami co do szczegółów ewakuacji.

Ważną bardzo częścią przygotowań stanowi zabezpieczenie sobie udziału ludności cywilnej w ewentualnie potrzebnych robotach for-

tyfikacyjnych, zastosowanie koniecznych środków bezpieczeństwa względem ludności nam wrogiej.

Na wypadek odwrotu wyznacza się poszczególnym dywizjom następujące odcinki:

Dla 2 dywizji teren na północ linii Wrzeszczyny - Oborniki - Murowana Goślina - Pobiedziska - Witkowo - Powidz.

Dla 1 dywizji pomiędzy tą linią a linią Poniec - północ Gostynia - Pogorzeli - Koźmina i Pleszewa.

Dla 3 dywizji teren na południe od tej linii.

Rozpoznanie terenu należy przeprowadzić jak najrychlej przez oficerów - specjalistów każdego gatunku broni danej dywizji. Rezultaty badań, ewentualne propozycje zmian oraz projekt szczegółowego planu należy przedłożyć DG.

Kopia, mpis

CAW, I.170.13, t.14.

¹ Szkicu brak.

Nr 54

1919 czerwiec 13, Warszawa. - Dyrektywa Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Frontu Południowo-Zachodniego w sprawie pogotowia marszowego części oddziałów

Wskutek poważnej sytuacji we wschodniej Galicji dowództwo Frontu Południowo-Zachodniego zarządza pogotowie marszowe dla trzech baonów wraz z przynależnymi kompaniami karabinów maszynowych grupy płk. Lewszeckiego oraz 2 baterii 1 D.Strz. i wyznaczy oficera sztabowego na dowódcę tej grupy. Załoga Łodzi musi pozostać. Oddziały mają być 13 VI wieczorem gotowe do odjazdu.

Wyposażenie: 200 naboj na karabin, 3000 na karabin maszynowy, 500 na działo, 3 porcje żelazne, 3 porcje na drogę. Dowództwo armii zgłosi niezwłocznie i bezpośrednio do CKT Warszawa daty transportów oraz miejsca oddziałów, a do Naczelnego Dowództwa do numeracji baonów i baterii.

Otrzymuje: Gen. J. Haller i do wiadomości MSWojsk. Dep.I.

w/z
płk S.G. S.Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 55

1919 czerwiec 13, Kraków. - Raport Dowództwa Armii Gen. J. Hallera o organizacji armii niemieckiej

Siły obecne Niemiec zostały organizowane dekretem wojskowym z Berlina z 1 kwietnia na podstawach następujących: armia jest złożona z kontyngentów ochotniczych, należących do dawnej armii, albo pochodzących z dawnych formacji. Dzieli się ona na dwie duże kategorie:

a/ "Reichswehr" (Obrona Państwowa), która sama podporządkowuje się na grupy, duże i małe brygady. Jednostki "Reichswehr" zależą bezpośrednio od ministra albo od Naczelnego Dowództwa, zależnie od tego czy znajdują się one w wewnętrznej, czy też na obszarach jeszcze niewolnionych od nieprzyjaciela. "Reichswehr" zastępuje poniekąd armię regularną przedwojenną. Rola jej polega przede wszystkim na obronie granic przeciwko nieprzyjacielom zewnętrznym, ale w niektórych wypadkach może być powołana, aby brać udział w operacjach policyjnych w strefie wewnętrznej (Korpus Lüttwitz w Berlinie i Bawarii). Formacje "Reichswehr" należą najczęściej do dawnej armii (noszą jej mundury) albo do korpusów ochotniczych, noszących nazwę "Grenzschutz" albo "Freiwillige" potem umieszczona jest nazwa dowódcy, miasta lub prowincji (Freiwillige Hasse).

b/ "Volkswehr" (Obrona Ludu) ma za zadanie egzekucję przepisów policyjnych na całym obszarze; jest to organizm, który zdaje się być podobny do Milicji Ludowej w Polsce. "Volkswehr" może być włączony ewentualnie do "Reichswehr" jest ona nawet podległa tym samym przepisom wojskowym. W normalnym czasie jest ona pod rozkazami "Generalkommando" (Komendantów rejonu), którzy powinni zabezpieczyć jej pobór, ale tylko na obszarze odnośnym.

Tak samo jak dla "Reichswehr" tak również dla "Volkswehr" pobór

odbywa się w specjalny sposób. Każdy komendant korpusu postępuje dowolnie, albo za pomocą odezw, albo za pomocą reklam prasowych itp. Żołnierze pobierają 5 mk dziennie i udzielane są odszkodowania na każdą rodzinę. Prócz tego żołnierze z "Grenzschutz" otrzymują odszkodowanie połowe 8 mk dziennie. Rady żołnierskie już nie istnieją; są one zastąpione przez ludzi zaufania, wybranych w liczbie 3 na jednostkę 150 ludzi. Podoficer i szeregowiec muszą obowiązkowo wejść w skład tej grupy trzech ludzi zaufania. Rola ich jest tylko honorowa. Nie mają oni prawa do wydawania rozkazów.

Z r. Szef Sztabu Frontu
Południowo-Zachodniego
mjr Iwanowski

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216.

Nr 56

1919 czerwiec 14, Warszawa. - Zestawienie zarządzeń i rozkazów wydanych przez Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich skierowana do dowódców odcinków frontu przeciwniemieckiego

W ślad nr 438 III podaje się do ponownej wiadomości streszczenie dotychczas uskuteczniionych lub przygotowanych zarządzeń na froncie przeciwniemieckim.

1/ Organizacja Frontu Przeciwniemieckiego.

A. Front przeciwniemiecki dzieli się na cztery fronty:

Front Litewsko-Białoruski, Front Mazowiecki, Front Wielkopolski, Front Południowo-Zachodni.

Ponadto koncentruje się w rejonie Błonie-Sochaczew-łowicz - Zgierz - Łódź - Koluszki - Skierniewice rezerwa Naczelnego Dowództwa.

B. Granicę pomiędzy Frontem Litewsko-Białoruskim a Mazowieckim stanowi linia: wschodnia granica powiatu białostockiego, kanał Augustowski od Biebrzy do wysokości jeziora Tajno, jezioro Tajno,

jezioro Drenstwo, jezioro Rajgrodzkie, jezioro Selment; przy czym Rajgród należy do Frontu Mazowieckiego. Granicą pomiędzy Frontem Mazowieckim a Wielkopolskim jest linia Stewken - Neugrabia i granica między Kongresówką a Ks. Poznańskim.

Granicę pomiędzy Frontem Wielkopolskim a Frontem Południowo-Zachodnim stanowi linia Kępno - Mieczków i granica Kongresówki i Ks. Poznańskiego.

- C. Wszystkie oddziały zależne od MSWojsk. a rozlokowane w obszarze na północ od linii kolejowej Białystok - Małkiń rzeki Bugu, Bugo-Narwi, Wisły, Bzury od Wyszogrodu do Sochaczewa, kolej Sochaczew - Łowicz - Kutno i linii Kutno - Kłodawa - Przedecz - Izbica - Piotrków polegają pod względem taktycznym dowództwu Frontu Mazowieckiego.

Oddziały zależne od MSWojsk. a rozlokowane w powiatach wieluńskim, częstochowskim, będzińskim, chrzanowskim, oświęcimskim, białskim i na Śląsku Cieszyńskim podlegają pod względem taktycznym dowództwom Frontu Południowo-Zachodniego. -- a

IV. Techniczne umocnienia linii obronnych

- 1/ NDWP spowodowało, że MSWojsk. poleciło DOGen. Warszawa budowę przyczółków mostowych w Osowcu, Wiznie, Łomży, Ostrołęce, Różanach, Pułtusku, Płocku i Włocławku. DOGen. Warszawa, a ostatnio 3 D.Strz. wykonuje również linię obronną od Pułtuska do Modlina. Kierownictwo tych robót należy obecnie do dowództwa Frontu Mazowieckiego.
- 2/ Budowa dwu linii obronnych: a/ Szubin, Kcynia, Wągrowiec, Szamotuły, Kościan, Gostyń, Kobylin, Zduny; b/ Kruszwica na zachód od Gniezna, Czarniejewo na zachód od Wrześni, Mieszków na zachód od Jarocina, na zachód od Ostrowa i Ostrzeszowa. W Ks. Poznańskim kieruje DG w Poznaniu. Wykonanie linii zaporowej Włocławek, jezioro Gopło, należy do Dowództwa Frontu Mazowieckiego.
- 3/ Umocnienia Frontu Południowo-Zachodniego odbywają się według rozkazów dowództwa frontu.
- 4/ MSWojsk. zarządziło budowę następnych tylnych linii obronnych:
 - a/ granica Królestwa i Księstwa od Aleksandrowa do Prosny i rzeki Prosna;

- b/ Włocławek - Kutno i rzeka Warta do Działoszyna;
- c/ Bzura do Łowicza-Koluszki, od Tomaszowa rzeka Pilica po Koniecpol;
- d/ rzeka Bug do ujścia Nurca, Nurzec do Kleszczel;
- e/ poprzecznie: Skulsk-Boniewo-Dąbie-Łęczycza-Łowicz-Parzymiechy-Brzeźnica-Koniecpol.

V. Sprawy wodne

- 1/ NDWP zwróciło się do MSWojsk. aby w celu ubezpieczenia Wisły zarządzono:
 - a/ przygotowanie materiału i personelu do aktywowania pól minowych na Wiśle w pobliżu granicy,
 - b/ uzbrojenie 5 łodzi motorowych do służby policyjnej,
 - c/ uzbrojenie 2 statków parowych lekką artylerią,
 - d/ przygotowanie oświetlenia pól minowych oraz w miarę możliwości koryta Wisły w odcinku od Ciechocinka do Płocka.
 W powyższych sprawach kontaktuje się Departament Spraw Morskich bezpośrednio z dowództwem Frontu Mazowieckiego.
- 2/ Zarządzono rejestrację ruchu rzecznoego na Wiśle i poczyniono przygotowania, umożliwiające wycofanie taboru rzecznoego na odcinek Wisły Modlin - Warszawa.
- 3/ Dla transportu jednej brygady piechoty i jednego pap zarezerwowano potrzebną ilość taboru rzecznoego, tak aby w przeciągu 15 godzin od wydania rozkazów NDWP, można było rozpocząć ładowanie dwóch trzecich części wojska, a po upływie trzech dni od wydania rozkazu - resztę.
- 4/ Załatwienie wszelkich spraw, wchodzących w zakres wyżej wymienionych, należy do Departamentu Spraw Morskich MSWojsk.
- 5/ Celem wyzyskania Wisły i dopływów od Warszawy, aż do granicy pruskiej dla przewozów wojskowych ustanowiło NDWP w porozumieniu z MSWojsk. na czas wojny Dowództwa Okręgowe Linii.
 We wszystkich kwestiach wykonania transportów rzecznych odnoszą się Dowództwa frontów wprost do CKI w Warszawie.

VI. Zarządzenia w sprawie kolei

- A. Licząc się z ewentualnym opuszczeniem Wilna NDWP zarządziło przygotowania do niszczenia podjazdów do stacji Wilna i Lidy, oraz ewakuacji tych węzłów kolejowych. Dla niszczenia kolei NDWP zaopatrzyło pociągi pancerne w materiał wybuchowy i stworzyło specjalnie ku temu przeznaczonych 6 komend minerskich w Jabłonie (329 IV-a).
- B. Dla ewentualnej obsady kolei na froncie przeciwniemieckim NDWP zarządziło pogotowie dla 4 baonu kolejowego.
- C. Dla obrony linii kolejowych zadyrygowane zostały (296, 302, 305, 369, 310 IV-a) na Front Mazowiecki pociągi pancerne nr 12, 13, 14 i 18, na Front Południowo-Zachodni nr 3, 4, 8 i 11.
- D. Rezerwę kolejową NDWP stanowi 15 kompania kolejowa w Jabłonie.
- E. Dla połączenia sieci kolejek dojazdowych Kongresówki z siecią w Ks. Poznańskim zarządziła została budowa linii: Kleczew - Sompolno, Turek - Koło, Dobrze - Matwy oraz przyspieszono budowę kolei normalno-torowej:
Kutno - Koło - Konin - Strzałkowo
- F. W celu szybkiego transportu na liniach kolejowych Nasielsk - Sierpiec (z Modlina) Modlin - Mława i Ostrołęka - Willenburg¹ wydało CKT odpowiednie zarządzenia.

VII. Sprawy łączności

- 1/ W baonie radiotelegraficznym w Warszawie przygotowuje się radiotelegrafistów do uzupełnienia obsługi stacji armii gen. Hallera.
- 2/ 25 V zamknięto stację telefonów dla korespondencji prywatnej na zachód od linii Łódź - Kielce. Na stacji telefonów zamiejskich w Warszawie ustanowiono stałą kontrolę oficerską.
- 3/ Założono specjalną stację podsłuchową.
- 4/ Zapewniono bezwarunkowo pierwszeństwo w komunikacji dowództw przed wszystkimi innymi.
- 5/ Otwarto nową stację Hughesa w Częstochowie, w przygotowaniu są stacje Hughesa w Kaliszu i Jabłonie.

- 6/ Przyspieszono budowę nowych linii na przestrzeni Warszawa - Radom - Kielce - Kraków.
- 7/ Zbudowanie nowych linii wzdłuż kolejki wąskotorowej Sompolno - Słupce potrwa dwa do trzech tygodni.
- 8/ Zarządzono przełączanie linii na stacjach w powiatach zachodnich Polski, przez co wyzyskano możliwość wydatnego zwiększenia komunikacji bezpośredniej z Poznaniem w razie zerwania komunikacji przez Kalisz - Ostrów.

VIII. Lotnictwo

- 1/ Ustalono następującą dyslokację eskadr frontu przeciwniemieckiego:

Eskadra nr 3 (polska) z Kowla	}	przechodzą do dyspoz.
7 eskadra bojowa (polska) ze Lwowa	}	Dow. F. Mazowieckiego

39 eskadra (francuska) - przechodzi do dyspozycji gen. Hallera w Krakowie

59 eskadra (francuska)

66 eskadra bombowa (francuska) - przychodzące z Francji zostaną jako rezerwa NDWP w Piotrkowie

162 eskadra bojowa (francuska) - przychodzi z Francji i zostaje jako rezerwa NDWP w Warszawie.

Przeprowadzenie tego rozlokowania następuje w miarę doprowadzenia eskadr do stanu używalności.
- 2/ Wydano zarządzenia zapobiegawcze bombardowaniu Krakowa i Warszawy przez niemieckich lotników.
- 3/ Mianowano przejściowo ppłk. de Vergnette, dotychczasowego szefa lotnictwa armii gen. Hallera, szefem lotnictwa. Kpt. Słoniewski zostaje jako jego pomocnik i zastępca.
- 4/ Zarządzono, aby nasi lotnicy dla zapobieżenia komplikacjom nie przelatywali granicy pruskiej.

IX. Czołgi

Zadyrygowany do Łodzi pułk czołgów podlega bezpośrednio dowództwu NDWP. Będzie rozdzielony częściowo do dyspozycji dowództw frontów po zorganizowaniu się.

X. Główne kwatermistrzostwo

wydało w sprawie materialnego zaopatrzenia i zarządu ewentualnych etapów frontu przeciwniemieckiego następujące zarządzenia:

A. Ogólne

- 1/ Az do dnia, w którym po porozumieniu z MSWojsk. obejmuje materialne zaopatrywanie frontu zach. NDWP. Główna Kwatera front ten zaopatruje MSWojsk. a mianowicie Front Mazowiecki DOGen. Warszawa i Łódź, front Śląsko-Cieczyński DOGen. Kielce i Kraków. Ogłoszenie strefy zagrożonej przez inwazję niemiecką i zarządzenie przygotowania ewakuacji. Etapy zostaną utworzone dopiero w razie potrzeby.
- 2/ Zarządzenie ewakuacji "planowej" i przygotowanie "przymusowej" podział obszaru zagrożonego na dwie strefy.
- 3/ Wstrzymanie ewakuacji roczników poborowych i rekwizycji bydła w zagrożonym obszarze.
- 4/ Zakaz ewakuacji przedsiębiorstw przemysłowych, niszczenia lub zatapiania kopalń, rozkaz wpływania wszelkimi środkami, aby pozostająca ludność strzegła tych urządzeń.
- 5/ NDWP nie tworzy jeszcze etapów i poleca Dow. Frontu Południowo-Zachodniego wstrzymać podobne zarządzenia; w projekcie utworzenia DOE Częstochowa i DOE Biała, lecz dopiero po ogłoszeniu obszaru wojennego.
- 6/ Przygotowanie podziału przewidzianego obszaru wojennego na okręgi etapowe, DOE Łomża, Ciechanów, Częstochowa i Biała, wyznaczenie personelu, zakres działania tych DOE i zależność, dzień ukonstytuowania będzie ogłoszony. Uzupełnienie Kwatermistrzostw (biur i oddziałów) przy Dow. frontów: mazowieckiego, śląsko - cieczyńskiego oraz przy dowództwie rezerwy NDWP i objęcia kierownictwa materialnym zaopatrzeniem wszystkich wojsk gen.Haller'a jak i krajowych przez te Dow. już teraz przy przedkładaniu zapotrzebowań na razie jeszcze MSWojsk., po utworzeniu etapów do NDWP (Główna Kwatera).

B. Żywność i pieniądze

- 1/ Na wypadek wstrzymania dowozu przez Gdańsk zarządzo bezwzględne wstrzymanie wywozu za granicę, rekwizycję w Galicji Wschodniej, wysłanie komisji, koncentrację zarekwizowanych artykułów i wstrzymanie wysyłki znaczniejszych zapasów na Front Wschodni.
- 2/ Aż do dalszych zarządzeń zaopatruje wojska Frontu Zachodniego to DOGen., na którego obszarze wojska te się chwilowo znajdują.
- 3/ Wyposażenie podstawowych magazynów, tworzących się względnie już istniejących, a to Wołkowysk, Siedlce, Dęblin i Tarnów w 14-dniowe zapasy, magazyny oddzielnych grup (dywizji) w 8-dniowe.
- 4/ Organizacja Intendentur Kwatermistrzostw Frontów Mazowieckiego i Śląsko-Cieszyńskiego (gen. Masseneta i Hallera) uregulowanie zaopatrywania w żywność i pieniądze.

C. Techniczne

- 1/ W celu przygotowania do wysadzenia mostu w Włocławku wydano Dow. Frontu Mazowieckiego 700 kg materiałów wybuchowych i środków zapalnych.
- 2/ Zarządzo przygotowanie przez MSWojsk: materiału wybuchowego z odpowiednią ilością środków zapalnych do wysadzenia 20 mostów żelaznych średniej wielkości.
- 3/ Polecono Dow. Frontu Mazowieckiego wydanie odnośnych zarządzeń minerskich w obrębie własnego korpusu.
- 4/ Rozkazano wysłać z Maniewicz po 120 wozów dwukołowych dla parków artyleryjskich D.Strz. do Kutna, Modlina i Ostrowia.
- 5/ Utworzenie parków saperskich dywizyjnych z odpowiednią ilością materiałów technicznych w Kutnie, Modlinie i Ostrowiu.

D. Sanitarne

- 1/ O rozmieszczeniu zakładów sanitarnych dla rannych i chorych na Froncie Mazowieckim podano dowództwom frontów orientację.
- 2/ Czołówkę sanitarną kołową m. 21 z Rawy Ruskiej oddano do dyspozycji 1 Korpus Strz. w Częstochowie.

- 3/ Szpital polowy m.501 przeniesiono do Łowicza do dyspozycji 3 Korpusu Strz.
- 4/ Z liczby zapotrzebowanych od MSWojsk. szpitali trzy zastrzeżono dla frontu wschodniego, resztę oddano do dyspozycji frontu zachodniego.
- 5/ Zapotrzebowano w MSWojsk. statki szpitalne na rzeki: Wisłę, Bug i Narew.
- 6/ Unormowano służbę i etat personelu lekarskiego na froncie zachodnim ze względu na brak lekarzy.

E. Poczta polowa

- 1/ Zarządzono przydział poczt polowych głównych do dtwa Frontów Mazowieckiego i Śląsko-Cieszyńskiego.
- 2/ 3, 6 i 7 D.Strz. gen. Hallera (Nr 31-33).
- 3/ 7 i 8 DP (Nr 19 i 18).
- 4/ 6 DP (Nr 28).
- 5/ 10 DP (Nr 35).

F. Jeńcy

- 1/ Wydano zarządzenia przygotowawcze do utworzenia wielkiego obozu dla jeńców i internowanych w Brześciu Litewskim (na 100.000) dokąd mają być przewiezieni internowani w Poznańskim, przeniesiony obóz ze Strzałkowa i inne obozy pograniczne w razie zagrożenia.
- 2/ Instrukcja co do obchodzenia się z byłymi jeńcami przedostającymi się przez front zachodni do Polski, przeciwdziałanie temu, internowanie do obozów Państwowego Urzędu do spraw jeńców.

G. Tabory

- 1/ Dla Frontu Mazowieckiego zadysponowano po 60 par uprzęży skórzanej, po 120 wozów wspomnianych pod C/ do artylerii dywizyjnej do Kutna, Modlina i Ostrowia.
- 2/ W Lublinie i w Łodzi tworzy MSWojsk Dep. VIII zapasy dla Frontu Śląsko-Cieszyńskiego, oraz w Siedlcach Frontu Mazowieckiego; w tychże miejscowościach złożone mają być rezerwy wozów i materiału taborowego na pokrycie nagłych i niezbędnych potrzeb.

H. Samochody

- 1/ Unormowanie służby samochodowej pod względem prędkości itp. dla wojsk gen. Hallera podług wzoru krajowego.
- 2/ Raporty o stanie dróg, obowiązek przedkładania tychże.
- 3/ Od Dowództwa Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego zażądano zwrotu wypożyczonych mu przez Dowództwo armii gen. Hallera wozów.
- 4/ Wysłano materiały pędne do Krakowa, Kutna, Modlina i Ostrowia.

I. Broń i amunicja

- 1/ Centralne magazyny amunicji zarządzono w Siedlcach dla Frontu Mazowieckiego w Lublinie - dla Frontu Śląsko-Cieszyńskiego i do tych skierowano po jednej kompanii parkowej (5 i 4) i czołówki amunicyjnej dla: 6 DP Skoczów, 7 DP Piotrków, 8 DP Białystok, 1 Korpus Strz. Kielce.
- 2/ Magazynem podstawowym dla całego frontu zachodniego na amunicję w 1 linii nie francuską będzie Brześć Litewski - otrzyma dotację amunicji artyleryjskiej i ma przygotować magazyny na około 50.000 strzałów. W tym celu przeniesiono magazyn etapowy Białystok z personelem i zawartością do Brześcia (Terespol).

G. Gazowe

- 1/ Utworzenie kursów gazowych na froncie w dywizjach.
- 2/ Odkomenderowanie oficerów na kursy gazowe do Warszawy.
- 3/ Wyznaczenie referentów gazowych przy dowództwach frontów i dywizji oraz w pułkach i baonach.
- 4/ Wysłanie masek gazowych do Częstochowy (3370) i do Warszawy (1000).

Za zgodność:

Julian Stachewicz
ppłk S.G.

W z.

ppłk Stanisław Haller

Otrzymują:

gen. Szeptycki - Lida
gen. Massenet - Jabłonna
gen. Dowbor-Muśnicki - Poznań

gen. Haller - Kraków
gen. Karnicki - Skierniewice
MSWojsk. Dep. I - Warszawa
gen. Henrys - Warszawa
1 zastępca szefa szt. -
Oddziały NDWP I, II, III, III-a, III-b, IV, IV-a.

Oryginał, mpis
CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Willeburg -

^a - opuszczono fragment tekstu.
Zobacz dok. nr 28, 31, 34, 50.

Nr 57

1919 czerwiec 16, Warszawa. - Komunikat Operacyjny Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim

Front Południowo-Zachodni

Grupa płk. Latinika: sytuacja nieprzyjacielska bez zmiany. I batalion 17 pp odszedł do dyspozycji Dowództwa Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego.

Grupa gen. Odry: prócz wymiany pojedynczych strażów między postunkami, spokój. IV i V batalion 1 pap wojsk gen. Hallera odeszły do dyspozycji gen. Iwaszkiewicza.

Grupa płk. Lewszeckiego: I i II baon 29 pp i I baon 28 pp odeszły do dyspozycji Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego.

Front Wielkopolski

Na froncie północnym wzmożony ruch niemieckich patroli wywiadowczych, szczególnie w łuku Noteci, gdzie Niemcy koncentrują znaczne siły, prawdopodobnie celem wyparcia naszych oddziałów z prawego brzegu Noteci. Ataki silniejszych patroli nieprzyjacielskich, gdzie nigdzie przy współudziale artylerii zostały odparte. Na reszcie frontu sytuacja bez zmiany.

Front Mazowiecki

Do Filipek (na północny wschód od Kolna) przybyła artyleria niemiecka w nieznaney sile. Zresztą sytuacja bez zmiany. Transporty 6 D.Strz. są na ukończeniu. Pułkownik Kapliński przybył do Łomży i objął dowództwo 15 brygady piechoty.

Szef Oddziału III
Julian Stachiewicz
ppłk S.G.

Kopia, mpis

CAW, 301.10, 9.

Nr 58

1919 czerwiec 17, Warszawa. - Dodatek do rozkazu Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich dotyczącego zestawienia zarządzeń i rozkazów wydanych przez NDWP w sprawie frontu przeciwniemieckiego

Od chwili ułożenia rozkazu Nr 880 III zaszły następane zmiany: NDWP zarządziło odtransportowanie na Front Galicyjsko-Wołyński z frontów przeciwniemieckich:

Grupę płk. Lewszeckiego (6 batalionów)

4 bataliony z 6 DP

2 baterie artylerii polowej z 1 Dyw.Strz.

Za zgodność:
Julian Stachiewicz
ppłk S.G.

w z. Szefa Szt.Gen.
płk Kuliński

Otrzymują:

gen. Szeptycki - Lida
gen. Massenet - Jabłonna
gen. Dowbor-Muśnicki - Poznań
gen. Haller - Kraków
gen. Karnicki - Skierniewice

MSW.Dep. I - Warszawa
gen. Henrys - Warszawa
I zastępca Szefa Szt.
Oddziały Nacz. Dow. I, II, III, IIIa, IIIb, IV, IVa

Oryginał, mpis
CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 59

1919 czerwiec 19, Warszawa. - Komunikat operacyjny Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim

Front Południowo-Zachodni

Grupa płk. Latinika: dnia 17 bm. ostrzeliwali Niemcy z km most na Wiśle, w okolicy dworca kolejowego w Oświęcimiu. Pod Pławami i Chełmką przyszło wczoraj także do strzelaniny. Przez Jabłonków przeszedł jeden czeski garnitur ewakacyjny. I i II baon 20 pp odszedł do dyspozycji Dowództwa Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego.

Z wyjątkiem Sztabu grupy płk. Lewszeckiego i II baonu 31 pp stojącego dotąd w Aleksandrowie, cała grupa płk. Lewszeckiego odeszła już do dyspozycji gen. Iwaszkiewicza. Poza tym sytuacja niezmieniona.

Front Wielkopolski

Na froncie północnym przez całą noc ogień karabinowy i działowy. Między Chobielinem (na południe od Nakła) a Schmiedenau (na wschód od Margolina) akcja niemieckich patroli wywiadowczych. Na linii kolejowej Piła - Bydgoszcz w ciągu doby przeszło 26 pociągów, z tego 17 w kierunku na Bydgoszcz. Na poszczególnych punktach frontu zachodniego ogień miotaczy min. Zresztą, prócz zwykłej strzelaniny, spokój. Na froncie południowym, na odcinku rawickim bardzo żywa działalność niemieckich patroli. Na reszcie frontu spokój.

Front Mazowiecki

Sytuacja bez zmiany.

Front Litewsko-Białoruski

Po wycofaniu większości swych wojsk z Suwalszczyzny i Kowieńszczyzny, mają Niemcy pozostawić tamże "Litauen-Südbrigade" i "Zivilberwatuungs-Kommission" z posłem Zimmerle¹ na czele. W Kownie niszczą Niemcy urządzenia forteczne i wywożą z miasta i okolicy wszystko, co się tylko da. Ludność stawia często skuteczny opór. Do Kiejdan, w miejsce odeszłego do Prus Wschodnich baonu Leisnera, ma przyjść z Uciat saski 18 pp.

Szef III Oddziału
Julian Stachiewicz
ppłk S.G.

Kopia, mpis
CAW, 301.10,9

¹ Zimmerle - sekretarz stanu, w 1919 r. szef niemieckiego zarządu cywilnego na Litwie.

Nr 60

1919 czerwiec 21, Warszawa. - Rozkaz Oddziału I Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie wstrzymania wycofania artylerii z Frontu Południowo-Zachodniego

Z powodu zatrzymania 12 pap (stara nazwa), jak też II (1 p.a.g. i I./2 p.a.g. (stare nazwy) na Froncie Galicyjskim, zarządza się tymczasowe wstrzymanie wykonania rozkazu NDWP Nr 446/I z 30/5.

Tym samym uważa się prośbę dowództwa Frontu Litewsko - Białoruskiego Nr 187/I z dnia 19/6 za załatwioną. Dalsze wzmocnienie tego frontu artylerią jest obecnie niemożliwe.

Otrzymują: Dowództwa Frontów Galicyjsko-Wołyńskiego i Litewsko - Białoruskiego, a do wiadomości dowództwa frontów: południowo - zachodniego i mazowieckiego., MSWojsk.Dep.I, Generalny Inspektorat Artylerii, DOGen. Kraków i DOGen. Kielce.

Za zgodność:
Szef I Oddziału N.D.
ppłk S.G. Tinz

W zastępstwie Szefa Szt.Gen.
Kuliński
pułkownik

Oryginał, mpis
CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 61

1919 czerwiec 22, Warszawa. - Dyrektywa Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich na wypadek rozpoczęcia wojny z Niemcami

Tajne - Pilne

- I. W razie rozpoczęcia się wojny z Niemcami należy przypuszczać, że będą oni dążyli do:
- a/ opanowania Dąbrowskiego Zagłębia węglowego i krakowskiego, aby przez to powstrzymać ruch kolejowy w Polsce,
 - b/ do odebrania Księstwa Poznańskiego.
- Najprawdopodobniejszymi kierunkami uderzenia nieprzyjacielskiego są:
- 1/ Z rejonu Lubliniec - Tarnowice - Gliwice na Zagłębie Dąbrowskie i Krakowskie.
 - 2/ Z rejonu Rawicz - Twarda Góra (Festenberg) w kierunku Pleszew (Pleschen) - Ostrów, dla przerwania jednej linii kolejowej, łączącej Księstwo z Kongresówką. W dalszym ciągu wykorzystując linię kolejową Kalisz - Łódź, Niemcy mogliby po prowadzić ofensywę w kierunku na rejon Łódź - Łowicz - Skiernewice.
 - 3/ Uderzenie z rejonu Bydgoszcz - Toruń - Gołub w kierunku na Inowrocław - Włocławek, mające na celu zwinięcie prawego skrzydła frontu wielkopolskiego i rozdzielenie wojsk wielkopolskich od sił, znajdujących się w Kongresówce, oraz w dalszym ciągu ofensywę w kierunku na Łowicz - Łódź. Oprócz tych trzech kierunków najbardziej prawdopodobnych należy uwzględnić jeszcze możliwość uderzenia:
 - 4/ od strony Ledzboroku (Lautenberg) - Nidborgu (Neidenburg) w kierunku na Warszawę.

5/ Z Prus Wschodnich na linię Narwi.

II. W myśl rozkazu Nacz. Dow. 438-III wojna prowadzona obecnie z Niemcami ma być obronną. Dowództwa Frontów Mazowieckiego, Wielkopolskiego, Południowo-Zachodniego przepracowały plany obrony swych rejonów z tym, aby w odpowiednim momencie na rozkaz NDWP, można było przejść do kontrofensywy.

Zadaniem rezerwy NDWP będzie przez uderzenie, odparcie ataków wroga na zagrożonych odcinkach i stworzenie warunków dogodnych do przejścia do kontrofensywy i przeprowadzenia jej.

Na Froncie Mazowieckim, pierwszy napór Niemców ma być powstrzymany przez wojska gen. Masseneta na linii rzeki Narwi, rejonu umocnionego Pułtusk - Nasielsk - twierdza Modlin i rzeki Wisły. Przez ten czas, w razie potrzeby, może być podciągnięta rezerwa NDWP i użyta do przeprowadzenia kontrataku najprawdopodobniej w kierunku Torunia.

Na Froncie Wielkopolskim zasadniczo ataki nieprzyjacielskie są odpierane na obecnej linii bojowej. Projektowane są tylko lokalne uderzenia, mające na celu uzyskanie wygodniejszych pozycji. W razie silnego naporu i przełamania naszych linii w kierunku na Ostrów - Pleszew, rezerwa Nacz. Dow. będzie mogła być użyta częściowo lub w całości do kontrataku wspólnie z wojskami poznańskimi, zwłaszcza w obecnej chwili, gdy grupa płk. Lewszeckiego przeniesiona została na front inny.

Obrona zagłębia węglowego dąbrowskiego i krakowskiego prowadzona będzie przy pomocy kontrataków, na innych położonych tuż nad granicą Śląska i Kongresówki. Również możliwe jest przesunięcie rezerwy NDWP na ten front w celu przeprowadzenia kontrataku. Ponadto z mniejszym prawdopodobieństwem może być użyte dla powstrzymania uderzenia niemieckiego, od północy na Warszawę względnie z Prus Wschodnich na linię Narwi.

III. Dowództwo rezerwy NDWP musi się liczyć z możliwością użycia całej rezerwy w jednym z trzech tych kierunków, lub w razie gorszym użycia części jej w jednym, a reszty w drugim kierunku. Z tych względów ma dowództwo rezerwy NDWP przepracować następujące plany operacyjne, przede wszystkim zaś plany transportu wojsk kolejami:

1/ Przerzucenie obu względnie jednej dywizji rezerwy NDWP w rejon Włocławek - Brdów - Kłodawa - Dobrzyń i działanie stąd na wypadek przerwania poprzecznicy (od Włocławka wzdłuż potoku Bochorz) i odrzucenia dywizji instrukcyjnej na poprzecznicę B (Włocławek - potok Zgłowianczanka) a prawego skrzydła frontu wielkopolskiego na linię Szubin - Inowrocław.

Dowództwo rezerwy musi się liczyć z ewentualnością potrzeby przekroczenia Wisły na odcinku Włocławek - Płock i działania częścią swoich sił na prawym jej brzegu.

2/ Przerzucenie jednej względnie całej rezerwy do obszaru Kalisz-Błaszki oraz operacji na wypadek zagrożenia linii kolejowej Poznań - Kalisz. Zadaniem rezerwy byłoby odrzucenie Niemców poza linię Milicz - Festenberg.

3/ Przerzucenie części względnie całej rezerwy na Front Południowo-Zachodni, do obszaru Częstochowa - Noworadomsk - Koniecpol - Myszków i działania w kierunku na Częstochowę - Lubliniec względnie Będzin - Bytom.

4/ Oprócz tego dowództwo rezerwy weźmie pod rozwagę uderzenie jedną dywizją łącznie z 3 D.Strz. w kierunku Wyszogród - Płońsk i przerzucenie części swych sił do rejonu Sobotów - Brok w razie przerwania linii Narwi, używając do tego przede wszystkim linii Warszawa - Siedlce - Małkiń. Wyżej wymieniona kolejność jest jednocześnie kolejnością przestudiowania poszczególnych wypadków. Oddziały rezerwy muszą znać dokładnie swe stacje załadowania, drogi prowadzące do nich i muszą być ćwiczone w szybkim zawagonywaniu i wywagonywaniu.

Ze względu na sytuację w Galicji Wschodniej zarządzono przetransportowanie tamże 6 D.Strz. Jaki skład będzie miała rezerwa NDWP w czasie najbliższym, nie da się przewidzieć.

Dla 7 D.Strz. zostało nakazane pogotowie marszowe; zarządzono też odpowiednie pogotowie kolejowe. Użycie tej dywizji nie jest jednak obecnie bezpośrednio planowane.

Dowództwo pułku czołgów dostało bezpośrednio od NDWP rozkaz ustny przestudiowania warunków użycia w wypadkach 1, 2 i 3.

Wszystkie studia kolejowe należy przeprowadzać w bezpośredniej łączności z CKT.

Otrzymują: Gen. Karnicki i do wiadomości gen. Henrys, gen. Haller,
gen. Massenet, gen. Dowbor-Muśnicki.

Za zgodność:

Julian Stachiewicz ppłk S.G.

w z.

płk Stanisław Haller

Oryginał, mpis

CAW, Armia gen. Hallera, 123.1, t.274.

¹ Festenberg -

Nr 62

1919 czerwiec 23, Warszawa. - Pismo Oddziału I Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Armii Generała J. Hallera w Krakowie w sprawie przydziału oddziałów przybywających z Włoch

6300 legionistów polskich jedzie z Włoch pięcioma pociągami prawdopodobnie od 24 czerwca, co drugi dzień pociągiem. CKT skieruje tych legionistów do Kutna do dyspozycji Dywizji Instrukcyjnej. Legioniści ci są przeznaczeni jako uzupełnienie Armii gen. J. Hallera.

Dalsze rozporządzenia ich dotyczące wyda w myśl odnośnego dekretu Naczelnika Państwa MSWojsk. wprost do Dowództwa Frontu Mazowieckiego, względnie dowództwu dywizji instrukcyjnej i zawiadomi o wydanych zarządzeniach NDWP Oddział I.

Otrzymują: MSWojsk, Dep. I, CKT, Dowództwo Frontu Mazowieckiego, Dowództwo Armii gen. J. Hallera.

Za zgodność:

Szef I Biura MSWojsk.

w/z

płk S.G. S.Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

1919 czerwiec 23, Warszawa. - Komunikat Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim

Front Południowo-Zachodni

Grupa płk. Latinika: Na froncie spokój. 1 szwadron 2 p.szwol. odszedł do Bielska. 2 baon 1 pag przybyła z Będzina do Skoczowa. Grupa gen. Odry: 22 bm. ostrzeliwali Niemcy odcinek Dąbrowa - Będzin. 8 samolotów niemieckich przeleciało przez naszą granicę, pod Podłężem Król. (na północny zachód od Częstochowy) i pod Sosnowcem. Otwarto przeciw nim ogień; jeden z nich został, zdaje się, trafiony i spadł po stronie nieprzyjacielskiej. Robotnicy z Czar-nolasu (Helenthal) donieśli o koncentracji sił niemieckich nad granicą.

Front Wielkopolski

Na całym froncie północnym, nocą, żywy ogień działowy i minowy, zwłaszcza w okolicy na zachód od Gniewkowa (Argenau) i walki patroli. Na linii kolejowej Piła - Bydgoszcz bardzo żywy ruch pociągów. Na froncie zachodnim utarczki patroli w okolicy Ponieca (Punitz). Na froncie południowym, na odcinku rawickim, bez zmiany. Nieprzyjaciel wysadził w powietrze mostek na Domorocznej (na wschód od Rawicza). Na odcinku ostrowskim, słaby ogień działowy; między Mirkowem a Ostrowem przez całą noc bardzo żywa, obustronna akcja patroli.

Ze źródła zupełnie wiarygodnego otrzymano następujące wiadomości o nieprzyjacielu: 1. Komenda XVII korpusu wydała 15 VI br. rozkaz wywieszenia białych chorągwi na wszystkich barakach z amunicją; cel nieznany, 2. Urzędnicy kolejowi otrzymali w Prusach rozkaz oddania posiadanej broni i nieprzyjmowania udziału w ewentualnych walkach oraz powstrzymania się od niszczenia składów bez specjalnego rozkazu. 3. W okolicy Torunia od dnia 13 VI ma miejsce przesuwanie wojsk w stronę Gniewkowa; dnia 14 bm. wyruszył tam 21 pp; tegoż dnia wysłano do Gniewkowa pół miliona naboju karabinowych; 4. W myśl tajnego rozkazu z 12 VI mają być w twierdzy toruńskiej, w razie ewakuacji, wysadzone zapasy amunicji i materiałów wybucho-

4 DP - na froncie od Bydgoszczy do Filchne³; sztab ostatnio przeniesiony do Chojnic (Konitz) - Znajdujący się dotąd w Chojnicach sztab 69 Bryg. przeszedł podobno do Człuchowa. (Wedle innych danych do Schloppe?⁴)

1 rezerw. D. gwardii, która stała około Grudziądza, wedle ostatnich wiadomości wyszła na południe w kierunku nieznanym (ta dywizja nazywa się "Ostseedivision" źródło pewne).

2 D.Strz. gwardii. Stoi w rezerwie. Rozdzielona od Torunia do Krzyża po miastach: Bydgoszcz, Złotów (Flatow), Deutschkrone⁵, Vandenburg⁶, Krojanko, Zempelburg, Neustettin - po 300 - 1000 ludzi.

Wschodnio-pruska bryg. ochotnicza rozlokowana w rejonie Grudziądza - Laskowitz.

Sturmtruppen stoją:

"Hilger" - Chojnice

"Courbiere" - Grudziądz

"Rossbach" - Chełmża

"Drews" - Toruń

Strumtrupp nieznaney nazwy - Tuchola

"Gieseler"- Ruda w pow. brodnickim

"Pabst" - Lautenberg

"Freikorps - Meissel" został rozwiązany

cztery oddziały oficerskie - około Torunia

Poza tym są wiadomości, iż około Grudziądza znajdują się dwie dywizje saksończyków, noszące miano: "Ostseetruppen" które podobno z Ostseedivision nic wspólnego nie mają. (Potwierdzenia brak). Nazwę Ostseedivision oprócz wymienionej wyżej 1 rew.dywizji gwardii nosi jeszcze "Eiserne Division" stojąca około Wystrucia (Insterburg).

Oddziały Reinhardt'a grupują się: Malbork, Kwidzyń (Marienwerder) Iława. W Hammerstein⁷ znajduje się podobno sztab pod nazwą Heeresleitung-Ost, lecz wojsk zależnych od niego podobno jeszcze nie ma. Z innego źródła (zupełnie wiarygodnego) donoszą, iż w Hammerstein czynione są przygotowania dla rozlokowania 12 000 ludzi mających przybyć z Berlina.

Jako skład 37 DP podają: 146 pp, 150 pp, 75 pap, 22 pac ciężk. Schützenfreikorps Meier, Art. Freikorps Pranger, Schützenfreikorps

Negenborn, Schützenfreikorps Gerta, Freikorps Kukutsch i Freikorps Pietsch.

Grudziądz: 1 VI 1919 r. przybył do Grudziądza z Głębina (Gumbinnen) 10 pułk strzelców. W tymże czasie pod Grudziądzem stwierdzono 4 szwadrony 10 pułku ułanów. Około 12 VI 1919 do Grudziądza przybyły 1 zapasowy pułk gwardii (z Mitawy) kolumny trenów 1203 i 1204, oddział lotniczy 225, 3 szwadrony 5 pułku ułanów, 1 pułk artylerii pieszej, szturmowy oddział Courbierre, 11 pułk artylerii pieszej (w składzie 4 dział 15 cm i 2 baterii 105), 1 bateria 64 pap (z Litwy) - w Tuschnitz pod Grudziądzem jest 225 pap bawarskiej. W Grupie pod Grudziądzem jest zbiorcze Depot dla Grenzschtutzu. 23 i 26 baon saperów, które stały w Grudziądzu przeszły do Bydgoszczy. Wedle ostatnich wiadomości, 1 rez. dywizja gwardii wyszła z okolicy Grudziądza na południe w kierunku dokładnie nieznanym.

Toruń: Od 13 VI 1919 r. zauważono w okolicy Torunia przesuwanie wojsk w stronę Gniewkowa. 21 pap wyruszył tam 14 VI 1919 tegoż dnia wysłano do Gniewkowa pół miliona naboju karabinowych.

Badeński pułk piechoty, który stoi w Toruniu ma numer 304. Podają również, że w Toruniu stoi 176 pp, który notowanym jest w brodnicy; zapewne mowa tutaj o 186 pp również wchodzącym w skład 35 DP. 61 pp rozlokowany dawniej w Toruniu rozwiązuje się i resztki pułku odesłano do kołobrzegu. Natomiast przystąpiono tam do formowania 81 pp w którym obecnie jest sztab i 20 podoficerów, żołnierzy zaś dopiero się werbuje. W myśl tajnego rozkazu z 12 VI 1919 w twierdzy toruńskiej mają być w razie ewakuacji, wysadzone wszelkie zapasy amunicji i materiałów wybuchowych. Zarządzono przeciwną akcję, w rezultacie której plan ten zapewne będzie udaremniony. (Źródło zupełnie wiarygodne). Wszystkie koszary podminowane.

Artyleria. Otrzymano następujące wiadomości:

W Kwidzynie stoi 18 haubic ciężkich, 24 ciężkie armaty, 8 dział lekkich.

Na froncie od Szulic do Piły ma być 47 dział.

W Krzyżu znajduje się podobno 56 dział bez wozów.

We Wlewsku pod Lautenbergiem stoją 4 baterie polne.

Do Torunia przybyły z Bawarii 2 baterie 15 cm i 1 bateria 7,7. 11 pac w Toruniu posiada 12 dział 15 cm.

W Kowalewie stoi 1 bateria 21 cm.

W Bilsku 2 baterie 21 cm.

2 baterie 71 pap stoją w Chełmnie, reszta pod Grudziądzem.

Tanki⁸: W Toruniu stwierdzono 3 eskadry tanków, po 5 tanków, razem 15.

W Wesołowie pod Szczytnem kopią Niemcy szerokie rowy przeciwko naszym tankom.

Amunicja gazowa: Gazowe granaty są w większej ilości w Toruniu, w Bydgoszczy i Pile, ale podobno do 70 % ich nie eksploduje. Większy skład granatów gazowych znajduje się też w Lubawie (Löbau).

Pociągi pancerne: Stwierdzono po 1 pociągu w Chojnicach i Elblągu. Również 1 pociąg znajduje się w Grudziądzu przy oddziale szturmowym "Courbiere".

Według wiadomości ze źródła zupełnie wiarygodnego 16 VI 1919 r. liczyła 35 DP - 23 oficerów i 5414 szeregowych. Korpus XX w tymże czasie miał liczyć 30 tysięcy żołnierzy.

Urzednicy kolejowi otrzymali w Prusach rozkaz oddania posiadanej broni i nieprzejmowania udziału w ewentualnych walkach z Polakami, oraz powstrzymania się od niszczenia składów bez specjalnego rozkazu, nawet gdyby nie można było ich wywieźć (źródło pewne).

Komenda 17 korpusu wydała 16 VI 1919 rozkaz wywieszenia na wszystkich barakach z amunicją białych chorągwi. Cel nieznan.

Od 16 VI 1919 Niemcy przechwytyją podobno w Toruniu telegramy idące z Paryża do Warszawy.

Około 15 VI 1919 we Wrzeszczu pod Gdańskiem wybuchł podobno strajk między huzarami i artylerzystami mającymi iść na front, przy czym postawiono takie warunki, że w razie wyruszenia w pole każdemu podoficerowi trzeba by zapłacić po 8 tysięcy mk.

Na Wiśle Niemcy utworzyli eskadrę z kilkunastu miażdżących parowców i łodzi motorowych, która płynie pod wojenną flagą marynarki niemieckiej. (Reichskriegsflagge). W Tylży wyleciały w powietrze 3 magazyny z amunicją. W Insterburgu 6 VI 1919 eksplodował magazyn kul świetlnych dla lotników. Lotnisko zniszczone.

Plac lotniczy z Bydgoszczy przeniesiono do Klarheim⁹.

Wedle danych wydziału wywiadowczego Niemcy zakładają główną linię nad torem kolejowym Toruń - Jabłonowo - Olsztyn.

Według zeznania niemieckiego lotnika:

Oddział szturmowy "Courbiere" składa się: 4 kompania piechoty a 100 ludzi; 1 kompania saperów a 120 ludzi, 1 pociąg pancerny.

Zapasowy oddział lotniczy nr 8 w Grudziądzu posiada 12 aparatów, w tym 4 fokery, 3 albatrosy, 2 halberstadzkie i 3 hanowerskie.

Front zachodni

Świeżych wiadomości brak.

Stwierdzono, że pociągi pancerne stojące około Zbąszynia mają numery 3 i 6. Numer trzeciego pociągu nieznan.

Front południowy

10 DP - na froncie od linii na zachód Gollmitz do Weisskehle, sztab w Głogowie.

11 DP - na froncie od Weisskehle¹⁰ do Bartnik, sztab przypuszczalnie w Miliczu.

9 DP - na froncie od Bartnik do Wieruszowa, sztab w Briese na południe od Festenberga¹¹.

2 dywizja gwardii wycofana z frontu: przypuszczalnie stoi na Śląsku w rezerwie.

Sztab przypuszczalnie znajduje się w Karlsruhe. Dalej na południe leży na Śląsku 12 DP ze sztabem w Opolu. Ogółem siły niemieckie na Śląsku obliczają obecnie na 83 000 ludzi.

Z poszczególnych pułków stwierdzono:

Korpus Brüssow leży na odcinku Żagania (Sagan)

Do Kępna przybyły 3 kompanie 6 pułku grend.

W Kluczborku stoją podobno Dowództwa 62 i 154 pp.

11 pułk strzelców - Tichaŭ¹²

156 pp - Pless¹³

157 pp - Königshütte

Z przyjętych listów można sądzić:

46 pp - Schlawa

batalion Ravenstein - Leszno

Artyleria:

Na odcinku kępińskim stoją 3 dywizjony artylerii razem 36 dział. Jeden dywizjon w okolicy Oleśnicy, drugi w Kępnie, trzeci w Kluczborku. Artyleria ta rozporządza podobno małą ilością amunicji, przy czym miano z góry zapowiedzieć, że chwilowo dalszego dowozu spodziewać się nie mogą.

Do Rawicza 7 VI 1919 przybyło 6 oddziałów artylerii w ogólnej sile 4 działa 105, 16 dział ciężkich i 24 ciężkie km.

Amunicja gazowa:

Składy amunicji gazowej stwierdzono w Festenbergu¹¹ i w Lesznie.

Tanki:

Pod Mysłowicami i Szopienicami zauważono podobno tanki.

Lotnictwo:

W Spahlitz¹⁶ około Oleśnicy stoją 2 eskadry lotnicze po 7 samolotów. Oddział lotniczy w Lesznie posiada 12 aeroplanów w tym 4 bojowe, 4 do rzucania bomb i 4 wywiadowcze.

Wysadzone mosty:

Otrzymało wiadomości, że pod Kluczborkiem zostały wysadzone dwa mosty kolejowe, trzeci most pod Kostawą i czwarty most w Kępnie (na torze Kępno - Namysłów).

Mpis, kopia

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.216

1/ Chodzi o czołgi.

1 Lautenburg - Lidzbark

2 Schönau - Drzonowo

3 Filehne - Wieleń

4 Schloppe - Człopa

5 Deutschkrone - Wałcz

6 Neustettin - Szczecinek

7 Hammerstein - Czarne k. Człuchowa

8 Tanki - czołgi

9 Klahrheim - Kotomierz

10. Weisskehle - Białykał
- 11 Festenberg - Twardogóra
- 12 Tichał - Ciekowo
- 13 Pless - Pszczyna
- 14 Königshütte - Królewska Huta (Chorzów)
- 15 Schlawa - Sława
- 16 Spahlitz - Spalice

Nr 65

1919 czerwiec 25, Poznań. - Rozkaz Wydziału Ia Dowództwa Głównego do Armii Wielkopolskiej w sprawie niemieckiej dywersji i szpiegostwa

Spodziewać się można w najbliższym czasie zamachów agentów niemieckich na ważne nasze a dotychczas najczęściej zbyt słabo obsadzone obiekty wojskowe jak składnice, magazyny a szczególnie mosty i tory kolejowe. Celem obrony tych obiektów należy czujność zdwoić, posterunki wzmocnić względnie postawić, gdzie jeszcze nie stoją. Mianowicie mosty kolejowe na ważniejszych liniach muszą być bez wyjątku strzeżone. W ich pobliżu nie wolno osób niepowołanych dopuszczać a osoby podejrzane bezwzględnie poddawać rewizji. Po ewentualnym dokonaniu zamachu należy śledztwo z całą energią przeprowadzić i winnych względnie osoby ułatwiające im wykonanie zamachu stawić przed sąd.

Do służby wartowniczej przyciągać przede wszystkim ludzi z powiatowych kompanii Obrony Krajowej w porozumieniu z Inspekcją OK. Dowódcy okręgów zarządzają w porozumieniu z komendantami powiatów jakie obiekty obsadzone mają być, kto je obsadzi oraz wydadzą odpowiednie instrukcje. Za ścisłe przeprowadzenie i przestrzeganie powyższego rozkazu ponoszą oni w zupełności odpowiedzialność.

Oryginał, mpis
CAW, I.170, t.14.

Z.r.
Szef Wydziału Ia
Bronisław Wzacny
major

1919 czerwiec 25, Warszawa. - Komunikat operacyjny Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim

Front południowo-zachodni

Grupa płk. Latinika: Wedle meldunku posterunku żandarmerii z Piotrowic, opuszczają niemieckie placówki granicę i udają się w głąb kraju. Granicę mają obsadzić wojska koalicyjne. Wedle meldunku posterunku wywiadowczego z Dziedzic wyjechały 22 na 23 bm. z Loeschnitz¹ (obok Opoła) do Pszczyny (Pless) 3 transporty z wojskiem, 1 z artylerią i 2 z piechotą. Do Mikołajewa przybyło 2 baterie 75 mm; tamże przygotowano kwatery dla 1 pułku piechoty. Generalny strajk w centrum przemysłowym Bielsko-Biała, który wczoraj miał wybuchnąć, został odłożony, zdaje się, na 27 lub 28 bm. Strajk, podsycany przez agitację bolszewicką, organizuje się pod hasłem "Precz z narzuconym Niemcom pokojem". Narodowo uświadomieni robotnicy polscy organizują się przeciw tym dążeniom. Chcą oni stać za rządem i wojskiem polskim na gruncie silnej państwowości.

Grupa gen. Odry: Dnia 24 bm. o godz. 22 Niemcy zaatakowali nasze placówki pod Wieruszowem, gdzie przyszło do starcia między patrolami. Mirków i Wieruszów wzięła artyleria niemiecka pod ogień. Na linii Mirków - Bolesławiec - Ostrzeszów (Landsberg) ogień karabinowy niemieckiej piechoty. Dziś o godz. 1.15 atakowali Niemcy Młyn Urbańskiego (3 km na północ od Wieruszowa, przy gościńcu) i bombardowali Wieruszów.

Front Wielkopolski

Na prawym skrzydle frontu północnego ogień karabinowy i słaby ogień działowy. Zamość (obok Wronków) ostrzeliwała niemiecka artyleria. W okolicy Brzózek i Cegielni (na południowy wschód od Nakła) nieprzyjaciel zakłada zasieki. Kahlstaett² (na północ od Czarnkowa) obrzuciła artyleria niemiecka około 200 pociskami. Na linii Krzyż - Piła - Nakło przeszło nocą 18 pociągów w tym 4 do Nakła. Na zachodzie słaby ogień karabinowy i minowy. Na całym froncie południowym wzmożona działalność patroli, przy udziale artylerii w Kępińskiem. Artyleria niemiecka ostrzeliwała dwukrotnie Mijomice i Mirków (północ od Kępna). Nasza artyleria odpowiadała.

Front Mazowiecki

Meldunki dotąd nie nadeszły.

Front Litewsko-Białoruski

W okolicy Merecza i Olity patrole niemieckie rabują ludność miejscową, która z niecierpliwością oczekuje przybycia polskich wojsk. Szczególniej w Augustowskiem wzmogły się w ostatnich dniach rabunki.

Szef III Oddziału
Julian Stachewicz
ppłk S.G.

Kopia, mpis
CAW, 310.10,9

- ¹ Loeschnitz - Leśnica
- ² Kahlstaedt - Węglowo k. Chodzieży

Nr 67

1919 czerwiec 26, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontu niemieckiego w sprawie zakazu opuszczania rejonu służbowego

Ze względu na obecną sytuację wolno dowódcom frontów i dowódcom rezerw opuszczać ich rejon służbowy, tylko za moim poprzednim zezwoleniem.

Otrzymują: gen. Haller, gen. J. Dowbor-Muśnicki, gen. Massenet i gen. Karnicki.

Gen. Paul Henrys

Mpis, oryginał
CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 68

1919 czerwiec 26, Warszawa. - Telegram Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontu przeciwniemieckiego w sprawie odprawy w Łodzi

27 VI 1919 r. odbędzie się w Łodzi zjazd w sprawie frontu przeciwniemieckiego. Mają przybyć: gen. Henrys, gen. Haller, gen. Dowbor-Muśnicki, gen. Massenet i gen. Karnicki. Punkt zborny w budynku DOGen. w Łodzi.

Oryginał, telegram

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 69

1919 czerwiec 26, Warszawa. - Telegram Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowództw frontów wielkopolskiego i południowo-zachodniego w sprawie przydzielenia oficerów łącznikowych do dyspozycji gen. P. Henrysa

Dowództwa frontów: wielkopolskiego i południowo - zachodniego mają wysłać po jednym oficerze łącznikowym mówiącym po francusku i zaznajomionym z sytuacją, dyslokacją, Ordre de Bataille i stanami, do gen. Henrysa. Oficerowie ci mają się jak najprędzej zameldować w Oddziale III NDWP.

Oryginał

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 70

1919 czerwiec 26, Warszawa. - Telegram Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Frontu Południowo - Zachodniego w sprawie skierowania pociągu pancernego "Poznańczyk" do Lwowa

W uzupełnieniu depeszy ND z 22 VI 6264/IVa, poleca się przyspieszyć odejście pociągu pancernego nr 11 "Poznańczyk" do Lwo-

wa do dyspozycji dowództwa Frontu Galicyjsko-Wołyńskiego. Rozkaz definitywny. Wykonanie zameldować NDWP.

Oryginał telegramu,

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 71

1919 czerwiec 29, Warszawa. - Informacja prasowa o akcjach niemieckich podejmowanych wzdłuż granicy śląskiej

Korespondent warszawskiego Biura Korespondencyjnego donosi:

"W Krakowie otrzymano szereg wiadomości świadczących najwyraźniej o tym, że oddziały pograniczne niemieckie zakwaterowane w miejscowościach na granicy polsko-niemieckiej wzdłuż Śląska dążą wszelkimi siłami do sprowokowania naszych oddziałów. Wczoraj np. latawiec¹ niemiecki unosił się nad Sosnowcem i rzucał bomby na spokojną ludność w okolicy Czeladzi. Zabity został przechodzień Żyd.

Oddziały niemieckie na pograniczu niedaleko Częstochowy rozpoczęły strzelaninę i zaatakowały oddziały polskie. Niemcy ponieśli poważne straty. Wieczorem ściągnęli oni z Górnego Śląska liczne oddziały w stronę Lublińca. W okolicy na zachód od Sosnowca słychać było wczoraj silne detonacje. Na stacjach przygranicznych panuje przekonanie, że detonacje te pochodzą z wysadzenia fortów niemieckich. Ludność przygraniczna wyraża przekonanie, że Wojsko Polskie nie dopuści, aby do powiatów przygranicznych wkroczyły wojska niemieckie.

"Gazeta Polska", nr 251 z 29 VI 1919 r.

¹ Samolot

1919 czerwiec 30, Warszawa.-Pismo Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych do Dowództwa Okręgów Generalnych w sprawie organizacji frontu przeciwniemieckiego

ND rozporządza III/980 z dnia 14 VI 1919 i podaje zestawienia zarządzeń i rozkazów wydanych przez Nacz.Dow. w sprawie frontu przeciwniemieckiego.

Od chwili rozpoczęcia wojny z Niemcami armia polska walczy w ścisłym związku z armiami sojuszniczymi.

Front przeciwniemiecki dzieli się na 4 fronty:

Front Litewsko-Białoruski pod dowództwem gen.por. Szeptyckiego (Lida)

Front Mazowiecki pod dowództwem gen. Masseneta (Jabłonna)
front Wielkopolski pod dowództwem gen. broni Dowbor-Muśnickiego (Poznań)

Front Południowo-Zachodni pod dowództwem gen. Hallera (Kraków)
(granica frontów tut. Op. 611/16 za 1919).

Rezerwa ND koncentruje się w rejonie Skierniewic i okolicy (Skierniewice).

Wszystkie oddziały zależne od MSWojsk. a rozlokowane w obszarze na północ od linii kolejowej Białystok-Małkinia, rzeki Bugu, Bugu-Narwi, Wisły, Bzury od Wyszogrodu do Sochaczewa, kolej Sochaczew-Łowicz-Kutno i linie Kutno - Kłodawa - Przedecz - Izbica-Piotrkowo podlegają pod względem taktycznym dowództwu Frontu Mazowieckiego. Oddziały zależne od MSWojsk. a rozlokowane w powiatach wieluńskim, częstochowskim, będzińskim, chrzanowskim, oświęcimskim, bialskim i na Śląsku Cieszyńskim podlegają pod względem taktycznym dowódcom frontu południowo-zachodniego.

Za zgodność:
Kunicki por. mp.

Szef Dep. I
/-/ Rybak
ppłk Szt. Gen.

Kopia, mpis
CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

Nr 73

1919 lipiec 19, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowództw frontów w sprawie wstrzymania prac fortyfikacyjnych

W uzupełnieniu rozkazu NDWP 1306/III zarządza się aż do odwołania wstrzymanie robót nad umocnieniami także pierwszej linii obronnej. Należy się także ograniczyć do zgrupowania i ugrupowania środków technicznych, tak aby w razie potrzeby można było roboty najspieszniej na nowo rozpocząć.

Za zgodność:

kpt. S.G. T. Kutrzeba

W.Z.

płk S.G. S.Haller

Kopia, mpis

CAW, Armia gen. J. Hallera, 123.1, t.274.

INDEKS OSÓB

- Aleman, major, dowódca batalionu Reichswehry 63
- Baliński Bronisław, generał, dowódca Okręgu Generalnego w Lublinie 55
- Bauer** Piotr 16
- Borne Kurt von, generał, dowódca AOK Süd 45
- Bronstein Leon - zob. Trocki Lew
- Ciszak** Antoni I, XIII
- Czapla, ksiądz z Szukowa pod Pelplinem 54
- Czapla Kazimierz, podkomisarz 20
- Czubiński** Antoni II, XIV
- Debschütz, major, dowódca batalionu Reichswehry 63
- Dennert, podpułkownik, dowódca pułku Reichswehry 63
- Dmowski Roman, przywódca i główny ideolog narodowej demokracji III
- Dowbor-Muśnicki Józef, generał, dowódca Frontu Wielkopolskiego IV-VI, XV, 15, 16, 49, 59, 67, 87, 89, 95, 105, 106, 108
- Drews, major, dowódca oddziału szturmowego w twierdzy Toruń 54
- Eberhardt von, dowódca Freiwilligen Reservekorps 25
- Filus** Celestyn II, XIV, XVI
- Foch Ferdinand, marszałek Francji, głównodowodzący wojsk alianckich VI, VIII, X, 1, 38, 48
- Głębiński Stanisław, poseł na Sejm 2
- Godlewski** Jerzy Romuald II, XIV, XV
- Goltz Rüdiger von der, dowódca "Żelaznej Dywizji" 25, 26
- Gomolec** Ludwik I, XIII
- Gottenberg, pułkownik, dowódca pułku Reichswehry 62
- Groener Wilhelm, generał, generalny kwatermistrz armii niemieckiej 5, 21, 23, 45
- Grot** Zdzisław XIV
- Grygier** Tadeusz: I, V, XIII - XVI, 6
- Haller Józef, generał, dowódca Armii Polskiej we Francji V, VIII-X, 8, 15-19, 26-28, 32-36, 38, 42, 44-46, 55, 56, 59-61, 66-69, 74, 77-79, 82-90, 92, 95, 102, 105, 106-109

Haller Stanisław, pułkownik, zastępca Szefa Sztabu Generalnego WP
8, 15, 17, 18, 27, 32, 38, 42, 46, 55, 59, 67-69, 87, 95

Hasse, pułkownik, dowódca oddziału Reichswehry 63

Henrys Paul, generał, szef Francuskiej Misji Wojskowej w Polsce
VI-IX, XI, 88, 90, 95, 105, 106

Heyse pułkownik, szef sztabu feldm. Hindenburga 5, 21-24, 26

Hindenburg von Beneckendorff Paul von, feldmarszałek niemiecki II,
21, 34, 45

Hoefer Karl, generał, szef sztabu brygady Reichswehry 62

Hohenauer, pułkownik 9

Iwanowski, major, szef sztabu Frontu Południowo-Zachodniego 79

Iwaszkiewicz Wacław, generał, dowódca Okręgu Generalnego Warszawa
32, 55, 61, 62, 67, 88, 90

Janta-Pończyński Roman 19, 20

Kaczmarczyk Zdzisław XIII

Kapliński, pułkownik, dowódca 15 Brygady Piechoty 89

Karnicki Aleksander, generał, dowódca 1 Dywizji Kawalerii 32, 46,
47, 68, 88, 89, 95, 105, 106

Kleeberg Franciszek, podpułkownik SG 61

Konarzewski Daniel, generał, dowódca Grupy Wielkopolskiej V

Korfanty Wojciech, komisarz Naczelnej Rady Ludowej VI, XVI

Kosegarten, major, dowódca batalionu Reichswehry w Mikołowie 62

Kossman A. I, XIII

Kubiak Stanisław I, XIII

Kuliński, pułkownik 89, 92

Kunicki, porucznik 108

Kutrzeba Tadeusz, kapitan SG 109

Latinik Franciszek Ksawery, pułkownik, dowódca Grupy Operacyjnej i
Frontu Śląskiego III, 13, 16, 32, 88, 90, 96, 104

Leisner, dowódca batalionu niem. 91

Lenin (Ulianow) Włodzimierz 23

Lewszecki Ksawery, pułkownik, dowódca Grupy Operacyjnej VIII, 56,
68, 69, 77, 88-90, 93

Liński Henryk 48

Listowski Antoni, generał, dowódca Grupy Operacyjnej 32, 67

Lossberg Fritz, generał, szef sztabu AOK Süd 45

Ludendorff Erich, generał niem. 34
 Lüttwitz Walther von, dowódca formacji ochotniczych 8, 44
 Łapiński Stanisław, kapitan SG 4
 Łaszewski Stefan, podkomisarz 20
 Łossowski Piotr I-III, V, XIII-XVII, 3, 5
 Mackensen August von, feldmarszałek niem. 2, 4
 Makowski Edmund XIII
 Malczewski, podpułkownik 34
 Marquet G., pułkownik X
 Massenot Emanuel, generał VIII, 12, 16, 19, 26, 42, 59, 67, 85,
 87, 89, 93, 95, 105, 106, 108
 Minkiewicz Henryk, pułkownik, dowódca Grupy Operacyjnej 61
 Miśkiewicz Benon II, XIV
 Modelon Louis Pierre, generał, dowódca 2 Dywizji Strzelców 10, 12,
 13, 38
 Moraczewski Jędrzej premier RP 50
 Noske Gustav, minister Reichswehry 5, 6, 21, 23
 Odry Dominique, generał, dowódca I Korpusu Strzelców 38, 55,
 88, 96, 104
 Paderewski Ignacy Jan, premier RP VI, 8
 Partritz, major, dowódca batalionu Reichswehry 63
 Pelz, komendant Obrony Krajowej w Kruszwicy 57
 Piasecki Karol, generał, zastępca dowódcy OGen. Kraków 64
 Pichon Stephen, minister spraw zagranicznych Francji VI
 Pieczonka, kapitan 9
 Piłsudski Józef, Naczelnny Wódz WP III, V, VI, VIII, 42
 Polak Bogusław I, XII-XVI
 Pralon Eugène, poseł francuski w Warszawie 50, 51
 Reichenbach, kapitan, dowódca batalionu Reichswehry 63
 Reinhardt, dowódca oddziałów Reichswehry 98
 Reinhardt Walther, pułkownik, pruski minister wojny 5, 6, 21, 23
 Rezler Marek 20, 22
 Rybak Józef, podpułkownik, szef Departamentu I MSWojsk. 108
 Scheidemann Philipp, premier Niemiec II, III, 5-7, 21-23
 Schleinitz, major, dowódca pułku Reichswehry 63

Schweidnitz, kapitan, dowódca batalionu Reichswehry 63
Segelein von, major, dowódca batalionu Reichswehry 63
Skierski Leonard, generał, dowódca Grupy Operacyjnej 10, 12
Słoniewski, kapitan, pomocnik i zastępca dowódcy lotnictwa 83
Sosnkowski Kazimierz, generał, II Wiceminister Spraw Wojskowych 74
Stachewicz Julian, podpułkownik, szef III Oddziału Sztabu Generalnego WP 4, 11, 15, 17-19, 38, 46, 59, 68, 87, 89, 91, 95, 97, 105, 109
Szeptycki Stanisław, szef Sztabu Generalnego WP V, 12, 14, 15, 32, 67, 87, 89, 108
Tarnowski, podpułkownik, oficer z dowództwa OW Będzin 3
Teslar. Józef Andrzej VI, XVI
Tinz, podpułkownik SG, szef I Oddziału NDWP 92
Trocki Lew 21-24
Vergnette, podpułkownik, dowódca lotnictwa 83
Wagner, major, szef sztabu niem. 35 DP 28
Wawrzyński Tadeusz I, XIII
Wieliczka Zygmunt I, XIII
Wohlmuth, generał, dowódca niem. 35 DP 28
Wojciechowski W., szef sztabu Obrony Krajowej w Strzelnie 57
Woszczyński Bolesław XVI
Wzacyjny Bronisław, major, szef Wydziału I a ND w byłym Zaborze Pruskim 103
Zakrzewski, komendant Obrony Krajowej w Strzelnie 57
Zarębski, podporucznik 55
Ziegler von, major, dowódca batalionu Reichswehry 62
Zimmerle, szef niem. zarządu cywilnego na Litwie 91
Żaba Roman, pułkownik, dowódca 2 pułku szwoleżerów 9

INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH

- Aleksandrów IX, 18, 80, 90
 Allenstein - zob. Olsztyn
 Ameryka - zob. Stany Zjednoczo-
 ne Ameryki Północnej
 Anglia III, 21, 24, 48, 50
 Antonin 76
 Argenau - zob. Gniewkowo
 Augustowskie 105
 Augustów 12, 25, 43
 Austro-Węgry 49

 Bachorz 76
 Bachorz-potok 94
 Badenia 5, 19, 21, 23
 Bałtyk - zob. Morze Bałtyckie
 Banat 49
 Barcin 76
 Bartniki 101
 Bartoszyce 45
 Barycz 76
 Bauerwitz 63
 Bawaria 5, 7, 8, 10, 21-24, 66,
 78, 99
 Bełz 18
 Berlin 1, 5, 8, 21, 23, 41, 44,
 66, 78, 98
 Bertenstein - zob. Bartoszyce
 Będzin 3, 10, 19, 94, 96
 Będzin - powiat 13, 29, 80, 108
 Biała 55, 84
 Białoruś III, V
 Białykał 101, 103
 Białystok 13, 18, 80, 87, 108
 Białystok - powiat 12, 79
 Biebrza VII, 12, 15, 29, 79

 Bielitz - zob. Biała
 Bielsko-Biała 96, 104
 Bielsko-Biała - powiat 12,
 80, 108
 Bilsko 100
 Błaszki XI, 94
 Błonie 46, 73, 79
 Boćki 72
 Bolesławiec 104
 Boniewo 81
 Brandenburgia 8
 Branica 19
 Brańsk 72, 74
 Brdów 94
 Breslau - zob. Wrocław
 Briese - zob. Brzoza
 Brodnica 28
 Brok 94
 Brześć Litewski (nad Bugiem)
 31, 33, 71, 86, 87
 Brzeźnica 72, 81
 Brzoza 101
 Brzózki 11, 104
 Bug VII, IX, 13, 29, 69, 80,
 81, 86, 108
 Bukowina 49
 Bunrein 70
 Bydgoszcz 1, 47, 90, 92, 96-
 100
 Bydgoszcz - powiat 1
 Bytom 19, 60, 94
 Bzura VII, IX, 13, 29, 69,
 80, 81, 108
 Cegielnia 104

Chełmek 90
 Chełmno 100
 Chełmno - parafia 57
 Chełmża 28, 98
 Chobielin 90
 Chobienice 11
 Chodzież - powiat 1
 Chojnice 98, 100
 Chorwacja 49
 Chorzów - zob. Królewska Huta
 Chrzanów - powiat 17, 29, 80, 108
 Cichowo 101, 103
 Ciechanowiec 72
 Ciechanów 84, 97
 Ciechocinek IX, 81
 Cieszyn 9, 14, 42, 61
 Culmsee - zob. Chełmża
 Czarne k. Człuchowa 98, 102
 Czarnków 104
 Czarnków - powiat 1
 Czarnolas 96
 Czechosłowacja 49, 50
 Czeladź 107
 Czeremcha 74
 Czerniejewo IX, 76, 80
 Częstochowa 10, 14, 17, 26, 30, 38, 42, 82, 84, 85, 87, 94, 96, 107
 Częstochowa - powiat 13, 29, 56, 80, 108
 Człopa 98, 102
 Człuchów 98

 Dąbie 71, 81
 Dąbrowa 5, 22, 24, 26, 72, 96,
 Deutsch-Eylau - zob. Iława
 Deutsch Krone - zob. Wałcz
 Deutschnaukirch 64
 Deutsch-Rasswitz 63
 Deutsch-Weichsel 63
 Dęblin 30, 85
 Dirschau - zob. Tczew
 Dobre 82
 Dobrogościec 11
 Dobrzyń 94
 Domoroczna 96
 Drezno 41
 Drzonowo 97, 102
 Działdowo IV, VI, 28
 Działoszyn IX, 72, 81
 Dziedzice 9, 55, 61, 104

 Elbląg 100
 Estonia 16, 50

 Festenburg - zob. Twardogóra
 Filehne - zob. Wieleń
 Filipki 89
 Flatow - zob. Złotów
 Francja III, X, 19, 21, 23, 83
 Frankfurt n. Menem 48

 Galicja 49, 67
 Galicja Wschodnia V, 62, 77, 85, 94
 Gardawitz 62
 Gdańsk 1, 2, 7, 16, 20, 27, 40, 65, 85, 97
 Gdańsk - Oliwa 7
 Gidle 72
 Glatz - zob. Kłodzko
 Gliwice 27, 62
 Głubin 99

Głogów 101
 Głowno 71
 Głubczyce 63, 64
 Gniazdów 10
 Gniewkowo 96, 99
 Gniezno IX, 76, 80
 Gollmitz 101
 Golub 92
 Gołańcz 75
 Gorzałkowice 9, 55, 62
 Gostyń 75, 77, 80
 Göbing 63
 Grabie Nowe 80
 Grajewo 18
 Grodno VI, VII, 14, 15, 25, 27,
 34, 45
 Gross Wartenberg - zob. Syców
 Grójec 11
 Grudziądz 7, 34, 97-101
 Gumbinnen - zob. Głąbin

 Hammerstein - zob. Czarne k.
 Człuchowa
 Hannover 8
 Hechkretsch 63
 Helenthal - zob. Czarnolas
 Herby 10
 Hohenstein - zob. Olsztynek
 Hulczyn 63

 Iława 7, 98
 Inowrocław 26, 76, 92, 94
 Insterburg (Wystruć) 100
 Izbica 80

 Jabłonków 90
 Jabłonna 67, 82, 87, 89, 108
 Jabłonowo 28, 97, 101

 Jańborg 4
 Jarocin 76, 80
 Jezierze 10
 Jezioro Drenstwo 80
 Jezioro Gopło IX, 80
 Jezioro Niepruszewskie 75
 Jezioro Rajgrodzkie 80
 Jezioro Salment 80
 Jezioro Strykowskie 75
 Jezioro Tajno 79
 Jezioro Wygonowskie 67

 Kaczory 63
 Kahlstaedt - zob. Węglewo
 Kalisz XI, 30, 49, 51, 56,
 60, 70, 73, 76, 82, 83, 92,
 94
 Kalwaria 25
 Kamieńczyk 72
 Kamion 70
 Kanał Augustowski 12, 67, 79
 Karlsruhe 101
 Karpaty 67
 Katowice 9
 Katscher - zob. Kaczory
 Kaźmierz Wielkopolski 75
 Kąkolewo X
 Kcynia 75, 80
 Kępińskie 104
 Kępno 58, 80, 101, 102
 Kiejdany 91
 Kielce 13, 16, 19, 30, 32,
 74, 82-84, 87, 91
 Klahrheim - zob. Kotomierz
 Kleczew 82
 Kleszczele IX, 72, 81
 Kluczbork 101, 102

Kłajpeda 50
 Kłodawa 80, 94, 108
 Kłodzko 7, 10, 12
 Knispel 63
 Kobylin 75, 80
 Kokoszyce 63
 Kolberg - zob. Kołobrzeg
 Kolno 43, 60, 89
 Kolno - powiat 29
 Koluszki 46, 70, 71, 73, 79, 81
 Koło 60, 70, 82
 Kołobrzeg 45
 Kongresówka - zob. Królestwo
 Polskie
 Konięcpol IX, 71, 81
 Konin 26, 73, 82
 Konitz - zob. Chojnice
 Konstantz - zob. Konstancja
 Konstancja 10, 12
 Korczyn 16
 Kostawa 102
 Koszalin II, XII
 Koszedary 43
 Kościan I, 75, 80
 Kościerz - parafia 57
 Kotomierz 100, 102
 Kowalewo 90, 100
 Kowel 71, 83
 Kowieńszczyzna 37, 39, 91
 Kowno IV, 8, 25, 43, 91
 Koźmin 77
 Königsberg - zob. Królewiec
 Königshütte - zob. Królewska Huta
 (Chorzów)
 Krajenka 98
 Krakowskie 16, 17, 30, 92, 93
 Kraków 3, 13, 16-18, 26, 30,
 32, 38, 39, 44, 55, 61, 62,
 68, 78, 83, 84, 87-89, 91,
 95, 107
 Kranowice 63
 Kranowitz - zob. Kranowice
 Krotoszyn 58, 75, 76
 Królestwo Kongresowe- zob.
 Królestwo Polskie
 Królestwo Polskie 13, 17, 20,
 49, 58, 67, 80, 82, 92, 93
 Królewiec 45, 46
 Królewska Huta (Chorzów) 101,
 103
 Kruszwica IX, 57, 70, 76, 80
 Kruszwica - parafia 57
 Krzeczów 70
 Krzepice 11
 Krzywiń 75
 Krzyż 98, 99, 104
 Kujawy 16
 Kurlandia 16
 Kurocha 76
 Kutno IX, 80-82, 85, 86, 87,
 95, 108
 Kwidzyn 98, 99

 Laskowice 98
 Laskowitz - zob. Laskowice
 Lautenburg - zob. Lidzbark
 Leibitsch - zob. Lubicz
 Lepki 10
 Leslau - zob. Wodzisław
 Leszno X, 101, 102
 Leśnica 104, 105
 Libawa 25, 65
 Lida 14, 42, 67, 82, 87, 89,
 108

Lidzbark 92, 97, 99, 102
 Lipionka 11
 Lipsk 41
 Litwa III, V, 8, 28, 91
 Loeschnitz - zob. Leśnica
 Lonkau - zob. Łąki
 Lubawa 100
 Lubicz 54, 55
 Lublin 30, 32, 42, 55, 86, 87
 Lubliniec 7, 8, 10, 12, 92, 94,
 107
 Lublinitz - zob. Lubliniec
 Ludziska - parafia 57
 LÜbau - zob. Lubawa
 Lwów V, 12, 62, 83, 106, 107

 Łabiszyn 76
 Łąki 62, 64
 Łęczyca 71, 81
 Łomża 80, 84
 Łowicz IX, 13, 30, 71, 80, 81,
 86, 92
 Łowicz - powiat 29, 46, 79
 Łódź 13, 28, 30, 32, 46, 60,
 74, 76, 77, 79, 82-84, 86, 92,
 106
 Łubieniec 10
 Łuków 30

 Malbork 98
 Małkinia 13, 16, 30, 70, 72, 73,
 80, 94, 108
 Małuszyn 71
 Maniewicze 85
 Margonin 90
 Margrabowo 97
 Marienwerder - zob. Kwidzyn
 Mazowsze 4

 Mazury 2, 4
 Mątwy 82
 Mecker 63
 Merecz 34, 105
 Miechów 71
 Miedźna 62
 Mielnica 70
 Mieszków 76, 80
 Międzylesie 58, 59
 Mikołajewo 104
 Mikołów 62
 Mikstat 76
 Milicz XI, 76, 94, 101
 Mirków 96, 104
 Mitawa 25, 99
 Mława VIII, 4, 18, 28, 30, 42,
 82
 Modlin VII, 15, 18, 72, 80 -
 82, 85-87, 93
 Modrzejów 10
 Mogilno 76
 Mokre 62
 Monachium 8
 Morze Bałtyckie 39, 48
 Moskwa 22
 Murowana Goślina 77
 Myjomice 104
 Mysłowice 9, 10, 43, 60, 102
 Myszków 94

 Nakło 90, 104
 Namysłów 102
 Narew VII, 13, 15, 29, 80, 86,
 93, 94, 108
 Nasielsk 82, 93
 Neidenburg - zob. Nidbork
 Neu-Grabia - zob. Grabie Nowe

Neumittelwalde - zob. Między-
 sie
 Neustettin - zob. Szczecinek
 Nidbork 92
 Niemcy II-VI, VIII, XIV, 6, 7,
 16, 20-23, 27, 29, 36, 37-41,
 44, 47, 48, 50, 53, 78, 92,
 108
 Niemen 42
 Nieszawa 13
 Nieszawa - powiat 29
 Niezdar 10
 Noteć 76, 88
 Noworadomsk 94
 Nurzec VII, IX, 69, 81

 Ober Gelmannsdorf 63
 Oborniki 75, 77
 Obra 75
 Odra 9, 40
 Oleśnica II, 102
 Olita IV, 25, 27, 34, 65, 105
 Olkieniiki 15
 Olkusz - powiat 29
 Olsztyn 4, 7, 8, 101
 Olsztynek 16
 Opatówek 56
 Opoczno 71, 73
 Opole 46, 101, 104
 Orany 15
 Orawa 50
 Orla 76
 Orthelsburg - zob. Szczytno
 Orzysz 62
 Osjaków 70
 Osowiec 18, 80
 Ostrołęka 30, 80, 82

 Ostrowy 73
 Ostrów 59
 Ostrów - parafia 56
 Ostrów Mazowiecka 85, 86, 87
 Ostrów Wielkopolski 76, 80,
 83, 92, 93, 96
 Ostrzeszów 76, 80, 104
 Oświęcim 9, 41, 90
 Oświęcim - powiat 29, 80, 108
 Ozorków 73

 Pakość 78
 Paryż VI, 1, 19, 21, 22, 50,
 100
 Parzymiechy 81
 Pawłowice 63
 Pelplin 54
 Piaskowo - parafia 57
 Piątek 73
 Pilica VII, XI, 29, 69, 81
 Piła V, 1, 96, 90, 99, 100,
 104
 Pińsk 67
 Piotrkowo 108
 Piotrków Trybunalski 80, 83,
 87
 Piotrowice 3, 104
 Pisz VI
 Pleschen - zob. Pleszew
 Pless - zob. Pszczyna
 Pleszew 76, 77, 92, 93
 Plovenz 28
 Pławy 90
 Płock IX, 4, 80, 81, 94
 Płońsk 94
 Pobiedziska 77
 Poczdam 45

- Podłęże Królewskie 96
- Pogorzela 77
- Polska III, V, VI, VIII, X, 1, 2, 4, 6, 8, 16, 17, 19-24, 36, 38-42, 47-53, 60, 66, 69, 78, 83, 86, 92
- Pomorze X, XVII
- Pomorze Gdańskie II
- Pomorze Zachodnie II, 1, 19, 20, 39, 52, 53, 97
- Poniec 77, 96
- Poniewież 25
- Potsdam - zob. Poczdam
- Powidz 77
- Poznań I, II, V, XI, 1, 5-7, 11, 14, 19, 33, 42, 56, 58, 67, 74, 75, 80, 83, 87, 89, 94, 97, 103, 108
- Poznańskie V, VIII, 5, 13, 17, 20, 21, 24, 30, 37, 49, 50, 58, 67, 86
- Praga 9, 49, 50
- Prosna VII-IX, 69, 80
- Prusy Wschodnie VII, 16, 19, 25, 27, 39, 44, 91, 93
- Prusy Zachodnie - zob. Pomorze Zachodnie
- Prypeć 67
- Przedbórz 71
- Przedecz 80, 108
- Przygodzice 76
- Pszów 63
- Pszczyna 9, 12, 55, 62, 63, 101, 103, 104
- Pułtusk 72, 80, 93
- Punitz - zob. Poniec
- Pyzdry 70
- Raciborskie 7
- Racibórz 7, 63, 64
- Radom 83
- Radymno 73
- Radziejów 71, 73
- Radziszewo 43
- Rajgród 80
- Rawa Mazowiecka - powiat 29
- Rawa Ruska 18, 85
- Rawicz 92, 96, 102
- Ren VII, 48
- Resnitz 63
- Rogoźno 75
- Rosja II, 21, 22, 24, 47
- Różan 80
- Ruda 98
- Rumunia 49
- Ruptau 63
- Ruś Węgierska 50
- Rybnik 63
- Rychłocice 70
- Rypin 4
- Rzadkiew - parafia 56
- Rzeczpospolita Polska - zob. Polska
- Rzeszów 30, 61
- Sagan - zob. Żagań
- Saksonia 5, 21, 23
- Saldau - zob. Działdowo
- Sama 75
- Schlawa - zob. Sława
- Schless. Gedmansdorf 63
- Schloppe - zob. Człopa
- Schmiedenau - zob. Kowalewo

Schönau - zob. Drzonowo
 Schran - zob. Zery
 Serbia 49
 Siedlinowo - parafia 57
 Siedlce 30, 85-87, 94
 Siedmiogród 49
 Sieradz VIII, 56, 70
 Sierpc 82
 Skierniewice 46, 71, 73, 79, 88,
 89, 92, 108
 Skierniewice - powiat 29
 Skoczów 87, 96
 Skrzyszew 63
 Skulsk 70, 81
 Sława 101
 Słowacja 50
 Słowenia 49
 Słupca 70, 83
 Sobotów 94
 Sochaczew 13, 71, 79, 80, 108
 Sompolno 82, 83
 Sosnowiec 96, 107
 Spahlitz - zob. Spalice
 Spalice 102, 103
 Spisz 50
 Staniewo 43
 Stany Zjednoczone AP 50
 Starygród 76
 Staw 56
 Stewken 80
 Stodolno - parafia 56
 Stróżewo 11
 Strzałkowo 82, 86
 Strzelno 56, 57
 Strzelno -parafia 56
 Strzelno - powiat 57
 Sulejów 71
 Suwałki IV, VI, 25, 34
 Suwalszczyzna 16, 37, 43, 91
 Syców 58, 59, 76
 Szamotuły 75, 80
 Szczecin 19, 27, 40
 Szczecinek 98, 102
 Szczepankowice 63
 Szczercin 73
 Szczuczyn 43
 Szczypocice 72
 Szczytno 97, 100
 Szopienice 102
 Szubin I, IX, 75, 80, 94
 Szukowo k. Pelplina 54
 Szulice 99
 Śląsk Cieszyński III, 3, 29,
 50, 68, 80, 108
 Śląsk Dolny 40
 Śląsk Górny II, IV, VI -VIII,
 X, XVII, 3, 6, 7, 9, 16,
 19, 20, 26, 30, 39, 48, 52,
 55, 60, 62, 65, 66, 68, 93,
 101, 107
 Śmiłowice 62
 Świecie 97
 Tarkowo 11
 Tarnowiec 10, 92
 Tarnów 85
 Tczew 7
 Terespol 87
 Tichań - zob. Cichowo
 Tłuszcz 73
 Tomaszów Mazowiecki IX, 71,
 81
 Toruń IV, VI-VIII, 7, 15, 16,

25, 26, 28, 42, 46, 54, 58,
 59, 71, 76, 92, 93, 96-101
 Tuchola 98
 Tupadły 11, 12
 Turek 82
 Tuschnitz 99
 Twardogóra XI, 92, 94, 101-103
 Twory 10
 Tylża 100

 Uciaty 91
 Uhnów 18
 Uniejów VII, 70

 Vandenburg 98

 Wałcz 98, 102
 Warszawa IV-VIII, 1-3, 5-9,
 12-14, 16, 18, 20, 21, 23,
 26-30, 32-34, 36, 38, 39, 42,
 43, 46, 47, 49, 51-53, 55, 56,
 58, 60-62, 64, 67-69, 74, 75,
 77, 79-84, 87-96, 100, 104-
 109
 Warta VII-IX, 29, 40, 69, 70,
 81
 Wąbrzeźno 28
 Wągrowiec 75, 80
 Weisskehle - zob. Białykał
 Wełna 75
 Wersal 36
 Wesołowo 97, 100
 Westfalia 8
 Weszczyce 62
 Węglewo k. Chodzieży 11, 104, 105
 Węglowice 13
 Wielka Brytania - zob. Anglia
 Wielka Sława - parafia 57

 Wielkie Gorzce 62
 Wielkopolska II, III, VII, IX,
 X, 2, 20, 27, 37, 52, 59
 Wieleń 98, 102
 Wieleń - powiat 1
 Wielkie Księstwo Poznańskie
 75, 80, 82, 92
 Wielkołęka 28
 Wieluń 3, 11, 12, 17
 Wieluń - powiat 13, 29, 80,
 108
 Wieruszów VIII, XI, 76, 101,
 104
 Wilczyn 70
 Wilkomierz 43
 Wilno 14, 82
 Windawa 45
 Wirtembergia 5, 21, 23
 Wisła VI-IX, 9, 10, 13, 15,
 17, 18, 29, 55, 71, 76, 80,
 81, 86, 90, 93, 94, 100,
 108
 Witkowo 77
 Wizna 80
 Wlewsko 99
 Włochy 95
 Włocławek VII, IX, 13, 15, 18,
 30, 70, 73, 76, 80, 81, 85,
 92, 94
 Włocławek - powiat 29
 Włoszczowa 73
 Wodzisław 63
 Wojnica 18
 Wołkowysk 85
 Wołkowyski 25
 Wójcin - parafia 57
 Wrocław 6, 41, 45, 46

Wronki 104
Wrzeszcz k. Gdańska 100
Wrzeszczyny 77
Września 76, 80
Wydawy 11
Wyrów k. Mikołowa 62
Wyrzysk - powiat 1
Wyszków 72
Wyszogród 13, 71, 80, 94, 108

Zabrzeg 9
Zagłębie Dąbrowskie IV, V, VII,
VIII, 3, 9, 16, 17, 26, 30,
39, 92, 93
Zagłębie Węglowe - zob. Zagłębie
Dąbrowskie
Zamość 104
Zawada Pszczyńska 62
Zbąszyń 101
Zduny IX, 80
Zduńska Wola 73
Zegrze 33, 72
Zempelburg 98
Zery 63
Zgierz 46, 79
Zgłowianczanka - potok 94
Zielona Chojna 11
Zielona Wieś 11
Złotów 98

Żagań 101
Żmudź 16
Żnin 76
Żyżnory 43

WYKAZ SKRÓTÓW

AGH	- Armia generała Józefa Hallera
br.	- bieżącego roku
BW	- Biuro Wywiadowcze Dowództwa Głównego w Poznaniu
baon	- batalion
CAW	- Centralne Archiwum Wojskowe
cz.	- część
Dep.	- Departament
DG	- Dowództwo Główne
doc.	- docent
DOE	- Dowództwo Okręgu Etapowego
DOGen.	- Dowództwo Okręgu Generalnego
dok.	- dokument
Dow.	- dowództwo
DOW	- Dowództwo Okręgu Wojskowego
DP	- Dywizja Piechoty
dr	- doktor
DStrz.	- Dywizja Strzelców
dyw.	- dywizja
gen.	- generał
GO	- Grupa Operacyjna
mpis	- maszynopis
MSWojsk.	- Ministerstwo Spraw Wojskowych
Nacz.Dow.	- Naczelne Dowództwo
nast.	- następne
NDWP	- Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich
NKWD	- Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł
NRL	- Naczelna Rada Ludowa
O.	- Oddział
OK	- Obrona Krajowa
pac	- pułk artylerii ciężkiej
pal	- pułk artylerii lekkiej
pap	- pułk artylerii polowej (lekkiej)
pp	- pułk piechoty
r.	- rok
Rb.Br.	- Reichswehrbrigade

SG - Sztab Generalny (oficer SG - oficer dyplomowany)
Szt.Gen. - Sztab Generalny
WP - Wojska Polskie
RP - Rzeczpospolita Polska

SPIS MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH

		strona
	Front przeciwniemiecki maj-czerwiec 1919 r.	I-XVII
Nr 1	1919 kwiecień 2, Warszawa. - Informacja prasy warszawskiej o rozkazie dowództwa niemieckiego dotyczącego wstrzymania ognia artyleryjskiego na froncie polskim	1
Nr 2	19 kwiecień 5, Warszawa. - Depesza członków Rad Ludowych z powiatów nadnoteckich do Marszałka Ferdinanda Focha z apelem o przyłączenie do Polski powiatów nadnoteckich, Gdańska i Prus Zachodnich	1
Nr 3	1919 kwiecień 14, Gdańsk. - Informacja prasy o koncentracji wojsk niemieckich na Mazurach	2
Nr 4	1919 kwiecień 18, Warszawa. - Informacja prasowa o formowaniu Armii Wielkopolskiej	2
Nr 5	1919 kwiecień 23, Będzin. - Raport ppłk. Tarnowskiego z Dowództwa Okręgu Wojskowego Będzin do Dowództwa Okręgu Generalnego Kraków w sprawie zagrożenia niemieckiego	3
Nr 6	1919 kwiecień 26, Warszawa. - Dodatek do rozkazu Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich nr 880/III dotyczący skierowania na Front Galicyjsko - Wołyński oddziałów z frontu przeciwniemieckiego ...	3
Nr 7	1919 maj 1, Płock. - Informacja prasowa o zagrożeniu Mazowsza przez Niemców	4
Nr 8	1919 maj 3, Warszawa. - Z opracowania Sztabu Generalnego WP w sprawie zagrożenia niemieckiego	5
Nr 9	1919 maj 11, Poznań. - Raport informacyjny wywiadu Dowództwa Głównego w Poznaniu o kontaktach niemiecko-radzieckich dla Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie	5

	strona
Nr 10 1919 maj 13, Warszawa. - Informacja prasowa o uzyskaniu przez aliantów dokumentów świadczących o przygotowaniach wojennych Niemiec przeciwko Polsce	6
Nr 11 1919 maj 15, Warszawa. - Raport wojskowo - informacyjny Sekcji Zachodniej II Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich dotyczący wojsk niemieckich	7
Nr 12 1919, połowa maja, Warszawa. - Raport Oddziału II Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Prezydenta Ministrów Ignacego J. Paderewskiego w sprawie zagrożenia niemieckiego	8
Nr 13 1919 maj 20-25, Warszawa. - Komunikat operacyjny III Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim.	9
Nr 14 1919 maj 22, Warszawa. - Rozkaz Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie organizacji frontu przeciwniemieckiego	12
Nr 15 1919 maj 22, Warszawa. - Informacja Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o liczebności wojsk niemieckich na froncie zachodnim przesłana do Dowództwa Okręgu Generalnego Kielce i Dowództwa Armii Generała Hallera	16
Nr 16 1919 maj 23, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontów śląskiego i cieszyńskiego w sprawie rozgraniczenia obu frontów	18
Nr 17 1919 maj 23, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie skierowania pociągów pancernych na front mazowiecki i śląski	18
Nr 18 1919 maj 23, Poznań. - List R. Janta-Pończyńskiego do Polskiego Komitetu Narodowego w Paryżu, przedstawiający stopień zagrożenia Polski przez agresję niemiecką	19

Nr 19	1919 maj 24, Warszawa. - Referat wojskowo- informacyjny o przebiegu narady rządowej w Berlinie 10 maja 1919 r., przesłany polskiej delegacji na konferencję pokojową w Paryżu	21
Nr 20	1919 maj 24, Warszawa. - Raport wojskowo - informacyjny Sekcji Zachodniej II Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o położeniu wojsk niemieckich na wschodzie	23
Nr 21	1919 maj 25, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych i Szefa Lotnictwa w sprawie zorganizowania osłony obszaru powietrznego Warszawy i Krakowa przed nalotem niemieckim	26
Nr 22	1919 maj 26, Warszawa. - Raport wojskowo - informacyjny Sekcji Zachodniej Oddziału II Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich dotyczący Niemiec	27
Nr 23	1919, maj 26, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontu przeciwniemieckiego w sprawie odprawy w Łodzi'.	28
Nr 24	1919 maj 26, Warszawa. - Instrukcja "Ewa" dotycząca ewakuacji obszaru zagrożonego agresją niemiecką opracowana przez IV Oddział Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich	29
Nr 25	1919 maj 26, Warszawa. - Pismo Oddziału IV Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Inspektoratu Inżynierii i Saperów w sprawie organizacji oddziałów minerów	33
Nr 26	1919 maj 27, Warszawa. - Raport wojskowo - informacyjny Sekcji Zachodniej II Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o położeniu wojsk niemieckich na wschodzie. Translokacja "Detachment Bug".	34
Nr 27	1919 maj 27, Warszawa. - Opinia "Kurierza Polskiego" na temat ewentualności wojny polsko - niemieckiej	36

		strona
Nr 28	1919 maj 28, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie jako uzupełnienie pisma 278/III w sprawie obsadzenia frontu śląskiego oddziałami Armii gen. J. Hallera	38
Nr 29	1919 maj 28, Kraków. - Artykuł dziennika "Naprzód" w sprawie ewentualnej wojny z Niemcami	38
Nr 30	1919 maj 28, Kraków. - Artykuł "Głosu Narodu" dotyczący zagrożenia niemieckiego	39
Nr 31	1919 maj 29, Warszawa. - Uzupełnienie Ogólnej Instrukcji Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich nr 438/III w sprawie obrony granic Polski	42
Nr 32	1919 maj 29, Warszawa. - Raport wojskowo-informacyjny II Oddziału - Sekcja Zachodnia Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o położeniu wojsk niemieckich na wschodzie	43
Nr 33	1919 maj 29, Kraków. - Informacja o armii niemieckiej opracowana przez Dowództwo Armii gen. J. Hallera	44
Nr 34	1919 maj 29, Warszawa. - Rozkaz Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Armii Generała J. Hallera w sprawie rozmieszczenia oddziałów tej armii i rezerwy Naczelnego Dowództwa .	46
Nr 35	1919 maj 29, Warszawa. - Artykuł prasowy "Kurierza Polskiego" przedstawiającego stanowisko Ententy w sprawie zagrożenia wojennego	47
Nr 36	1919 maj 31, Warszawa. - Artykuł prasowy dotyczący zjednoczenia Wojsk Wielkopolskich z Wojskiem Polskim.....	49
Nr 37	1919 maj 31, Warszawa. - Odezwa Centralnego Komitetu Wykonawczego Polskiej Partii Socjalistycznej do robotników niemieckich o powstrzymanie agresywnych zamiarów niemieckich kół reakcyjnych wobec Polski.	52

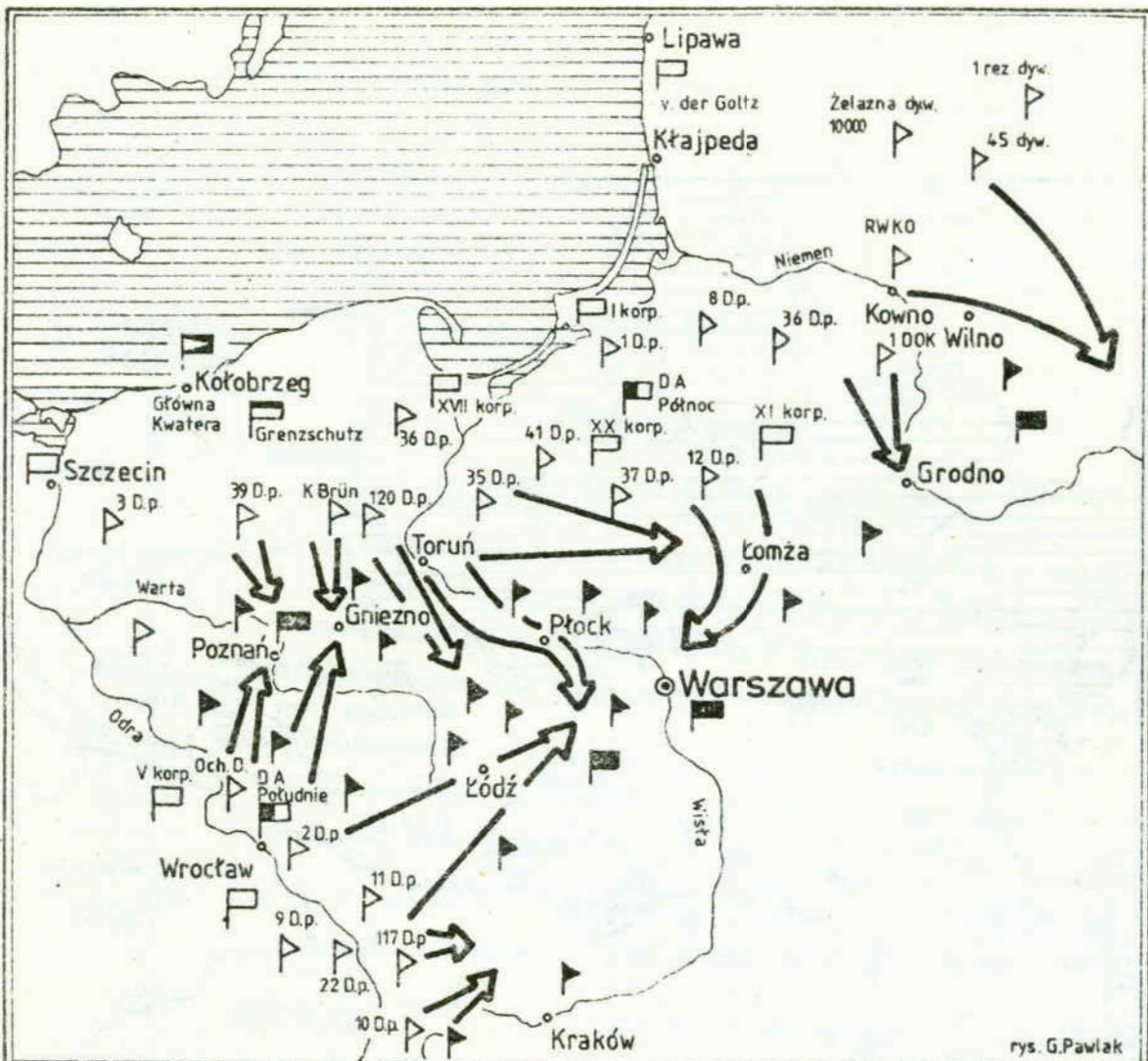
	strona	
Nr 38	1919 maj 31, Warszawa.- Telegram Wydziału Politycznego Naczelnej Rady Ludowej do Polskiego Komitetu Narodowego dotyczący prześladowań Polaków w Prusach Zachodnich przez niemieckie władze wojskowe	53
Nr 39	1919 maj 31, Kraków.- Opracowanie 2 Biura (wywiadowczego) Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie dotyczące położenia oddziałów niemieckich w Twierdzy Toruń	54
Nr 40	1919 czerwiec 1, Warszawa.- Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie do gen. J. Hallera w sprawie składu 1 dywizji strzelców	55
Nr 41	1919 czerwiec 2, Warszawa.- Rozkaz Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do gen. Józefa Hallera w sprawie koncentracji grupy płk. Lewszeckiego	56
Nr 42	1919 czerwiec 2, Strzelno.- Rozkaz Komendy Powiatowej Obrony Krajowej w Strzelnie w sprawie formowania oddziałów kosynierów	56
Nr 43	1919 czerwiec 3, Warszawa.- Instrukcja Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie organizacji obrony na Froncie Wielkopolskim	58
Nr 44	1919 czerwiec 4, Warszawa.- Uzupełnienie do Instrukcji "Ewa" dotyczącej ewakuacji zachodnich obszarów Polski	60
Nr 45	1919 czerwiec 6, Warszawa.- Referat wojskowo -informacyjny Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich o stanie artylerii niemieckiej na Śląsku	60
Nr 46	1919 czerwiec 6, Warszawa.- Informacja Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych do Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie w sprawie zmian w rozmieszczeniu oddziałów 6 Dywizji Piechoty ...	61

Nr 47	1919 czerwiec 8, Kraków. - Opracowanie 2 Biura (wywiadowczego) Dowództwa Okręgu Generalnego w Krakowie dotyczące położenia oddziałów niemieckich na Górnym Śląsku	62
Nr 48	1919 czerwiec 8, Warszawa. - Wytyczne wywiadu francuskiego w sprawie sytuacji na pograniczu zachodnim rozesłane przez Oddział III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowództw frontu przeciwniemieckiego	64
Nr 49	1919 czerwiec 8, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Frontu Śląsko-Cieszyńskiego w sprawie raportów sytuacyjnych	67
Nr 50	1919 czerwiec 9, Warszawa. - Rozkaz oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie ostatecznego ustalenia nazw frontów	67
Nr 51	1919 czerwiec 9, Warszawa. - Pismo Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do gen. Józefa Hallera w sprawie zadań frontu przeciwniemieckiego	68
Nr 52	1919 czerwiec 10, Warszawa. - Rozporządzenie II Wiceministra Spraw Wojskowych w sprawie przygotowań obronnych na północy i zachodzie Polski	69
Nr 53	1919 czerwiec (około) 10, Poznań. - Rozkaz operacyjny Dowództwa Głównego Sił Zbrojnych byłego Zaboru Pruskiego w sprawie ugrupowania Armii Wielkopolskiej na froncie przeciwniemieckim	75
Nr 54	1919 czerwiec 13, Warszawa. - Dyrektywa Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Frontu Południowo-Zachodniego w sprawie pogotowia marszowego części oddziałów	77
Nr 55	1919 czerwiec 13, Kraków. - Raport Dowództwa Armii Gen. J. Hallera o organizacji armii niemieckiej ..	78

Nr 56	1919 czerwiec 14, Warszawa. - Zeŝtawienie zarządzeń i rozkazów wydanych przez Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich skierowana do dowódców odcinków frontu przeciwniemieckiego	79
Nr 57	1919 czerwiec 16, Warszawa. - Komunikat Operacyjny Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim	88
Nr 58	1919 czerwiec 17, Warszawa. - Dodatek do rozkazu Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich dotyczącego zestawienia zarządzeń i rozkazów wydanych przez NDWP w sprawie frontu przeciwniemieckiego	89
Nr 59	1919 czerwiec 19, Warszawa. - Komunikat operacyjny Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim.	90
Nr 60	1919 czerwiec 21, Warszawa. - Rozkaz Oddziału I Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w sprawie wstrzymania wycofania artylerii z frontu Południowo - Zachodniego	91
Nr 61	1919 czerwiec 22, Warszawa. - Dyrektywa Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich na wypadek rozpoczęcia wojny z Niemcami	92
Nr 62	1919 czerwiec 23, Warszawa. - Pismo Oddziału I Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Armii Generała J. Hallera w Krakowie w sprawie przydziału oddziałów przybywających z Włoch	95
Nr 63	1919 czerwiec 23, Warszawa. - Komunikat Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim	96
Nr 64	1919 czerwiec 25, Poznań. - Zestawienie wiadomości o armii niemieckiej za okres od 12 do 23 czerwca opracowane przez Wydział Wywiadowczy Dowództwa Głównego w Poznaniu	97

	strona
Nr 65	1919 czerwiec 25, Poznań.- Rozkaz Wydziału Ia Dowództwa Głównego do Armii Wielkopolskiej w sprawie niemieckiej dywersji i szpiegostwa 103
Nr 66	1919 czerwiec 25, Warszawa.- Komunikat operacyjny Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich w Warszawie o sytuacji na froncie przeciwniemieckim 104
Nr 67	1919 czerwiec 26, Warszawa.- Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontu niemieckiego w sprawie zakazu opuszczania rejonu służbowego 105
Nr 68	1919 czerwiec 26, Warszawa.- Telegram Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontu przeciwniemieckiego w sprawie odprawy w Łodzi 106
Nr 69	1919 czerwiec 26, Warszawa.- Telegram Oddziału Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontów wielkopolskiego i południowo-zachodniego w sprawie przydzielenia oficerów łącznikowych do dyspozycji gen. P. Henrysa 106
Nr 70	1919 czerwiec 26, Warszawa.- Telegram Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do Dowództwa Frontu Południowo-Zachodniego w sprawie skierowania pociągu pancernego "Poznańczyk" do Lwowa 106
Nr 71	1919 czerwiec 29, Warszawa.- Informacja prasowa o akcjach niemieckich podejmowanych wzdłuż granicy śląskiej 107
Nr 72	1919 czerwiec 30, Warszawa.- Pismo Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych do Dowództwa Okręgów generalnych w sprawie organizacji frontu przeciwniemieckiego 108

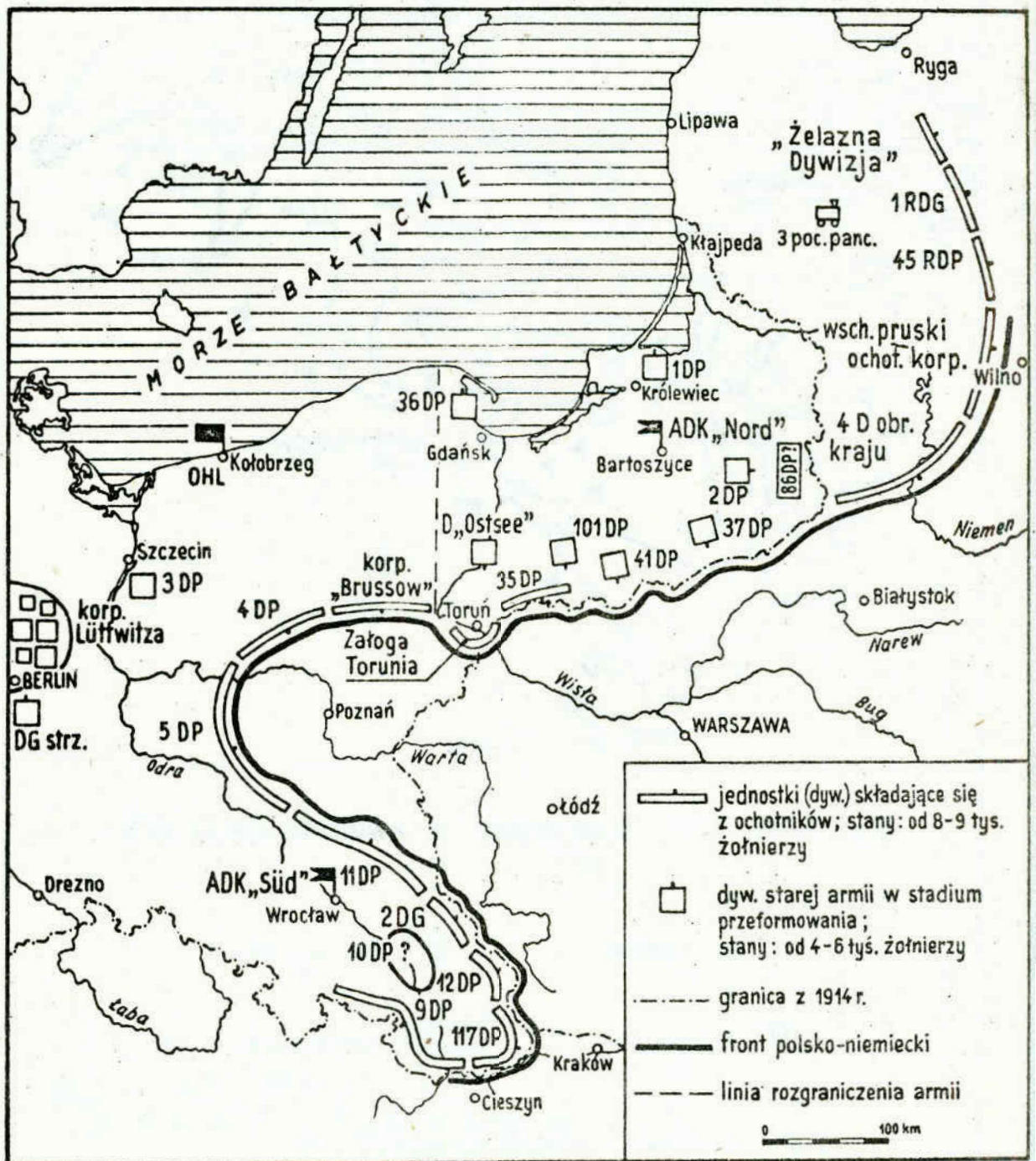
	strona
Nr 73 1919 lipiec 19, Warszawa. - Pismo Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich do dowódców frontów w sprawie wstrzymania prac fortyfikacyjnych	109
Indeks osób	110
Indeks nazw geograficznych	114
Wykaz skrótów	124
Mapy	

rys. G.Pawlak

Niemiecki plan operacyjny z kwietnia-maja 1919 r.

- dywizje niemieckie
- Dow. Okręgu Korpusu
- Dowództwa Armii
- kierunek ataków niemieckich
- dywizje polskie

Koncentracja wojsk niemieckich nad granicą polską według danych wywiadu polskiego na 15 maja 1919 r.

NACZELNA DOWÓDZTWO W.P.

Warszawa, dn. 29.5.19.

Oddział III.

SCISLE TAJNE .

Nr. 434/III.

B. FILNE.

Do Gen. HALLERA

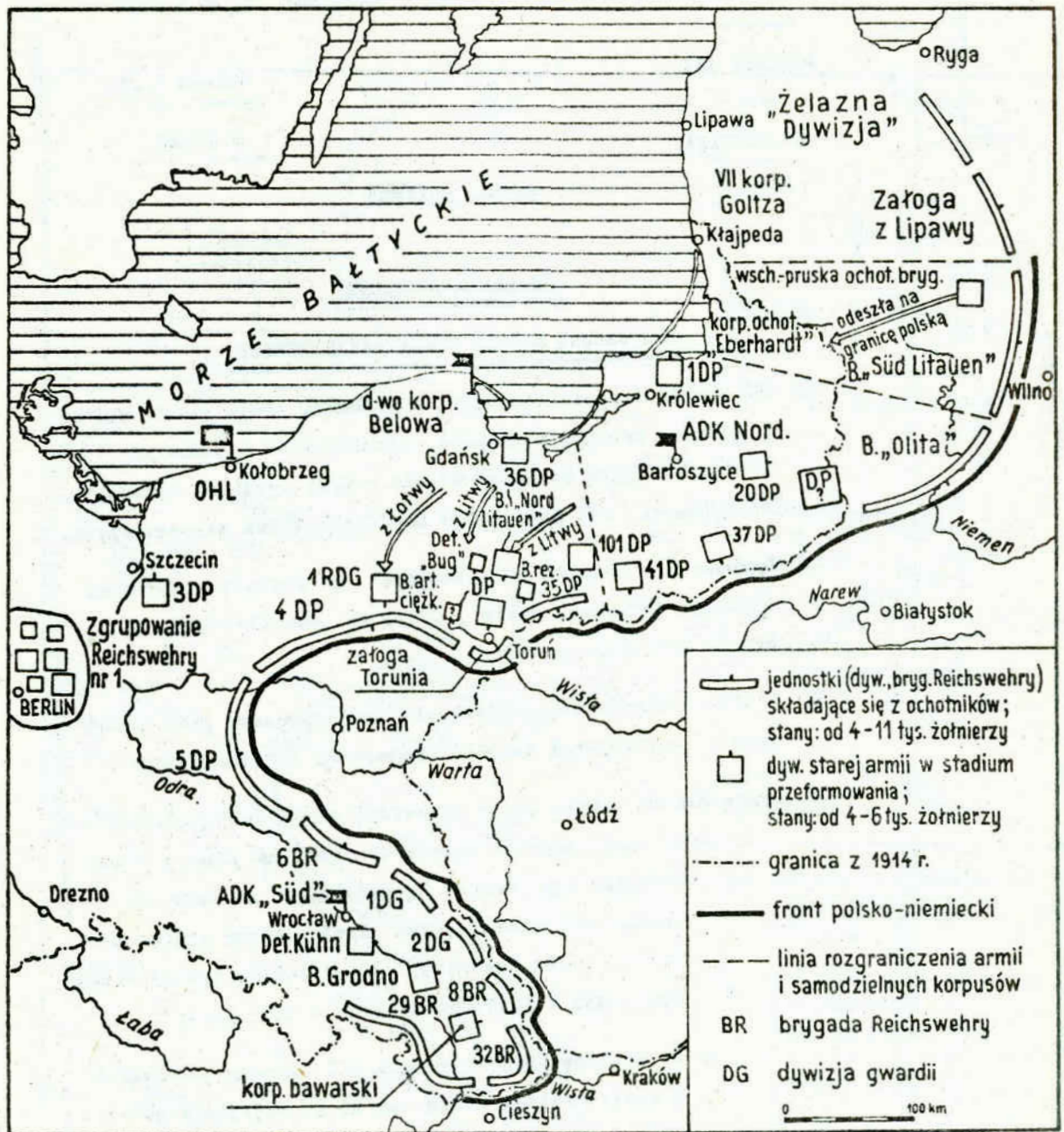
Lublin.

OGÓLNA INSTRUKCJA

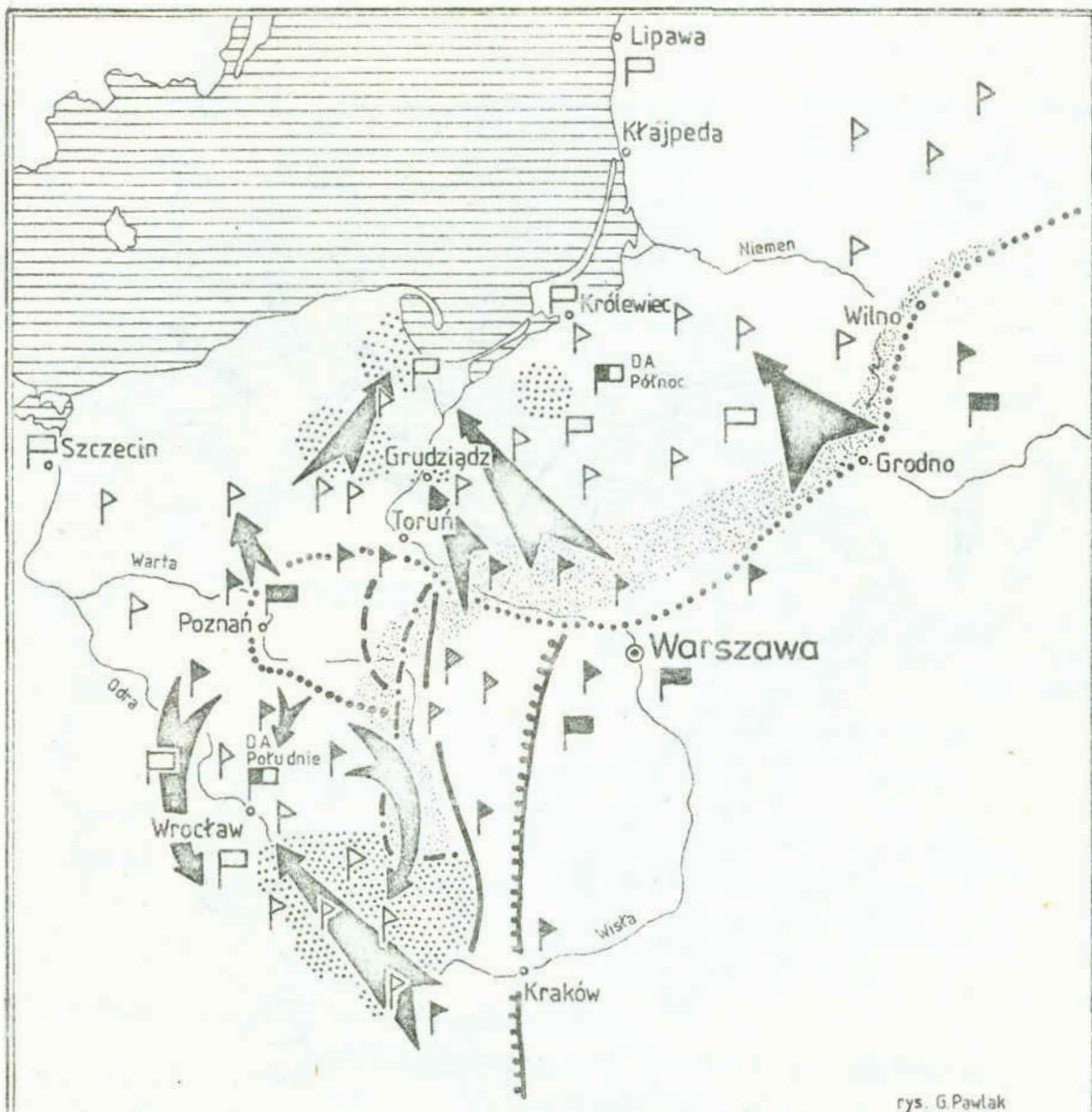
DLA OBRONY GRANIC POLSKO-NIEMIECKICH.

- 1/ Od chwili rozpoczęcia wojny z Niemcami Armja Polska walczy w ścisłym związku z Armjami Sojuznikami . Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich działa w myśl ogólnych dyrektyw otrzymanych od Naczelnego Dowództwa Wojsk Sojuznieszych.
- 2/ Ugrupowanie naszych sił zbrojnych na froncie niemieckim pokazuje załączony szkic . Ordre de bataille tych sił będzie ogłoszone osobno.
- 3/ O siłach zbrojnych niemieckich będą dowódcy grup operacyjnych informowani osobnymi raportami informacyjnymi .
- 4/ Armja Polska trzyma się w pierwszej chwili defensywnie:
 - a/ W razie nagłego napadu Niemców na jedną z flank wysuniętego frontu Poznańskiego na Nacz. Dow. zamiar przeciwdziałania kontratakami grupy operacyjnej Gen. Massenet, wzdłuż lewego brzoła Wisły względnie w kierunku Sieradz - Wieruszów;
 - b/ Do chwilowego zatrzymania sił nieprzyjacielskich w razie takiego ataku są aż do nadejścia głównych sił gen. Massenet przeznaczone na północy dywizja instr.acyjna, na południe gr. pułk. Kawascekiego;

Pierwsza strona "Ogólnej Instrukcji dla obrony granic..."
NDWP z 29 V 1919

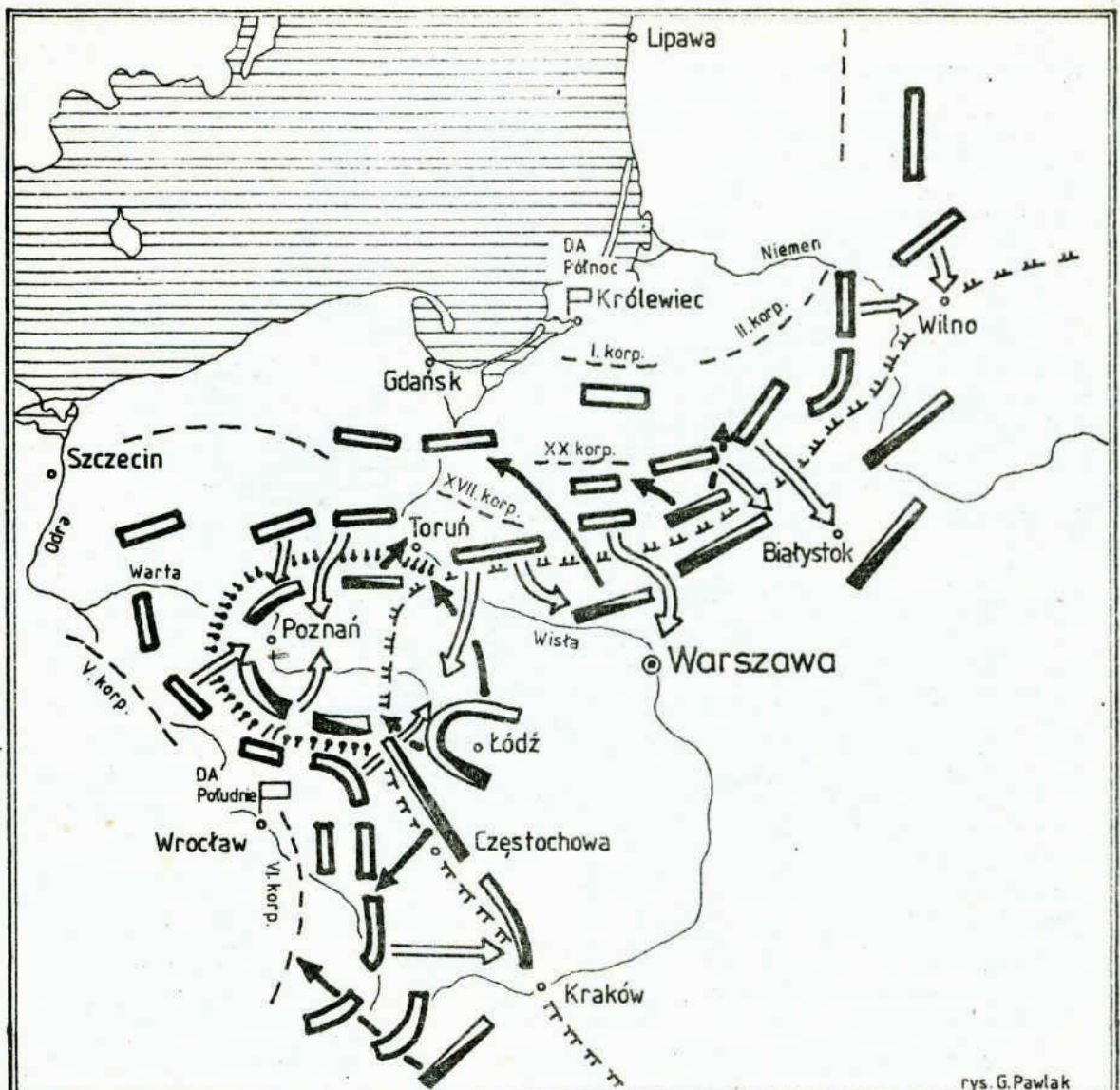
Koncentracja wojsk niemieckich nad granicą polską według danych polskiego wywiadu na 3 VI 1919 r. (opr. na podstawie współczesnego szkicu. CAW, 123.1.216).

rys. G. Pawlak

Plan operacyjny Naczelnego Dowództwa Wojsk Polskich z maja-czerwca 1919 r.

- dowództwa frontów WP, dywizje WP, dywizje wchodzące w skład rezerwy NDWP,
- kierunki ataków polskich, partyzantki polskie, I linia NDWP,
- II linia NDWP, III linia NDWP, IV linia NDWP, V linia NDWP,
- strefa zagrożona przez atak niemiecki, a umocniona przez NDWP,
- niemieckie dow. Korpusu, dywizje niemieckie,

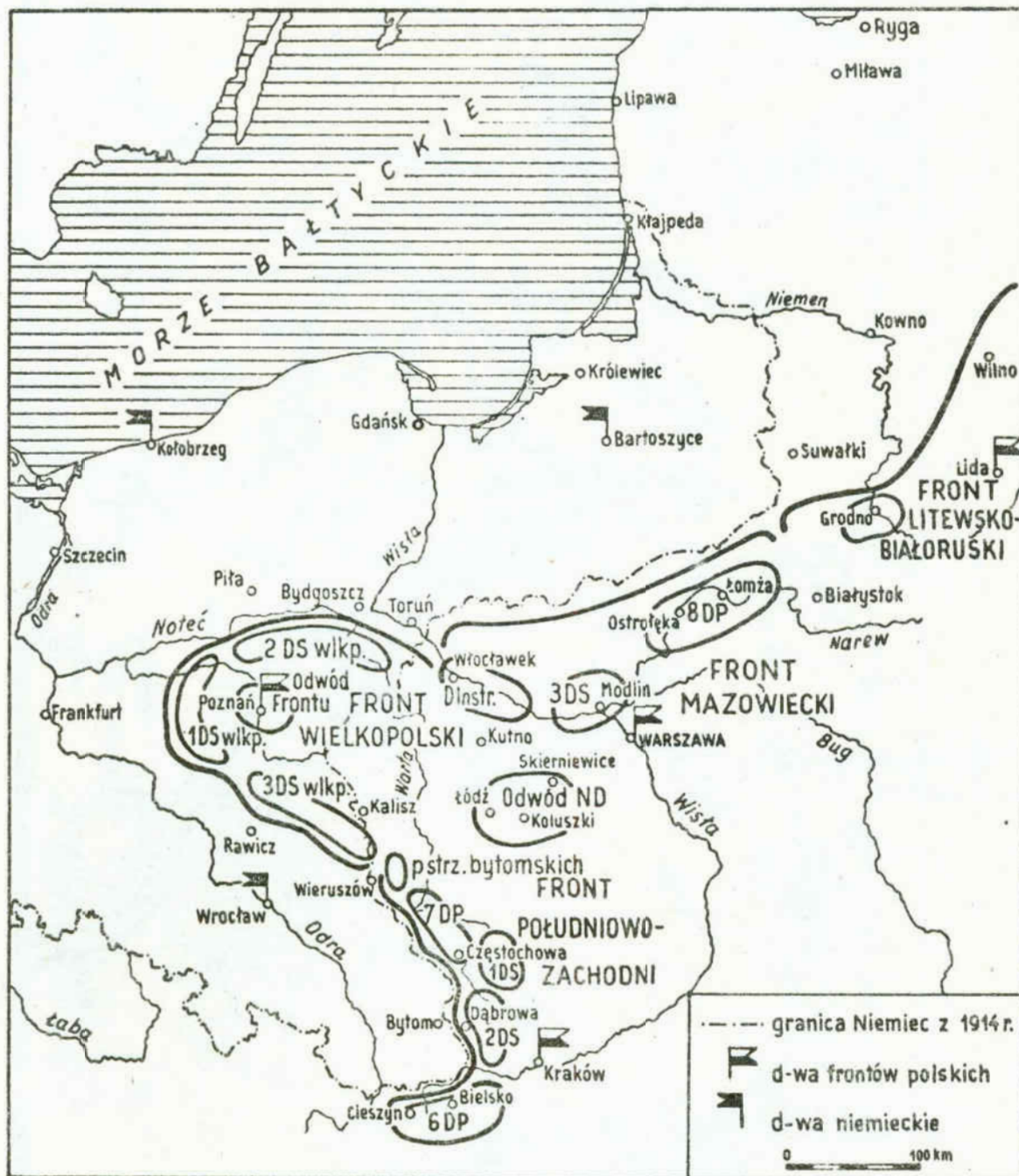

rys. G.Pawlak

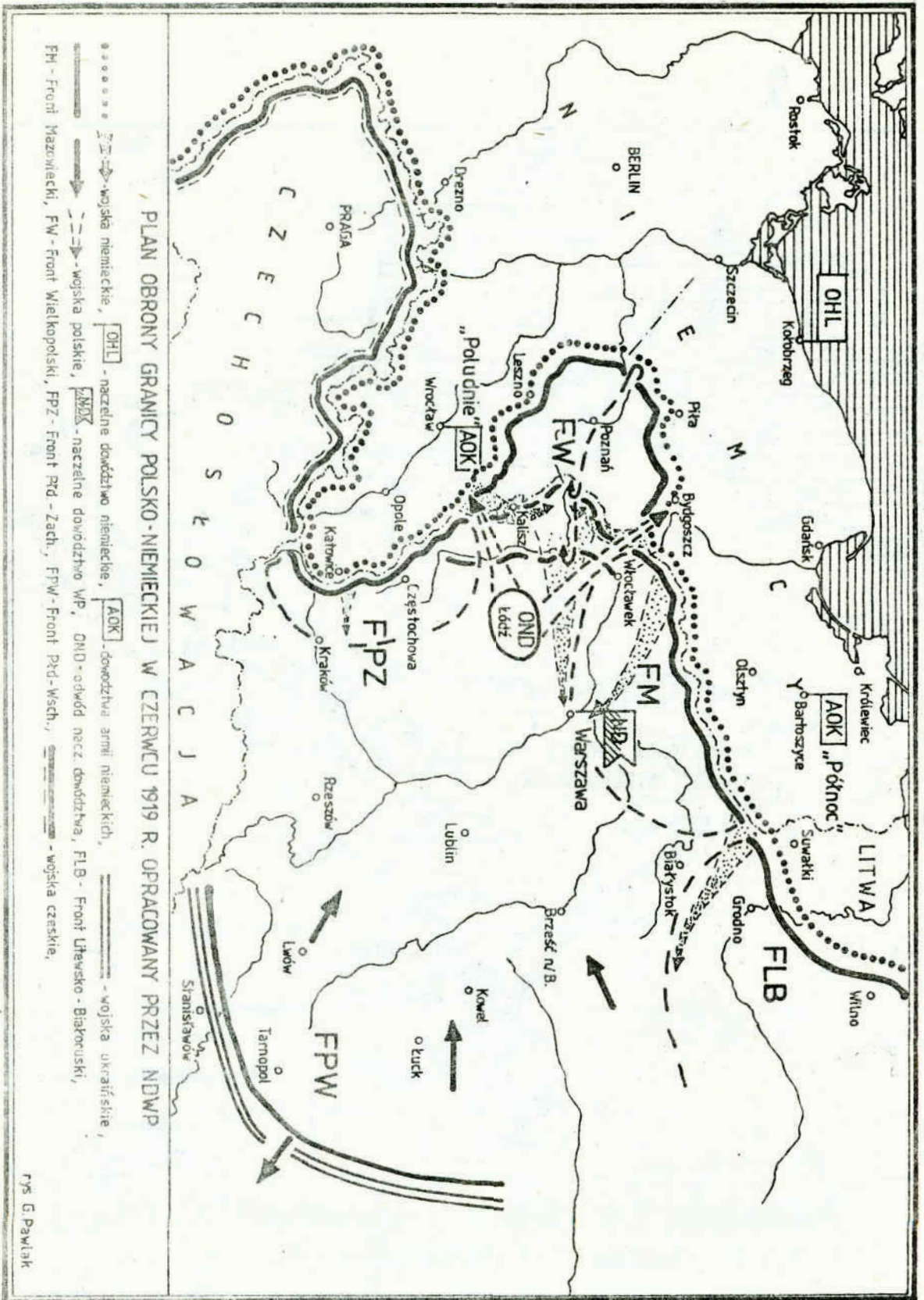
Sytuacja na froncie polsko-niemieckim na pocz. czerwca 1919 r.

wg. ustaleń NDWP (ze zbiorów doc. T.Grygiera)

- dywizje polskie, kierunki planowanych kontruderzeń polskich,
- linia frontu polskiego, linia frontu wielkopolskiego,
- dywizje niemieckie, kierunki uderzeń niemieckich,
- terytoria poszczególnych Gen. Kom. AK

Polski front przeciwniemiecki. Maj - czerwiec 1919 r.

PLAN OBRONY GRANICY POLSKO-NIEMIECKIEJ W CZERWCU 1919 R. OPRACOWANY PRZEZ NDWP

rys G. Pawlisk

